

לאומי | דין וחשבון של הדירקטוריון וההנהלה ליום 31 בדצמבר 2016

דוח זה אינו מהווה דוח תקופתי בהתאם לתקנות ניירות ערך (דוחות תקופתיים ומידיים), התש"ל-1970. הדוח התקופתי (אשר כולל את כל הפרטים לגבי דירקטורים ונושאי משרה בכירה הדרושים לפי הוראות בנק ישראל) דוח על הסיכונים והערכת האקטואר של זכויות עובדים נמצאים באתר מגנ"א של רשות ניירות ערך www.magna.isa.gov.il. הדוח על הסיכונים ותאור המאפיינים העיקריים של מכשירי הון פיקוחיים שהונפקו נכללים באתר האינטרנט של הבנק בכתובת: www.leumi.co.il אודות < מידע כספי ואסיפות < גילויים פיקוחיים נוספים < גילוי לפי נדבך 3 של באזל ומידע נוסף על סיכונים

בנק לאומי לישראל בע"מ וחברות מוחזקות שלו
דוח כספי שנתי 2016
תוכן העניינים

עמוד

6

דבר יו"ר הדירקטוריון

דין וחשבון של הדירקטוריון והנהלה

א. סקירה כללית, יעדים ואסטרטגיה

8

תיאור עסקי קבוצת לאומי

9

תמצית המצב הכספי

12

מידע צופה פני עתיד בדוח הדירקטוריון והנהלה

12

סיכונים עיקריים הגלומים בפעילות הבנק

13

היעדים והאסטרטגיה העסקית

ב. הסבר וניתוח לתוצאות ולמצב העסקי

15

מגמות, תופעות, התפתחויות ושינויים מהותיים

18

התפתחויות מהותיות בהכנסות, בהוצאות וברווח כולל אחר

23

המבנה וההתפתחות של הנכסים, ההתחייבויות, ההון והלימות ההון

36

מגזרי פעילות

43

חברות מוחזקות עיקריות

ג. סקירת הסיכונים

47

החשיפה לסיכונים ודרכי ניהולם

51

סיכון אשראי

74

סיכון שוק

84

סיכון נזילות ומימון

88

סיכונים תפעוליים

90

סיכונים אחרים

ד. מדיניות ואומדנים חשבונאיים קריטיים, בקרות ונהלים

94

מדיניות חשבונאית ואומדנים בנושאים קריטיים

101

בקרות ונהלים לגבי הגילוי בדוח הכספי

103	Certification הצהרה
106	דוח הדירקטוריון והנהלה בדבר בקרה פנימית על דיווח כספי
107	דוח רואי החשבון המבקרים המשותפים - לבעלי המניות בדבר הבקרה הפנימית על דיווח כספי

דוחות כספיים	
108	דוח רואי החשבון המבקרים המשותפים לבעלי המניות - דוחות כספיים שנתיים
109	דוח רווח והפסד מאוחד
110	דוח מאוחד על הרווח הכולל
111	מאזן מאוחד
112	דוח על השינויים בהון מאוחד
114	דוח על תזרימי מזומנים מאוחד
117	פירוט הביאורים לדוחות הכספיים מאוחדים

ממשל תאגידי, פרטים נוספים ונספחים

א. ממשל תאגידי	
284	חברי דירקטוריון הבנק
287	חברי הנהלת הבנק ותפקידיהם
288	מבקר פנימי
291	שכר רואי חשבון המבקרים
293	שכר נושאי משרה בכירה

ב. פרטים נוספים	
297	תרשים חברות מוחזקות
298	השליטה בבנק
299	רכוש קבוע ומתקנים
300	נכסים לא מוחשיים
301	משאבי אנוש
305	מבנה ארגוני
310	הליכים משפטיים
310	הסכמים מהותיים
311	חקיקה ורגולציה הנוגעת למערכת הבנקאית
315	דירוג האשראי
316	מגזרי פעילות עיקריים לפי גישת הנהלה - פרטים נוספים

ג. נספחים	
322	שיעורי הכנסות והוצאות וניתוח השינויים בהכנסות והוצאות ריבית
327	דוח רווח והפסד מאוחד לרבעון - מידע רב-רבעוני
328	מאזן מאוחד לסוף רבעון - מידע רב-רבעוני

דבר יו"ר הדיקטוריון

קבוצת לאומי מסכמת את שנת 2016 ברווח נקי של 2,791 מיליון ש"ח; בתשואת רווח נקי של 9.3% על ההון העצמי; גולת הכותרת, הינה העמידה ביחס הלימות הון (רובד 1) מעבר ליעד הרגולטורי, באופן בו היחס עומד על 11.15%. היעד שהוצב על ידי הרגולטור היה מאתגר, והושג, אם יורשה לי, בצורה מרשימה. הצלחנו לעמוד בו הודות ליישום עקבי ונחוש של המדיניות שהתווה דיקטוריון הקבוצה על ידי הנהלת הבנק.

השנה האחרונה עמדה בסימן שינויים רבים בארגון, אשר נגזרו משני מחוללים עיקריים: עמידה ביעדים רגולטוריים, והמשך יישומו של האני מאמין של הקבוצה - **הנהגתה של בנקאות חדשנית ויוזמת עבור לקוחותינו.**

במהלך השנה החולפת חלו שינויים משמעותיים ביחידות הבנק: **החטיבה הבנקאית** הנהיגה רפורמה מקיפה וחדשנית בפלטפורמת הפעילות שלה, הכוללת מעבר ממבנה המנוהל לפי מרחבים גיאוגרפיים, למבנה המבוסס על ארבעה קווי עסקים ייעודיים, המותאמים לצרכי הלקוחות: קמעונאות, פרימיום, בנקאות פרטית ועסקים קטנים. לצד זאת, השלמנו בהצלחה את מיזוגו של בנק ערבי לתוך לאומי.

בראשית 2016 הקמנו חטיבה חדשה - **החטיבה לבנקאות דיגיטלית.**

חטיבה זו משמשת כגוף האמון בלאומי על חדשנות, התפתחות השימוש בדאטה בכל תחומי העשייה מול כל קווי העסקים בקבוצה וזאת במטרה לייצר עבור הלקוחות את המוצרים המתאימים והמתקדמים ביותר.

תחת מסגרת זו השקנו בחנויות האפליקציות את אפליקציית התשלומים PEPPER Pay ואת אפליקציית הבנקאות PEPPER (האחרונה פתוחה, בשלב זה, למוזמנים בלבד). המדובר בבשורה משמעותית במערכת הבנקאית. אני סבור, כי PEPPER ישמש כמדגלור וכוכב צפון בעולם הבנקאות, ההולך ומשנה את פניו ברוח המהפכה הדיגיטלית. PEPPER הוא פני העתיד בבנקאות. אנו - קבוצת לאומי - גאים להיות אלו שנושאים את ה"לפיד הדיגיטלי".

בחטיבה העסקית-מסחרית, הושק פרויקט "מסחרית 2020", שבמסגרתו הועברו חלק מהפעילויות התפעוליות מהסניפים המסחריים למרכזי ביצועים וכן בוצעו צעדים נוספים לטובת שיפור חווית הלקוח המסחרי. בנוסף, הובילה החטיבה העסקית-מסחרית ב-2016 קפיצת מדרגה משמעותית בשיתופי הפעולה עם הגופים המוסדיים במשק, בכל הנוגע לעסקאות סינדיקציה ומכירת חובות, דוגמת עסקת החיתום המשותף במשכנתאות עם חברת 'הראל', מכירת נתח מתיק המשכנתאות לחברת 'מנורה', ועוד עסקאות מכר אשראי רבות שבוצעו במהלך השנה.

הקמנו את 'מרכז עסקים לאומיטק', כבית הפיננסי של קהילת ההייטק בישראל המשרת את אלפי לקוחות ההייטק של הבנק. המרכז מאגד תחת קורת גג אחת את מומחי ההייטק של לאומי, בשילוב מוצרים ושירותים ייחודיים המותאמים ספציפית לצרכים של חברות ההייטק, וזאת מתוך מטרה לפשט את ההליכים הבנקאיים ולספק עבור לקוחות ההייטק שלנו את סטנדרט השירות הגבוה ביותר.

במהלך תקופת הדוח סיימה הקבוצה את הטיפול בנושאים העיקריים שליוו את הקבוצה בשנים האחרונות בקשר עם פרשת הלקוחות האמריקאים. הבנק הגיע להסדר עם ה-SEC האמריקאי; בית המשפט בארה"ב אישר את שחרור הקבוצה מהוראות ה-DPA שנחתם עם משרד המשפטים האמריקאי, לאחר שהקבוצה עמדה במשך השנתיים שנקבעו בהסכם בהוראותיו; המוניטור שמונה על ידי ה-DFS סיים את עבודתו והקבוצה הגישה תכנית ליישום ההמלצות לשם שיפור נושאי הציט; בית המשפט אישר הסדרים בתביעות הנגזרות ובתביעה הייצוגית; והבנק סיים את ביצוע החלטותיו לסגירת השלוחות שטיקר פעילותן התמקדה בבנקאות פרטית בינלאומית וכיום הקבוצה פועלת בחו"ל באמצעות שלוש שלוחות בלבד: ארה"ב, אנגליה ורומניה.

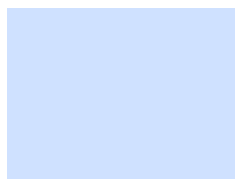
ולצד כל אלו, חשוב להזכיר את הפעילות הענפה של אחריות תאגידית שמקיים לאומי במגוון רחב של תחומים, כגון מדיניות רכש אחראי, במסגרתה מקיימת הקבוצה שיתופי פעולה עם עמותת "סימין" ועם ארגון 'מעלה', במטרה לבנות מאגר מגוון של ספקים חברתיים שישמש את כלל המשק הישראלי, ולסייע בהטמעת התנהלות אחראית - גם בקרב ספקים בסדר גודל קטן ובינוני.

אנו גאים להיות שותפים במימון אג"ח החברתית הראשונה בישראל בצוותא עם החברה לתועלת הציבור 'Social Finance Israel', במסגרת תכנית ליווי שמטרתה מניעת נשירתם של סטודנטים; וכמובן, המשכנו בהעמקת שיתוף הפעולה עם עמותת "אחריי!" - נוער מוביל שינוי, ספינת הדגל של המעורבות החברתית של קבוצת לאומי למען הקהילה. בסך הכל, בשנת 2016 השקענו בקהילה למעלה מ-33 מיליון ש"ח ואלפי עובדים התנדבו ונטלו חלק במגוון מסגרות התנדבותיות ברחבי הארץ.

המשק העולמי ממשיך לעמוד בפני אתגרים משמעותיים. הצבעת אזרחי בריטניה בעד היפרדות מן האיחוד האירופאי, הברקזיט, הניעה תהליך אשר החל להשפיע על אירופה כולה, במסגרתו תנועות המתנגדות לרעיון האיחוד האירופאי החלו לצבור כוח במדינות נוספות - תוך סכנה כי יגרמו נזקים הן במישור הכלכלי והן הפוליטי באירופה כולה. ההתאוששות הכלכלית בארה"ב נמשכת, אך עם קצב צמיחה וגם ריבית שיהיו נמוכים - ככל הנראה לאורך זמן - ממה שהיה מקובל כ"נורמלי" לפני המשבר הכלכלי הגדול של 2008-2009. כמובן שכל העיניים נשואות עתה לנשיא ארצות-הברית הנבחר טראמפ ולמדיניות הכלכלית שיוביל.

על רקע זה, של צמיחה גלובאלית איטית וריבית אפסית, הצמיחה של המשק הישראלי בשנת 2016, בשיעור ריאלי של כ-4% (כ-2% לנפש), הינה מרשימה. עם זאת, חלק מצמיחה מהירה זו מקורה בגורמים בעלי אופי חד פעמי, כגון הגידול החד ביבוא כלי רכב והשקעות חברת אינטל במפעל החדש בקרית גת. לכן, "סביבת צמיחה" של כ-3.0%, לצד עליית ריבית מתונה מאד, היא "הנורמלי החדש" אשר צפוי לאפיין את המשק הישראלי בשנים הקרובות.

קבוצת לאומי תמשיך, נאמנה לתפיסתה ולדרכה, בעשייה, ביוזמה ובשיפור מתמיד מתוך מטרה להעניק ללקוחותינו ולמחזיקי העניין בקבוצה את התוצר המיטבי. כל אלו לא היו קורים אילו המשאב החשוב ביותר העומד לרשותה - מנהלי ועובדי הקבוצה. בזכותם, תמשיך קבוצת לאומי את מסעה, כקבוצה בנקאית מובילה בישראל.

דוד ברודט
יו"ר הדירקטוריון

29 במרס 2017

דין וחשבון של הדירקטוריון והנהלה סקירה כללית, יעדים ואסטרטגיה תיאור עסקי קבוצת לאומי

בנק לאומי וחברות הבנות שלו מהווים את אחת הקבוצות הבנקאיות הגדולות בישראל, ומנהלים פעילות שהחלה לפני 115 שנים. קודמתו של הבנק, חברת אנגליא פלשתינה, הוקמה בלונדון בשנת 1902 על ידי אוצר ההתיישבות היהודים, ג'ואיש קולוניאל טרסט לימיטד, קודמתה של אוצר התיישבות היהודים בע"מ¹.

הבנק מוגדר כתאגיד בנקאי על פי חוק הבנקאות (רישוי), התשמ"א-1981, והוא בעל רישיון בנק על פי החוק האמור. כ"בנק" וכ"תאגיד בנקאי" מודרכת ותחומה פעילותו של הבנק במערכת של חוקים, צווים ותקנות, בהם בין היתר, פקודת הבנקאות, חוק בנק ישראל, חוק הבנקאות (רישוי) וחוק הבנקאות (שירות ללקוח), וכמו כן בהוראות, כללים, הנחיות והבעות עמדה של המפקח על הבנקים.

קבוצה בנקאית מובילה בישראל, ובמטרה להשיג רווחיות נאותה לאורך זמן, לאומי בוחן כל העת את המגמות והשינויים בסביבה העסקית בה הוא פועל, ומגבש אסטרטגיה המתמודדת עם שינויים אלו.

למימוש האסטרטגיה, הבנק מאורגן בשלושה קווי עסקים מרכזיים הממוקדים בפלחי שוק שונים, כאשר כל קו עסקים מתמחה במתן שירותים בנקאיים ופיננסיים למגזר לקוחות מסוים, זאת לצד פעילות חברות הבנות בחו"ל ובישראל:

1. **הבנקאות הקמעונאית** מתמקדת במתן שירותים בנקאיים בעיקר למשקי בית (כולל משכנתאות), ללקוחות עתירי נכסים (Private Banking) ולעסקים קטנים. הבנקאות הקמעונאית בנויה באופן שמאפשרת התאמה אישית לצרכי הלקוחות על ידי מתן חוויית לקוח רב ערוצית אינטגרטיבית, בערוץ הסניפי ובערוצים הישירים (סלולר, אינטרנט, לאומי CALL, מסופים, עמדות מידע וכספומטים).
2. **הבנקאות העסקית והמסחרית** מתמקדת במתן שירותים לתאגידים ישראלים ובינלאומיים בהיקפי פעילות שונים ובמגוון תחומי עיסוק. מטרת הבנקאות העסקית והמסחרית הינן לשרת את קשת הלקוחות במכלול השירותים הפיננסיים והבנקאיים הנדרשים להם, תוך ייזום מעורבות של היחידות השונות בקבוצת לאומי בארץ ובחו"ל, כאמצעי להגדלת מגוון המוצרים והשירותים המוצעים ללקוחות.
3. **בנקאות שוקי הון וניהול פיננסי** עוסקת בניהול הנוסטרו של הבנק ובנוסף בהפעלת כלל חדרי העסקאות בבנק במטרה לתת שרות ללקוחות הפועלים בשוקי ההון והכספים, לרבות הלקוחות המוסדיים. ניהול ההשקעות הריאליות מתבצע בעיקר באמצעות חברת לאומי פרטנרס.

בנוסף לקווי העסקים המנוהלים בבנק, לאומי פועל באמצעות חברות הבנות בארץ ובחו"ל:

פעילות חברות הבנות בארץ - כוללת בעיקר פעילות כרטיסי אשראי המבוצעת על ידי לאומי קארד, ופעילות השקעות ריאליות, חיתום ובנקאות השקעות המבוצעת באמצעות לאומי פרטנרס.

פעילות חברות הבנות בחו"ל - מבוצעת באמצעות חברות הבנות לאומי ארה"ב, לאומי בריטניה ולאומי רומניה, אשר הפעילות העיקרית שלהן הינה הענקת אשראי ללקוחות עסקיים, מסחריים ועסקים קטנים.

קבוצת לאומי מתמודדת בשוק תחרותי בכל מגזרי הפעילות. המתחרים העיקריים הנם בנקים ישראלים אחרים, אולם במגזרי פעילות מסוימים קיימים ומתווספים כל העת מתחרים נוספים, כגון: בנקים זרים, מתחרים חוץ בנקאיים, גופים מוסדיים אחרים ופתרונות מבוססי טכנולוגיה (חברות Fintech).

¹ אוצר התיישבות היהודים בע"מ הייתה בעלת השליטה בבנק לפני השוואת זכויות ההצבעה בבנק בשנת 1991. בשנת 1993, רוב המניות בבנק הועברו לבעלות המדינה בהתאם לחוק המניות הבנקאיות שבהסדר (הוראת שעה), התשנ"ד-1993. ביום 3 בספטמבר 2007, חדלה החברה מלהיות בעלת ענין בבנק.

תמצית המצב הכספי

להלן דוח רווח והפסד מאוחד לשנים 2012-2016:

2012	2013	2014	2015	2016	
במיליוני ש"ח					
13,507	12,134	10,012	8,784	9,552	הכנסות ריבית
6,099	4,777	2,649	1,666	2,026	הוצאות ריבית
7,408	7,357	7,363	7,118	7,526	הכנסות ריבית, נטו
1,236	268	472	199	(125)	הוצאות (הכנסות) בגין הפסדי אשראי
6,172	7,089	6,891	6,919	7,651	הכנסות ריבית, נטו לאחר הוצאות בגין הפסדי אשראי
הכנסות שאינן מריבית					
444	1,127	795	1,610	1,282	הכנסות מימון שאינן מריבית
4,199	4,188	4,167	4,092	3,967	עמלות
131	116	179	595	159	הכנסות אחרות
4,774	5,431	5,141	6,297	5,408	סך כל ההכנסות שאינן מריבית
הוצאות תפעוליות ואחרות					
5,310	5,070	5,253	5,544	5,422	משכורות והוצאות נלוות
1,819	1,821	1,631	1,678	1,697	אחזקה ופחת בניינים וציוד
23	88	58	5	-	הפחתות של נכסים בלתי מוחשיים ומוניטין
1,968	1,838	2,429	1,609	1,461	הוצאות אחרות
9,120	8,817	9,371	8,836	8,580	סך כל הוצאות התפעוליות והאחרות
1,826	3,703	2,661	4,380	4,479	רווח לפני מסים
800	1,380	1,278	1,691	1,717	הפרשה למסים על הרווח
1,026	2,323	1,383	2,689	2,762	רווח לאחר מסים
(67)	(293)	42	177	66	חלקו של התאגיד הבנקאי ברווחים (הפסדים) של חברות כלולות לאחר מס
רווח נקי					
959	2,030	1,425	2,866	2,828	לפני ייחוס לבעלי זכויות שאינן מקנות שליטה
(37)	(42)	(12)	(31)	(37)	המיוחס לבעלי זכויות שאינן מקנות שליטה
922	1,988	1,413	2,835	2,791	המיוחס לבעלי מניות התאגיד הבנקאי
רווח נקי למניה המיוחס לבעלי מניות התאגיד הבנקאי (בש"ח):					
0.63	1.35	0.96	1.92	1.85	רווח נקי בסיסי
0.63	1.35	0.96	1.92	1.84	רווח נקי מדולל

סך כל הנכסים בניהול הקבוצה (מאזניים וחוזף מאזניים*) הסתכם ליום 31 בדצמבר 2016 בסך של 1,259 מיליארד ש"ח לעומת 1,214 מיליארד ש"ח בסוף 2015, גידול בשיעור של כ-3.7%.

* סך כל המאזן וכן תיקי ניירות ערך של הלקוחות, שווי ניירות ערך שבמשמרת (custody) של קרנות נאמנות, קופות גמל וקרנות השתלמות לגביהם ניתנים שרותי ניהול תפעולי, משמרת ויעוץ פנסיוני.

להלן מאזן מאוחד ליום 31 בדצמבר:

2012	2013	2014	2015	2016	
					במיליוני ש"ח
נכסים					
54,621	44,351	60,615	60,455	74,757	מזומנים ופיקדונות בבנקים
56,408	63,735	52,113	69,475	77,201	ניירות ערך
1,435	1,360	2,000	1,764	1,284	ניירות ערך שנשאלו או נרכשו במסגרת הסכמי מכר חוזר
245,378	244,757	256,468	265,070	265,450	אשראי לציבור
(4,114)	(3,883)	(3,988)	(3,671)	(3,537)	הפרשה להפסדי אשראי
241,264	240,874	252,480	261,399	261,913	אשראי לציבור, נטו
442	558	528	453	642	אשראי לממשלות
2,129	1,689	2,216	924	901	השקעות בחברות כלולות
3,705	3,028	3,162	3,095	3,147	בניינים וציוד
189	99	43	18	17	נכסים בלתי מוחשיים ומוניטין
11,438	13,054	16,909	11,250	10,654	נכסים בגין מכשירים נגזרים
4,714	6,056	6,918	7,666	8,087	נכסים אחרים
376,345	374,804	396,984	416,499	438,603	סך כל הנכסים
התחייבויות והון					
289,538	286,003	303,397	328,693	346,854	פיקדונות הציבור
4,073	4,310	4,556	3,859	3,394	פיקדונות מבנקים
451	397	467	750	900	פיקדונות מממשלות
1,007	624	1,238	938	539	ניירות ערך שהושאלו או נמכרו במסגרת הסכמי רכש חוזר
27,525	25,441	23,678	21,308	22,640	אגרות חוב, שטרי התחייבות וכתבי התחייבות נדחים
12,762	13,487	15,650	11,098	10,677	התחייבויות בגין מכשירים נגזרים
16,092	19,395	21,860	20,746	21,885	התחייבויות אחרות
351,448	349,657	370,846	387,392	406,889	סך כל ההתחייבויות
307	340	340	340	367	זכויות שאינן מקנות שליטה
24,590	24,807	25,798	28,767	31,347	הון המיוחס לבעלי מניות התאגיד הבנקאי
24,897	25,147	26,138	29,107	31,714	סך כל ההון
376,345	374,804	396,984	416,499	438,603	סך כל ההתחייבויות וההון

להלן יחסים פיננסיים עיקריים (ב-%):

ליום 31 בדצמבר					
2012	2013	2014	2015	2016	
64.1	64.3	63.6	62.8	59.7	אשראי לציבור, נטו לסך המאזן
15.0	17.0	13.1	16.7	17.6	ניירות ערך לסך המאזן
76.9	76.3	76.4	78.9	79.1	פיקדונות הציבור לסך המאזן
120.0	118.7	120.2	125.7	132.4	פיקדונות הציבור לסך האשראי לציבור, נטו
14.87	14.59	13.90	13.74	15.21	ההון הכולל לנכסי סיכון ^{(א)(ה)}
8.55	9.19	9.09	9.58	11.15	הון רובד 1 לנכסי סיכון ^(ה)
-	-	-	6.27	6.77	יחס מינוף ^(ו)
-	-	-	105	132	יחס כיסוי נזילות ^(ו)
6.5	6.6	6.5	6.9	7.1	הון (לא כולל זכויות שאינן מקנות שליטה) למאזן
3.8	8.0	5.5	10.3	9.3	רווח נקי להון ממוצע (לא כולל זכויות שאינן מקנות שליטה)
43.8	37.3	48.0	38.6	38.3	שיעור הפרשה למס מהרווח לפני מיסים הוצאות (הכנסות) בגין הפסדי אשראי מתוך האשראי לציבור, נטו
0.51	0.11	0.19	0.08	(0.05)	מזה: הוצאות בגין הפרשה קבוצתית מתוך האשראי לציבור, נטו
0.13	0.11	0.22	0.17	0.24	הוצאות (הכנסות) בגין הפסדי אשראי מתוך כלל סיכון האשראי לציבור
0.34	0.07	0.12	0.05	(0.03)	הכנסות ריבית, נטו לסך המאזן
1.97	1.96	1.85	1.71	1.72	סך כל ההכנסות לסך המאזן ^(ב)
3.24	3.41	3.15	3.22	2.95	סך כל ההכנסות לסך כל הנכסים בניהול הקבוצה ^{(ב)(ג)}
1.16	1.10	1.02	1.11	1.03	סך כל ההוצאות התפעוליות והאחרות לסך המאזן
2.42	2.35	2.36	2.12	1.96	סך כל ההוצאות התפעוליות והאחרות לסך כל הנכסים בניהול הקבוצה ^(ב)
0.87	0.76	0.77	0.73	0.68	רווח נקי לסך כל הנכסים הממוצעים ^(ד)
0.26	0.53	0.40	0.69	0.64	פער הריבית
1.87	1.87	1.98	1.84	1.75	ההוצאות התפעוליות והאחרות (ללא הוצאות פרישה מוקדמת) מסך כל ההכנסות ^(ב)
72.2	68.4	74.6	65.8	66.3	הכנסות שאינן מריבית להוצאות התפעוליות והאחרות (ללא הוצאות פרישה מוקדמת)
54.3	62.1	55.1	71.3	63.0	הכנסות שאינן מריבית מסך כל ההכנסות ^(ב)
39.2	42.5	41.1	46.9	41.8	

(א) הון - בתוספת זכויות שאינן מקנות שליטה והתאמות שונות.

(ב) סך כל ההכנסות - הכנסות ריבית נטו והכנסות שאינן מריבית.

(ג) כולל פעילות חוץ מאזנית.

(ד) הנכסים הממוצעים הינם סך הנכסים המאזניים המניבים והאחרים.

(ה) החל משנת 2014 יחס הלימות ההון חושב בהתאם להוראות באזל 3. עד לשנת 2013 (כולל) חושב בהתאם להוראות באזל 2.

(ו) בהתאם להוראות בנק ישראל יחס המינוף יוחסו כיסוי הנזילות חושבו החל מרביע שני 2015. לפיכך לא מוצגים נתוני השוואה.

למידע נוסף בנוגע ליחס המינוף ראה [ביאור 25.ב.ה.](#) ולמידע נוסף בנוגע ליחס כיסוי נזילות ראה פרק [חשיפה לסיכונים ודרכי ניהולם](#).

מידע צופה פני עתיד בדוח הדיקטוריון וההנהלה

דוח הדיקטוריון וההנהלה כולל, בנוסף לנתונים המתייחסים לעבר, גם מידע והערכות המתייחסים לעתיד, המוגדרים בחוק ניירות ערך, התשכ"ח-1968 (להלן - החוק) כ"מידע צופה פני עתיד". מידע צופה פני עתיד מתייחס לאירוע או לעניין עתידיים שהתממשותם אינה ודאית ואינה בשליטתו של הבנק בלבד.

מידע צופה פני עתיד מנוסח בדרך כלל באמצעות מילים או ביטויים כגון "הבנק מאמין", "הבנק צופה", "הבנק מצפה", "הבנק מתכוון", "הבנק מתכנן", "הבנק מעריך", "מדיניות הבנק", "תכניות הבנק", "תחזית הבנק", "צפוי", "אסטרטגיה", "יעדים", "עלול להשיע" וביטויים נוספים המעידים על כך שמדובר בתחזית לעתיד ולא בעובדות עבר.

מידע צופה פני עתיד הנכלל בדוח הדיקטוריון וההנהלה ונסמך, בין השאר, על תחזיות לעתיד בנושאים שונים הקשורים להתפתחות הכלכלית בארץ ובעולם ובמיוחד לשוקי המטבע ושוקי ההון, לחקיקה, להוראות גורמי פיקוח, להתנהגות המתחרים, להתפתחויות טכנולוגיות ולנושאי כח אדם.

כתוצאה מאי היכולת לחזות בוודאות שאמנם תחזיות אלה תתממשנה ומכך שבפועל האירועים יכולים להיות שונים מאלו שנחזו, קוראי הדוח צריכים להתייחס בזהירות למידע המוגדר כ"צופה פני עתיד", שכן הסתמכות על מידע כאמור כרוכה בסיכונים ובאי ודאות והתוצאות הכספיות והעסקיות העתידיות של קבוצת לאומי עשויות להיות שונות באופן מהותי.

הבנק אינו מתחייב לפרסם עדכון למידע צופה פני עתיד הכלול בדוחות אלה. האמור אינו גורע מחובות הדיווח של הבנק על פי כל דין.

סיכונים עיקריים הגלומים בפעילות הבנק

סיכון האשראי - הינו סיכון של הבנק להפסד כתוצאה מהאפשרות שצד נגדי לא יעמוד בהחייביותו כלפי התאגיד הבנקאי, כפי שסוכמו.

סיכון זה תואם את עסקי הליבה של הקבוצה ובא לידי ביטוי בפעילות מול לקוחות עסקיים, מסחריים וקמעונאיים וגם בפעילות הנוסטרו. הבנק מיישם מדיניות כוללת לניהול סיכון האשראי, בהתאם לנדרש בהוראת ניהול בנקאי תקין 311. למידע נוסף בנוגע לסיכון האשראי וניהולו ראה פרק [סיכון אשראי](#).

סיכון השוק, לרבות סיכונים נזילות - הניהול השוטף של סיכונים השוק נועד לתמוך בהשגת היעדים העסקיים, תוך הערכת הרווח החזוי לצד הנזקים העלולים לנבוע מהחשיפה לסיכונים אלה. החשיפות לסיכונים שוק מנוהלות באופן דינאמי במסגרת מערכת מגבלות שנקבעה על ידי הדיקטוריון וועדות הסיכונים ברמות השונות, אשר תוחמת את השפעת חשיפות השוק על השווי הכלכלי, הרווח החשבונאי, קרן ההון ומצב הנזילות. למידע נוסף בנוגע לסיכון השוק וניהולו ראה פרק [סיכון שוק](#).

בפעילות הבנק כמתווך פיננסי קיימים סיכונים תפעוליים, הכוללים בין היתר אבטחת מידע וסייבר, סיכונים טכנולוגיים מידע, סיכונים מעילות והונאות, סיכונים משפטיים, סיכונים ציות והמשכיות עסקית. סיכון תפעולי מוגדר כסיכון להפסד כתוצאה מאי נאותות או מכשל של תהליכים פנימיים, אנשים ומערכות, או כתוצאה מאירועים חיצוניים כולל אירועי סייבר. הגדרת סיכון זו אינה כוללת סיכון אסטרטגי וסיכון מוניטין.

ניהול הסיכונים התפעוליים מתבצע לפי סטנדרטים מקובלים (Best Practice) בכל חלקי הקבוצה וככל שסביבת הסיכון משתנה הבנק מעדכן את הכלים לניהול סיכונים אלה. בשנים האחרונות, בעקבות ההתפתחות המהירה בטכנולוגיה בכלל ובתוך כך בבנקאות, ובעקבות שינויים חיצוניים לבנק, עלו סיכונים אבטחת מידע וסייבר, הסיכון הטכנולוגי וסיכונים מעילות והונאות. הבנק פעל וממשיך לפעול לחזק את ניהול הסיכונים בתחום זה. למידע נוסף בנוגע לסיכון התפעולי וניהולו ראה פרק [סיכונים תפעוליים](#).

היעדים והאסטרטגיה העסקית

החזון של לאומי

“להנהיג בנקאות יוזמת וחדשנית עבור הלקוח”

בבסיס החזון עומדת השאיפה לעצב מערכת עסקית דינמית, המשלבת את ערכי הבנק עם חדשנות מוצרית וטכנולוגית. מערכת שתהיה עבור לקוחותינו מקום בו יוכלו למצוא את המענה הטוב והמתאים ביותר לצרכיהם הפיננסיים. זאת תוך חתירה לרווחיות נאותה, שמירה על יציבות הבנק ויצירת איזון עם צרכי העובדים וציפיות בעלי המניות. כקבוצה פיננסית בעלת השפעה מרכזית על התרבות העסקית והציבורית בישראל, לאומי רואה במחויבותו לקהילה עוגן חברתי וערכי שאותו ימשיך לטפח.

האסטרטגיה של לאומי

לאור המגמות והשינויים המשמעותיים בסביבת הפעילות, אימץ לאומי שני כיווני פעולה מרכזיים שהשילוב ביניהם נמצא בליבת האסטרטגיה של הקבוצה. מצד אחד התאמה של מודל הבנקאות המסורתית, תוך שימת דגש על המשך מתן שירות מקצועי ואיכותי לכל סגמנטי הלקוחות בהתאם לצרכיהם, העדפותיהם וקצב אימוץ החדשנות הדיגיטלית שלהם, ומצד שני בנייה של “הבנקאות החדשה”, המבוססת על הדיגיטל והחדשנות הטכנולוגית. שני כיווני פעולה אלו תלויים ומשולבים עם ההכרח להתייעל ולמקסם את ניצול ההון תוך כדי עמידה ביעדי הלימות ההון.

התאמת מודל “הבנקאות המסורתית”

לאומי פועל כבר מזה מספר שנים להתאמת מודל הפעילות של הבנק. כחלק מתהליך זה מיזג הבנק את בנק לאומי למשכנתאות, את לאומי למימון ואת בנק ערבי ישראלי. כמו כן מיזג את החטיבה העסקית עם החטיבה המסחרית ולאחר תקופת הדוח גם את מערך בניה ונדל”ן ומערך אשראים מיוחדים, המשתייכים לחטיבת אשראי בינ”ל ונדל”ן, לתוך החטיבה העסקית-מסחרית. כמו כן, הבנק מיזג את מערך בנקאות פרטית לתוך החטיבה הבנקאית. הקבוצה הקטינה את מצבת כוח האדם ב-5 שנים האחרונות בכ-2,300 איש, וממשיכה ביישום תוכנית רב-שנתית למיזוג סניפים, התאמת מודל שירות הטלרים ושינוי מודל השירות הסניפי בראייה רב-ערוצית.

במסגרת אסטרטגית צמצום פעילות הבנקאות הפרטית הבינלאומית, השלים לאומי את סגירת שלוחותיו הבינלאומיות הממוקדות בתחום, וכיום פעילותו בחו”ל מתמקדת בעיקר באשראי מסחרי-עסקי ואשראי לעסקים קטנים באמצעות החברות הבנות בארה”ב, בבריטניה וברומניה.

פעילויות אלו נועדו ליצור פלטפורמה קטנה, גמישה וזריזה יותר, שביכולתה להתמודד עם אתגרי השינויים בסביבות הפעילות.

העמקת בנייתו של מודל “הבנקאות החדשה”

לצורך התאמת המודל העסקי של הבנק לבנקאות החדשה, לאומי המשיך והעמיק בתקופת הדוח את פעילותו בתחום הבנקאות הדיגיטלית וביסס את מעמדו כבנק הדיגיטלי המוביל בישראל, זאת, בין היתר, באמצעות שדרוג מתמיד של השירותים הדיגיטליים הניתנים באפליקציית ובאתר לאומי.

בנוסף, לאומי השיק לאחרונה את אפליקציית התשלומים PEPPER Pay ואת אפליקציית הבנקאות PEPPER (האחרונה פתוחה, בשלב זה, למזמנים בלבד); אלו אבני דרך ראשונות ומרכזיות בכינונה של בנקאות דיגיטלית שתנהל כולה דרך המובייל. האפליקציות החדשות תאפשרנה למשתמשים ליהנות מחוויית לקוח פרסונלית, איכותית ומתקדמת, כזו המושתתת על מענה לצרכיהם, באופן ידידותי, הוגן ומותאם אישית, “בכל זמן ומכל מקום”.

מימוש האסטרטגיה של הקבוצה, מבוצע בהתאמה לתיאבון הסיכון, אשר אושר על ידי הדירקטוריון, תוך שימוש בתהליכים וכלים מתקדמים לניהול סוגים שונים של סיכונים והשלמת ההערכות לדרישות רגולטוריות.

ראוי לציין כי, בתכנון אסטרטגי קיימת מידה לא מעטה של אי וודאות, כאשר הגשמת תכניות אסטרטגיות ארוכות טווח תלויה בגורמים משתנים רבים, ובהם: מצב השווקים בישראל ובחו”ל, המצב הביטחוני, וכן השפעות מתמשכות של השינויים הרגולטוריים, אשר עדיין לא ניתן לומר בוודאות מה יהיה היקפם ומיקודם בטווח של שנים. המידע המובא בפרק זה הינו “מידע צופה פני עתיד”. למשמעות מושג זה ראה פרק [מידע צופה פני עתיד](#).

מגמות מרכזיות בסביבת הפעילות

הסביבה העסקית והתחרותית בה פועל הבנק מורכבת ומושפעת מגורמים אקסוגניים מגוונים. למידע בנוגע לסביבה המאקרו כלכלית בארץ ובעולם ראה פרק [התפתחויות עיקריות במשק](#).

התגברות הרגולציה

השפעת הרגולציה על ענף הבנקאות ממשיכה להתעצם. ריבוי הרגולציה ומורכבותה מגביל את מקורות ההכנסה, מביא לגידול בהוצאות הנדרשות לשם עמידה בהוראות הרגולציה ומחייב שיפור מתמיד ברמת השירות והחדשנות. השינויים הרגולטוריים, משנים וצפויים להמשיך ולשנות בשנים הקרובות את פני הבנקאות.

הבנק מתמודד גם עם דרישות רגולציה בינלאומית, ובכלל זה המשך יישום ה-FATCA, היערכות ליישום הוראות ה-CRS בדבר העברת מידע לשלטונות מס בחו"ל, היערכות ליישום הוראות ה-BEPS שמטרתן להתמודד עם תכנוני מס בינלאומיים של חברות גלובליות, המשך יישום מדיניות כסף מוצהר ועוד.

הרגולציה הופכת, אם כן, לנושא שמשפיע באופן מיידי על שורה של החלטות עסקיות ואסטרטגיות של הבנק, לרבות לעניין תחומי הפעילות השונים של הבנק.

למידע נוסף בנוגע לסביבה הרגולטורית והשלכות היוזמות המרכזיות ראה פרק [חקיקה ורגולציה הנוגעת למערכת הבנקאית](#).

סביבת הצרכן

שינויים כלכליים, חברתיים וטכנולוגיים, עם דגש על השימוש הגובר במובייל, השיתוף הרב של מידע ברשתות חברתיות והשיפור המתמיד בחוויית הלקוח שמספקות חברות הייטק ורשתות קמעונאיות, תוך דגש על נוחות וזמינות "בכל מקום ובכל זמן", פשטות, התאמה אישית והוגנות ושקיפות, ממשיכים להגביר את המודעות הצרכנית ולשנות את הרגלי הצריכה באופן מהותי.

גורמים שאינם בנקים, ובראשם חברות הזנק חדשניות ("פינטק"), ממשיכים לייצר פתרונות (מוצרים) חדשניים בעיקר בתחום הקמעונאות אך גם בתחומים אחרים. פתרונות אלה מציבים רף חדש בחוויית הלקוח ותחרות ישירה אל מול הבנקים בתחומים שונים. יותר ויותר בנקים בעולם פועלים בדרכים שונות לשתף פעולה עם אותן חברות פינטק.

סביבת התחרות

בנקים מקומיים

בשנת 2016 נמשכה המגמה של עלייה ברמת התחרות בכל מגזרי הפעילות הבנקאיים. הבנקים המקומיים ממשיכים להתמקד במשקי הבית (בין היתר באמצעות אשראי צרכני ומשכנתאות) ובמגזרי העסקים הקטנים והבינוניים. הם פועלים לגיוס לקוחות חדשים ולהגדלת היקפי הפעילות, וממקדים מאמצים בפיתוח שירותים דיגיטליים חדשניים, בהשקת הצעות ערך המתבססות על מועדוני לקוחות, בהקמת מודלי שירות חדישים וכן בשיפור היעילות התפעולית, בין היתר על ידי שינוי מודל הפריסה הסניפית (מיזוגי סניפים ועוד).

מתחרים חוץ בנקאיים

הלוואות על ידי גופים מוסדיים - בשנים האחרונות ניכרת מגמה ברורה של גידול באשראי שניתן על ידי גופים מוסדיים למגזר העסקי, לרבות מתן מימון לפרויקטים תשתיתיים וכן לנכסים מניבים ואף בליווי ההקמה של פרויקטים למגורים.

עם התרחבות השימוש בטכנולוגיה מתקדמת על ידי הצרכנים (בעיקר במובייל) הולך ומתרחב היצע ואיכות המיזמים/פיתוחים שמציעות חברות הפינטק.

שינויים עיקריים בשנה החולפת

התייעלות

ביום 1 ביוני 2016 אישר דירקטוריון הבנק תכנית התייעלות, וזאת לאחר קבלת אישור עקרוני מהפיקוח על הבנקים בהתאם לנדרש בהוראת ההתייעלות שפרסם הפיקוח על הבנקים בינואר 2016.

לפרטים אודות תכנית התייעלות ראה [ביאור 23.1](#).

מגמות, תופעות, התפתחויות ושינויים מהותיים התפתחויות עיקריות במשק¹

התוצר המקומי הגולמי התרחב בשנת 2016 בכ-4.0%, במונחים ריאליים. קצב גידול זה, הגבוה מזה שהיה בשנתיים האחרונות, הושפע בעיקר מעלייה מהירה יחסית בצריכה הפרטית (6.3%) ובהשקעות בנכסים קבועים (11.3%), בחלקה בהשפעת גורמים חד-פעמיים.

המשק העולמי

בחודש ינואר 2017, עדכנה קרן המטבע הבינלאומית (IMF), את התחזית להתפתחות הצמיחה בעולם בשנת 2017 ואת האומדנים לפעילות הכלכלית בשנת 2016. על פי האומדנים המעודכנים של הקרן, הצמיחה בארה"ב ובאזור גוש האירו בשנת 2016 הסתכמה בכ-1.6% ו-1.7%, בדומה לתחזיות שניתנו בחודש אוקטובר 2016. האומדן לצמיחת התוצר העולמי בשנת 2016 נותר אף הוא ברמה של 3.1%. באשר ל-2017, התחזיות לצמיחת המדינות המתקדמות עודכנה במתינות כלפי מעלה, בעיקר בהשפעת צמיחה מהירה משחזו במחצית השנייה של 2016 וכן ציפייה להרחבה תקציבית בארה"ב.

תקציב המדינה ומימון

בשנת 2016 הסתכם הגירעון בתקציב המדינה בכ-25.9 מיליארד ש"ח (כ-2.15% תוצר), כאשר יעד הגירעון לשנת 2016 כולה עמד על כ-35 מיליארד ש"ח (כ-2.9% תוצר). חלק ניכר מן ההסבר לגירעון הנמוך יחסית, נובע מהגידול בהכנסות הממשלה: בשנה שחלפה היה גידול של כ-5.9 מיליארד ש"ח בהכנסות ממיסים (ללא מע"מ על יבוא בטחוני), ביחס לתחזית ההכנסות המקורית שעל בסיסה נבנה תקציב המדינה. זאת, על רקע של עלייה בשכר, גידול ביבוא מכונות והגברת מאמצי האכיפה והגבייה מצד רשות המיסים. גידול במלוות מהמוסד לביטוח לאומי, ביחס לחזוי, היווה אף הוא גורם משמעותי בגידול בהכנסות הממשלה.

סחר חוץ ותנועות הון

הגירעון המסחרי של ישראל הסתכם בשנת 2016 בכ-13.1 מיליארד דולר, גידול של כ-5.3 מיליארד דולר בהשוואה לגרעון שהיה בשנת 2015. הגידול בגירעון המסחרי מקורו בירידה ביצוא (בעיקר בענפי הכימיה ורכיבים אלקטרוניים) לעומת גידול במרבית רכיבי היבוא, למעט חומרי אנרגיה.

בשנת 2016, הסתכמו ההשקעות הישירות בישראל של תושבי חוץ, דרך המערכת הבנקאית, בכ-10.5 מיליארד דולר ואילו ההשקעות הפיננסיות של תושבי חוץ הסתכמו בכ-3.3 מיליארד דולר. לעומת זאת, היקף ההשקעות של תושבי ישראל בחו"ל (ההשקעות הישירות באמצעות הבנקים בישראל וההשקעות הפיננסיות) הסתכם בכ-2.7 מיליארד דולר, כך שקיים פער ניכר בין היקף ההשקעות הנכנסות לישראל להיקף ההשקעות היוצאות במט"ח. עם זאת, פער זה קטן באופן משמעותי, כאשר נלקחים בחשבון נתוני ההשקעות הישירות שלא דווחו על ידי המערכת הבנקאית, לגביהם קיימים נתונים רק לחודשים ינואר-ספטמבר 2016.

שער החליפין ויתרות המט"ח

בשנת 2016, יוסף השקל ביחס לדולר בשיעור של כ-1.5%, ביחס לליש"ט בשיעור של 18.3% וביחס לאירו בשיעור של כ-4.8%. על רקע זה, מצוי שער החליפין הריאלי של השקל מול סל המטבעות (המשקף את הסחר של ישראל מול מדינות העולם) ברמתו הנמוכה ביותר ב-15 השנים האחרונות.

יתרות מטבע החוץ בבנק ישראל עמדו בסוף חודש דצמבר 2016, על כ-98.4 מיליארד דולר, בהשוואה לכ-90.6 מיליארד דולר בסוף 2015.

בשנת 2016 הסתכמו רכישות המט"ח על ידי בנק ישראל, במסגרת תכנית הרכישות לקיזוז השפעת הפקת הגז על שער החליפין, בכ-1.8 מיליארד דולר. בסך הכל, בנק ישראל רכש מט"ח בהיקף של כ-5.74 מיליארד דולר במהלך תקופה זו.

אינפלציה ומדיניות מוניטרית

מדד המחירים לצרכן ("בגין") ירד בשנת 2016 ב-0.2%. שיעור זה מצוי מתחת לגבול התחתון של יעד יציבות המחירים של הממשלה, 1% עד 3%. זוהי השנה השלישית ברציפות בה יורד המדד. מחצית מסעיפי המדד ירדו בשנה שחלפה ומחציתם עלו כאשר תרומה בולטת לעלייה במדד הייתה לסעיף הדיור בעוד לסעיף התחבורה והתקשורת הייתה תרומה בולטת לירידה במדד.

מדד המחירים לצרכן ("הידוע") ירד ב-0.3% בשנת 2016.

¹ מקורות הנתונים: פרסומי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, בנק ישראל, משרד האוצר, הבורסה לניירות ערך.

בשנת 2016 לא חל שינוי בריבית בנק ישראל והיא עומדת על 0.1%. בהודעת הריבית לחודש מרס 2017 ציינה הועדה המוניתרית כי היא ממשיכה להעריך שהמדיניות המוניתרית תיוותר מרחיבה למשך זמן רב וכן שהיא סבורה, שהסיכונים להשגת יעד האינפלציה נותרו גבוהים אך הוסיפה כי עליית השכר ועלייה באינפלציה בעולם, צפויים לתמוך בחזרת האינפלציה אל תוך היעד.

שוק ההון הישראלי

מדד המניות וניירות הערך הניתנים להמרה ירד בשנת 2016 בכ-11.0% לאחר שבשנת 2015 הסתכמה עלייתו בכ-6.8%. הירידה במדד התרחשה במחצית הראשונה של השנה, בהשפעת ירידות שערים בבורסות בעולם, בעוד שבמחצית השנייה של השנה שמר המדד על יציבות.

מחזור המסחר היומי הממוצע של המניות וניירות הערך הניתנים להמרה ירד בשנה שחלפה בשיעור של כ-12.4% בהשוואה לממוצע 2015 והסתכם בכ-1,269 מיליון ש"ח.

שוק אגרות החוב הממשלתיות התאפיין בשנת 2016, במגמה של עליות שערים. מדד אגרות החוב הממשלתיות צמודות המדד עלה בשיעור של כ-0.7% ואילו מדד אגרות החוב הממשלתיות הלא-צמודות עלה בשיעור של כ-1.2% (מדד האגרות בריבית קבועה עלה בכ-1.3% ואילו במדד האגרות בריבית משתנה, "גילון", נרשמה עליה קלה של 0.1%). ברביע האחרון של 2016 נרשמו ירידות שערים, על רקע עליית התשואות לטווח ארוך בעולם ובפרט בארה"ב אשר השפיעו על השוק בישראל.

בשוק אגרות החוב הלא-ממשלתיות (אג"ח חברות) צמודות המדד, נרשמו בשנת 2016 עליות שערים של כ-4.1%. זאת, לאחר עליות שערים של כ-0.8% בשנת 2015.

הנכסים הכספיים שבידי הציבור

שווי תיק הנכסים הכספיים שבידי הציבור הסתכם בסוף חודש דצמבר 2016, בכ-3,438 מיליארד ש"ח, עליה של כ-3.6% מאז ראשית השנה. הגידול התרחש על רקע העליה במרבית רכיבי תיק הנכסים (למעט המניות בחו"ל). משקל המניות (בארץ ובחו"ל) בתיק הנכסים הכספיים של הציבור הישראלי הגיע בסוף חודש דצמבר 2016 לכ-22.2%, לעומת כ-22.9% בחודש דצמבר 2015.

סיכונים מתפתחים בסביבת הפעילות

בבחינת סביבת הסיכונים השונים, נציין שלא חלו במהלך השנה שינויים משמעותיים במפת הסיכונים והאיומים, אך חלו שינויים בעוצמה היחסית של הסיכונים השונים.

מתוך מכלול הסיכונים אליהם חשופה המערכת הבנקאית, נציין כי הסיכונים הבאים הם סיכונים שהתגברו בתקופה האחרונה:

- הסיכון המקרו כלכלי.
- סיכון הרגולציה.
- סיכון הסייבר והטכנולוגיה.
- סיכון ה-conduct (התנהלות הוגנת מול לקוחות).

לפרוט נרחב של סיכונים אלו ראו בפרק סקירת הסיכונים. [החשיפה לסיכונים ודרכי ניהולם](#).

שינויים מהותיים בסעיפים בדוחות הכספיים

התשוואה להון בשנת 2016 עמדה על שיעור של 9.3% בהשוואה ל-10.3% בשנת 2015.

הרווח הנקי המיוחס לבעלי מניות התאגיד הבנקאי (להלן "הרווח הנקי") בשנת 2016 הסתכם לסך של כ-2,791 מיליון ש"ח בהשוואה לסך של כ-2,835 מיליון ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד. הרווח השנה הושפע לרעה מגידול בהוצאות המס בסך של כ-303 מיליון ש"ח כתוצאה מהירידה בשיעור מס החברות. מנגד, הרווח הושפע לטובה מהחזר ביטוחי בגין ההסדר עם רשויות חו"ל, מרווח מעסקת ויזה אירופה ומהכרה במגן מס בגין תהליכי פירוק ומכירה של חברות בנות. השפעת סעיפים אלה על התוצאות הכספיות לשנת 2016 נמוכה משמעותית מהשפעת הרווחים ממימוש החברה לישראל ומובילאיי ומכירת המבנים בארה"ב (ראה להלן) על התוצאות הכספיות לשנת 2015.

יחס הון עצמי רובד 1 לרכיבי סיכון השתפר מהותית בתקופת הדוח. יחס זה עמד ליום 31 בדצמבר 2016 על שיעור של 11.15% בהשוואה לשיעור של 9.58% ליום 31 בדצמבר 2015. לפרטים נוספים ראה [ביאור 25](#).

ביום 29 במרס 2017 אישר דירקטוריון הבנק מדיניות חלוקת דיבידנד בשיעור של 20% מהרווח הנקי החל מהרביע הראשון של שנת 2017.

הכנסות הריבית נטו עלו בכ-408 מיליון ש"ח, גידול בשיעור של כ-5.7% בהשוואה לאשתקד. הגידול בהכנסות ריבית נטו בשנת 2016, נובע מגידול ביתרה הממוצעת של הנכסים הכספיים נושאי הריבית (אשראי לציבור, ניירות ערך ופיקדונות) אשר קוזז בירידה מתונה בפערי הריבית.

ההוצאות בגין הפסדי אשראי ירדו בכ-324 מיליון ש"ח, בהשוואה לאשתקד. בשנת 2016 נרשמה הכנסה בסך של כ-125 מיליון ש"ח המשקפת שיעור הכנסה של כ-0.05% מהאשראי לציבור נטו. בתקופה המקבילה אשתקד נרשמה הוצאה בסך של כ-199 מיליון ש"ח, המשקפת שיעור הוצאה של כ-0.08% מהאשראי לציבור, נטו. עיקר הפער ביחס לתקופה המקבילה אשתקד נובע מגביות משמעותיות שבוצעו בפעילות הבנק אל מול לווים גדולים.

הכנסות מימון שאינן מריבית ירדו בכ-328 מיליון ש"ח בהשוואה לאשתקד. הירידה נובעת בעיקר מכך שאשתקד נרשמו מימושים של החברה לישראל (כ-811 מיליון ש"ח) ומובילאיי (כ-288 מיליון ש"ח) והכנסה מדיבידנד בגין מניות קנון הולדינגס (כ-134 מיליון ש"ח), בעוד שבשנת 2016 נרשמה הכנסה בסך של כ-378 מיליון ש"ח מעסקת ויזה אירופה. כמו כן נרשם גידול בתקופה המדווחת ברווחים ממימושים של אג"ח זמין למכירה, בהשוואה לתקופה המקבילה אשתקד.

הכנסות אחרות ירדו בכ-436 מיליון ש"ח בהשוואה לאשתקד. הירידה נובעת בעיקר מהכנסה ממכירת מבנים בארה"ב שנרשמה בשנת 2015.

ההוצאות התפעוליות ירדו בכ-256 מיליון ש"ח, ירידה בשיעור של כ-2.9%, בשל קיטון בהיקף הוצאות השכר בסך של כ-122 מיליון ש"ח (בנטרול השפעת המענקים המיוחדים ירדו הוצאות השכר בסך של כ-300 מיליון ש"ח - ראה להלן) וקיטון בהוצאות אחרות בעיקר עקב החזר ביטוחי שהתקבל ברביע השלישי של השנה בגין הסדר עם הרשויות בחו"ל בגין פרשת הלקוחות האמריקאיים בסך של כ-235 מיליון ש"ח. מנגד, היה גידול בהוצאות תפעוליות אחרות בעיקר בשל ביטוח ערבויות מכר שבוצע במחצית הראשונה של השנה.

חלק הקבוצה ברווחים נטו של חברות כלולות ירד בכ-111 מיליון ש"ח בהשוואה לתקופה המקבילה אשתקד, בעיקר על רקע של רישום רווחי אקוויטי בסך של כ-114 מיליון ש"ח בגין החברה לישראל עד למועד מימושה אשתקד.

הרווח הבסיסי הנקי למניה המיוחס לבעלי מניות התאגיד הבנקאי בשנת 2016 היה 1.85 ש"ח לעומת 1.92 ש"ח בשנת 2015.

התפתחויות מהותיות בהכנסות, בהוצאות וברווח כולל אחר¹

הרווח הנקי המיוחס לבעלי מניות התאגיד הבנקאי (להלן: "הרווח הנקי") של קבוצת לאומי הסתכם בשנת 2016 בסך 2,791 מיליון ש"ח לעומת 2,835 מיליון ש"ח בשנת 2015, קיטון של 1.6%.

להלן השינויים בסעיפי הרווח והפסד בשנת 2016 לעומת שנת 2015:

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			
	השינוי	2015	2016
	במיליוני ש"ח		במיליוני ש"ח
הכנסות ריבית, נטו	408	7,118	7,526
הוצאות (הכנסות) בגין הפסדי אשראי	(324)	199	(125)
הכנסות שאינן מריבית	(889)	6,297	5,408
הוצאות תפעוליות ואחרות	(256)	8,836	8,580
רווח לפני מיסים	99	4,380	4,479
הפרשה למס	26	1,691	1,717
רווח לאחר מס	73	2,689	2,762
חלק הבנק ברווחי חברות כלולות	(111)	177	66
רווח נקי המיוחס לבעלי זכויות שאינן מקנות שליטה	(6)	(31)	(37)
רווח נקי המיוחס לבעלי מניות התאגיד הבנקאי	(44)	2,835	2,791
תשואה להון (באחוזים)		10.3	9.3
רווח בסיסי למניה (ש"ח)		1.92	1.85

הכנסות ריבית, נטו

הכנסות ריבית, נטו של קבוצת לאומי הסתכמו בשנת 2016 ב-7,526 מיליון ש"ח, הגידול בהכנסות ריבית נטו בשנת 2016, בשיעור של 5.7% לעומת אשתקד נובע מגידול ביתרה הממוצעת של הנכסים הכספיים נושאי הריבית (אשראי לציבור, ניירות ערך ופיקדונות). הגידול בהכנסות הריבית קוזז מירידה מתונה בפערי הריבית.

היחס של הכנסות ריבית, נטו לבין היתרה הממוצעת של נכסים נושאי ריבית (התשואה נטו על נכסים נושאי ריבית) הינו 1.94% לעומת 2.00% בתקופה המקבילה אשתקד.

פער הריבית הכולל בשנת 2016 הוא 1.75% לעומת פער של 1.84% בשנת 2015.

להלן נתונים על פערי הריבית בחלוקה למגזרים:

במגזר השקלי הלא צמוד, פער הריבית בשנת 2016 עמד על שיעור של 2.05% לעומת 2.23% בתקופה המקבילה אשתקד. במגזר המט"ח פער הריבית 1.14% לעומת 1.30% בתקופה המקבילה אשתקד. במגזר המדדי פער הריבית 0.61% לעומת 0.44% בתקופה המקבילה אשתקד.

למידע נוסף בנוגע להכנסות והוצאות ריבית ראה נספח 1 - [שיעורי הכנסות והוצאות וניתוח השינויים בהכנסות והוצאות ריבית](#).

¹ הדוחות הכספיים נערכו בערכים מדווחים. מדד המחירים לצרכן הידוע, ירד בשנת 2016 ב-0.3%. השקל יוסף נומינלית לעומת הדולר האמריקאי ב-1.5%, ולעומת האירו יוסף השקל ב-4.8%. השער היציג של הדולר ב-31 בדצמבר 2016 היה 3.845 ש"ח. למידע נוסף ראה [ביאור T.1](#).

הוצאות בגין הפסדי אשראי

		לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		
		2015	2016	
באחוזים	השינוי במיליוני ש"ח	במיליוני ש"ח	במיליוני ש"ח	
-	(503)	(254)	(757)	הכנסה פרטנית בגין הפסדי אשראי
39.5	179	453	632	הוצאה קבוצתית בגין הפסדי אשראי
-	(324)	199	(125)	סך כל ההוצאה (ההכנסה) בגין הפסדי אשראי
יחסים באחוזים:				
		(0.09)	(0.29)	שיעור ההכנסה הפרטנית בגין הפסדי אשראי מסך האשראי לציבור, נטו
		0.17	0.24	שיעור ההוצאה הקבוצתית בגין הפסדי אשראי מסך האשראי לציבור, נטו
		0.08	(0.05)	שיעור ההוצאה (ההכנסה) הכולל בגין הפסדי אשראי מסך האשראי לציבור, נטו

הכנסות בגין הפסדי אשראי של קבוצת לאומי הסתכמו בשנת 2016 בכ-125 מיליון ש"ח, בהשוואה להוצאות בסך 199 מיליון ש"ח בשנת 2015. בבנק הסתכמו ההכנסות בגין הפסדי אשראי בסך 160 מיליון ש"ח בשנת 2016 לעומת 149 מיליון ש"ח הוצאות בשנת 2015. ההכנסות בשנת 2016 נובעות מגביית משמעותיות שבוצעו במהלך השנה. למידע נוסף בנוגע להוצאות הפסדי אשראי ראה פרק סיכון אשראי, סעיף ["נלוו, הערכה, סיווג וכללי הפרשה להפסדי אשראי, ביאור 13 וביאור 30"](#).

הכנסות שאינן מריבית

		לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		
		2015	2016	
באחוזים	השינוי במיליוני ש"ח	במיליוני ש"ח	במיליוני ש"ח	
(20.4)	(328)	1,610	1,282	הכנסות מימון שאינן מריבית
(3.1)	(125)	4,092	3,967	עמלות
(73.3)	(436)	595	159	הכנסות אחרות
(14.1)	(889)	6,297	5,408	סך הכל

להלן פירוט הכנסות מימון שאינן מריבית:

		לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		
		2015	2016	
באחוזים	השינוי במיליוני ש"ח	במיליוני ש"ח	במיליוני ש"ח	
		53	487	הכנסות נטו בגין מכשירים נגזרים והפרשי שער, נטו ⁽²⁾
		181	357	רווחים ממכירת אג"ח זמינות למכירה, נטו
(60.9)	(793)	1,303	510	רווחים מהשקעות במניות כולל דיבידנדים ^(X)
+	33	11	44	רווחים נטו בגין הלוואות שנמכרו
		62	(116)	רווחים (הפסדים) שמומשו ושטרם מומשו מהתאמות לשווי הוגן של אג"ח ומניות למסחר, נטו
(20.4)	(328)	1,610	1,282	סך הכל

- (א) בשנת 2016 כולל בעיקר הכנסה מעסקת ויזה אירופה בסך 378 מיליון ש"ח (ראה להלן). בשנת 2015 כולל בעיקר רווח ממכירת מניות החברה לישראל, מובילאיי ומניות דרך ארץ בסך 811 מיליון ש"ח, 288 מיליון ש"ח ו-100 מיליון ש"ח. בנוסף בשנת 2015 נכלל הפסד מירידת ערך בניכוי דיבידנד שהתקבל בגין מניית קנון הולדינגס בסך 152 מיליון ש"ח. כל הנתונים לפני השפעת המס.
- (ב) הכנסות נטו בגין מכשירים נגזרים והפרשי שער נטו כוללים הכנסות מפערי ריבית וכן הפרשי שער אשר חלקם מקוזזים בסעיפים אחרים ברווח הכולל.

ויזה אירופה

ביום 3 בנובמבר 2015 הודיעו החברות Visa Inc. (NYSE: V) ו- Visa Europe Ltd. בדבר התקשרותן בהסכם, לפיו תרכוש Visa Inc את Visa Europe. הבנק היה חבר ב- Visa Europe Ltd. ולפיכך היה זכאי לקבל חלק מהתמורה, בהתאם לנוסחת חלוקת התמורה בין החברים ב- Visa Europe.

ביוני 2016 התקבלו האישורים הרגולטוריים שנדרשו לצורך השלמת עסקת ויזה אירופה והבנק קבל את התמורה במזומן בגין העסקה, בסך של כ-69 מיליון יורו (כ-300 מיליון ש"ח). כמו כן, נרשמה הכנסה בסך כ-78 מיליון ש"ח בגין הזכות לתשלומים עתידיים במזומן ובמניות להמרה.

להלן פירוט העמלות:

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			
	2015	2016	השינוי
	במיליוני ש"ח	במיליוני ש"ח	במיליוני ש"ח
ניהול חשבון	762	715	(47)
פעילות בניירות ערך ובמכשירים נגזרים מסוימים	675	592	(83)
כרטיסי אשראי	963	1,023	60
טיפול באשראי	200	177	(23)
עמלות הפצת מוצרים פיננסיים	306	287	(19)
הפרשי המרה	325	327	2
עמלות מעסקי מימון	542	534	(8)
עמלות אחרות	319	312	(7)
סך כל העמלות	4,092	3,967	(125)

הקיסון נובע מירידה בעמלות הקשורות לשוק ההון בעקבות הירידה בהיקפי הפעילות בניירות ערך וכן כתוצאה מירידת תעריפי עמלות שונות. הגידול בעמלות מכרטיסי אשראי נובע בעיקר מגידול בהיקפי הפעילות. כמו כן, ההכנסות מעמלות בשנת 2016 הושפעו מירידה בפעילות של השלוחה בשוויץ עקב השלמת מכירת הפעילות ליוליוס בר במהלך הרביע הראשון של שנת 2015 וממכירת הפעילות של השלוחה בלוקסמבורג במהלך הרביע הראשון של שנת 2016. ההכנסות מעמלות מהוות כ-46% מההוצאות התפעוליות והאחרות בדומה לתקופה המקבילה אשתקד.

להלן פירוט ההכנסות האחרות:

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			
	2015	2016	השינוי
	במיליוני ש"ח	במיליוני ש"ח	במיליוני ש"ח
רווחים מיעודה לפיצויים	35	27	(8)
הכנסות אחרות - מכירת בניינים וציוד	560	132	(428)
סך הכל	595	159	(436)

הקיסון בהכנסות אחרות נובע מירידה בהכנסות ממכירת בניינים, המושפעים מעיתוי המימוש של המכנים. הרווח בשנת 2015 הושפע מהותית ממכירת מכנים בחברה הבת בארה"ב שהניב הכנסות בסך של כ-380 מיליון ש"ח.

הוצאות תפעוליות ואחרות

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר				
		2015	2016	
השינוי	במיליוני ש"ח			
באחוזים				
				משכורות והוצאות נלוות
(2.2)	(122)	5,544	5,422	
0.5	3	660	663	פחת והפחתות
1.1	11	1,023	1,034	הוצאות אחזקת בניינים וציוד
(9.2)	(148)	1,609	1,461	הוצאות אחרות
(2.9)	(256)	8,836	8,580	סך כל ההוצאות התפעוליות והאחרות

סך כל ההוצאות התפעוליות והאחרות של קבוצת לאומי הסתכמו בשנת 2016 ב-8,580 מיליון ש"ח. הקיטון בשיעור של 2.9% נובע בעיקר מקיטון בהוצאות שכר כמפורט להלן ומקיטון בהוצאות אחרות עקב החזר ביטוחי שהתקבל בגין ההסדר עם רשויות חו"ל.

הוצאות שכר

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר				
		2015	2016	
השינוי	במיליוני ש"ח			
באחוזים				
				שכר ונלוות
(5.8)	(240)	4,131	3,891	
(7.5)	(39)	522	483	מענק תשואה
(2.2)	(21)	976	955	הוצאות פנסיה, פיצויים ופרישה מרצון בניכוי רווחי קופות
(5.3)	(300)	5,629	5,329	סך כל הוצאות שכר ללא מענקים חד פעמיים
+	178	(85)	93	מענק שנתי חד פעמי והשפעת ההסכמים הקיבוציים ^(א)
(2.2)	(122)	5,544	5,422	סך הכל הוצאות שכר

(א) בשנת 2016 כולל מענק הירתמות לעובדים לשם יישום תוכנית ההתייעלות ובשנת 2015 כולל מענק חתימה על ההסכמים הקיבוציים.

הוצאות השכר בנטרול מענקים חד פעמיים קטנו בהשוואה לתקופה מקבילה אשתקד בכ-300 מיליון ש"ח. הקיטון בשיעור של כ-5.3% נובע מקיטון במספר המשרות ושינוי בתמהיל העובדים ומסגירת השלוחות בשוויץ ובלוקסמבורג. ירידה זו קוזזה בחלקה בשל ההשפעות החד פעמיות של הסכם השכר בשנת 2015 ומענק הירתמות שניתן בשנת 2016. למידע נוסף ראה [ביאור 23.7](#).

הוצאות שכר ונלוות מהוות כ-63% מסך כל ההוצאות התפעוליות בדומה לאשתקד.

הוצאות תפעוליות ואחרות (למעט שכר)

ההוצאות התפעוליות והאחרות למעט שכר הסתכמו בשנת 2016 בסך 3,158 מיליון ש"ח לעומת 3,292 מיליון ש"ח בשנת 2015, קיטון בשיעור של 4.1%. בעיקר בשל קיטון בהוצאות אחרות עקב החזר ביטוחי בסך של כ-235 מיליון ש"ח, שהתקבל בגין ההסדר עם רשויות חו"ל. ירידה זו קוזזה בעיקר בגידול בהוצאות הביטוח כתוצאה מביטוח ערביות חוק מכר שבוצע השנה לראשונה. למידע נוסף ראה [ביאורים 7-6](#).

ההוצאות התפעוליות מהוות כ-66% מסך כל ההכנסות בדומה לאשתקד.

הוצאות מס

ההפרשה למס על הרווח של קבוצת לאומי הסתכמה בשנת 2016 ב-1,717 מיליון ש"ח, בהשוואה ל-1,691 מיליון ש"ח בשנת 2015. שיעור ההפרשה בשנת 2016 היה כ-38.3% מהרווח לפני מס לעומת 38.6% בשנת 2015, קיטון של כ-0.3 נקודות האחוז.

ההפרשה למס השנה ביחס לתקופה המקבילה אשתקד הושפעה בעיקר מרישום הוצאת מס בסך של 303 מיליון ש"ח בשל הקיטון ביתרת המסים הנדחים נטו כתוצאה מירידת שיעור מס החברות מ-26.5% ל-24% בשנת 2017 ול-23% החל מ-1 בינואר 2018 ואילך ומירידה בהכנסות הפטורות והמועדפות נטו ביחס לשנת 2015. מנגד, השפעה בסך 195 מיליון ש"ח בשל תהליכי פירוק ומכירה של חברות בנות, הקטינה את שיעור המס.

רווחי חברות כלולות

חלק הקבוצה ברווח לאחר מס של חברות כלולות הסתכם בשנת 2016 ברווח של 66 מיליון ש"ח בהשוואה לרווח של 177 מיליון ש"ח בשנת 2015. הקיטון נובע ממכירת מניות החברה לישראל ברביע ראשון 2015 ומסיווג ההשקעה בחברה לישראל החל מה-31 במרס 2015 בתיק ניירות ערך זמין למכירה בהתאם לשווי השוק של ההשקעה ליום 31 במרס 2015. ברביע שני 2016 הבנק מימש את יתרת המניות שהחזיק בחברה לישראל. למידע נוסף ראה פרק [ניירת ערך](#).

רווחי חברות כלולות בשנת 2016 כוללים בעיקר רווחים מחברות כלולות בחברת הבת, לאומי פרטנרס.

השקעות והוצאות הבנק בגין מערך טכנולוגיית המידע בשנת 2016

הוצאות שנרשמו בדוח רווח והפסד הסתכמו בסך 1,548 מיליון ש"ח (1,503 מיליון ש"ח ב-2015), מזה 555 מיליון ש"ח נרשמו בהוצאות שכר ונלוות (450 מיליון ש"ח ב-2015), 582 מיליון ש"ח בהוצאות פחת (593 מיליון ש"ח ב-2015) ו-411 מיליון ש"ח בהוצאות אחרות (460 מיליון ש"ח ב-2015).

עלויות בגין מערך טכנולוגיית המידע שלא נרשמו בדוח רווח והפסד אלא נרשמו כנכסים בדוח הכספי ב-2016, הסתכמו בסך 682 מיליון ש"ח לעומת 695 מיליון ש"ח ב-2015.

יתרת הנכסים במאזן בגין מערך טכנולוגיית המידע ליום 31 בדצמבר 2016, הסתכמו בסך 1,616 מיליון ש"ח לעומת 1,651 מיליון ש"ח ב-31 בדצמבר 2015.

להלן תמצית דוח על הרווח הכולל:

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2016							
רווח כולל אחר לפני ייחוס לבעלי זכויות שאינן מקנות שליטה							
רווח כולל אחר המיוחס לבעלי זכויות שאינן מקנות שליטה	רווח כולל אחר המיוחס לבעלי זכויות שאינן מקנות שליטה	רווח כולל אחר המיוחס לבעלי זכויות שאינן מקנות שליטה	רווח כולל אחר המיוחס לבעלי זכויות שאינן מקנות שליטה	רווח כולל אחר המיוחס לבעלי זכויות שאינן מקנות שליטה	רווח כולל אחר המיוחס לבעלי זכויות שאינן מקנות שליטה	רווח כולל אחר המיוחס לבעלי זכויות שאינן מקנות שליטה	רווח כולל אחר המיוחס לבעלי זכויות שאינן מקנות שליטה
רווח כולל אחר המיוחס לבעלי זכויות שאינן מקנות שליטה	רווח כולל אחר המיוחס לבעלי זכויות שאינן מקנות שליטה	רווח כולל אחר המיוחס לבעלי זכויות שאינן מקנות שליטה	רווח כולל אחר המיוחס לבעלי זכויות שאינן מקנות שליטה	רווח כולל אחר המיוחס לבעלי זכויות שאינן מקנות שליטה	רווח כולל אחר המיוחס לבעלי זכויות שאינן מקנות שליטה	רווח כולל אחר המיוחס לבעלי זכויות שאינן מקנות שליטה	רווח כולל אחר המיוחס לבעלי זכויות שאינן מקנות שליטה
179	(314)	100	(1,020)	(1,055)	(4)	(1,051)	2014
215	249	(78)	(884)	(498)	-	(498)	שנינו נטו במהלך השנה
394	(65)	22	(1,904)	(1,553)	(4)	(1,549)	יתרה ליום 31 בדצמבר 2014
(327)	(2)	16	414	101	-	101	שנינו נטו במהלך השנה
67	(67)	38	(1,490)	(1,452)	(4)	(1,448)	יתרה ליום 31 בדצמבר 2015
(153)	(12)	(20)	(679)	(864)	-	(864)	שנינו נטו במהלך השנה ^(א)
(86)	(79)	18	(2,169)	(2,316)	(4)	(2,312)	יתרה ליום 31 בדצמבר 2016

(א) התאמות מתרגום דוחות כספיים של פעילויות חוץ שמתבטע הפעילות שלהן שונה ממתבטע הפעילות של התאגיד הבנקאי, לרבות התאמות בגין חברות כלולות.

(ב) רווחים (הפסדים) נטו בגין גידור השקעה נטו במטבע חוץ.

(ג) השינוי במהלך השנה הסתכם לסך של כ-864 מיליון ש"ח, בעיקר בשל גידול בהתאמות בגין הטבות לעובדים על רקע תוכנית ההתייעלות שבוצעה במהלך 2016.

המבנה וההתפתחות של הנכסים, ההתחייבויות, ההון והלימות ההון

המאזן של קבוצת לאומי הסתכם ב-31 בדצמבר 2016 ב-438.6 מיליארד ש"ח בהשוואה ל-416.5 מיליארד ש"ח בסוף 2015 - גידול של 5.3%, מאזן הבנק הסתכם ב-31 בדצמבר 2016 ב-413.0 מיליארד ש"ח לעומת 387.8 מיליארד ש"ח בסוף 2015, גידול של 6.5%.

ערך הנכסים הנקובים במטבע חוץ והצמודים למטבע חוץ מסך מאזן הקבוצה הינו כ-89.8 מיליארד ש"ח, כ-20.5% מסך הנכסים. בשנת 2016 יוסף השקל ביחס לדולר של ארה"ב ב-1.5% וביחס לאירו ב-4.8%. השינוי בשערי החליפין של השקל מול כלל מטבעות החוץ תרם לירידה בשיעור של כ-0.6% בסך כל המאזן של הקבוצה, כך שבנטרול השפעת ייסוף השקל סך המאזן גדל לכ-441.3 מיליארד ש"ח.

סך כל הנכסים בניהול הקבוצה - סך כל המאזן וכן תיקי ניירות ערך של הלקוחות וקופות גמל וקרנות השתלמות לגביהם ניתנים שירותי ניהול תפעולי וניהול פיקדון, מסתכמים בכ-1,259 מיליארד ש"ח, לעומת 1,214 מיליארד ש"ח בסוף 2015, גידול של כ-3.7% (כ-328 מיליארד דולר ו-311 מיליארד דולר בהתאמה).

1. להלן ההתפתחות בסעיפי המאזן העיקריים:

מאוחד				
31 בדצמבר				
	2016	2015	השינוי	
במיליוני ש"ח			באחוזים	
סך כל המאזן	438,603	416,499	22,104	5.3
מזומנים ופיקדונות בבנקים	74,757	60,455	14,302	23.7
ניירות ערך	77,201	69,475	7,726	11.1
אשראי לציבור, נטו	261,913	261,399	514	0.2
בניינים וציוד	3,147	3,095	52	1.7
פיקדונות הציבור	346,854	328,693	18,161	5.5
פיקדונות מבנקים	3,394	3,859	(465)	(12.0)
אגרות חוב, שטרי התחייבות וכתבי התחייבות נדחים	22,640	21,308	1,332	6.3
הון המיוחס לבעלי המניות של התאגיד הבנקאי	31,347	28,767	2,580	9.0

2. להלן התפתחות בסעיפים חוץ מאזניים עיקריים:

מאוחד				
31 בדצמבר				
	2016	2015	השינוי	
במיליוני ש"ח			באחוזים	
אשראי תעודות, נטו	1,418	1,755	(337)	(19.2)
ערבויות להבטחת אשראי, נטו	5,730	6,058	(328)	(5.4)
ערבויות לרוכשי דירות, נטו	19,538	19,292	246	1.3
ערבויות והתחייבויות אחרות, נטו	15,623	16,903	(1,280)	(7.6)
מכשירים נגזרים ^(א)	644,454	616,885	27,569	4.5
אופציות מכל הסוגים	91,986	111,125	(19,139)	(17.2)

(א) כולל עסקאות "פורורד", חוזי החלפות פיננסיות, swaps, futures ונגזרי אשראי. למידע נוסף ראה [ביאור 28 א, ו-28 ב](#).

3. להלן התפתחות ביתרות הנכסים הכספיים החוץ מאזניים של הלקוחות בקבוצת לאומי:

31 בדצמבר			
	השינוי	2015	2016
באחוזים	במיליוני ש"ח		במיליוני ש"ח
2.8	16,417	593,665	610,082
			תיקי ניירות ערך ^(א)
			נכסים בגינם ניתנים שירותי תפעול ^{(א)ו(ב)}
(19.9)	(11,815)	59,451	47,636
			קרנות נאמנות
9.8	6,968	71,221	78,189
			קופות גמל ופנסיה
15.2	11,205	73,569	84,774
			קרנות השתלמות

- (א) לרבות שינוי בשווי השוק של ניירות ערך ושווי הניירות שבמשמרת (custody) של קרנות נאמנות וקופות גמל, לגביהם ניתנים שירותי ניהול תפעולי ומשמורת.
 (ב) הקבוצה בארץ אינה מנהלת קרנות נאמנות, קופות גמל וקרנות השתלמות.
 (ג) נכסי לקוחות לגביהם מעניקה הקבוצה שירותי ניהול תפעולי, כולל יתרות הקופות של לקוחות מיועצים בלאומי.

האשראי לציבור, נטו

האשראי לציבור נטו בקבוצת לאומי הסתכם בסוף 2016 ב-261.9 מיליארד ש"ח, בדומה לאשתקד. האשראי לציבור מהווה 59.7% מסך כל המאזן לעומת 62.8% בסוף 2015.

השינוי בשערי החליפין של השקל מול כלל מטבעות החוץ תרם לירידה בשיעור של 0.6% בסך האשראי לציבור. בנטרול השפעת הייסוף חלה עלייה בשיעור של 0.8% בסך האשראי לציבור, כך שבנטרול השפעת ייסוף השקל סך האשראי היה 263.4 מיליארד ש"ח.

בנוסף לאשראי לציבור משקיעה הקבוצה בניירות ערך של חברות המסתכמים בסוף 2016 ב-13,488 מיליון ש"ח בהשוואה ל-14,095 מיליון ש"ח בסוף 2015, והמגלמים גם כן סיכונים אשראי.

סך כל האשראי לציבור בפעילות הקבוצה בארץ הסתכם בסוף 2016 בכ-238.3 מיליארד ש"ח לעומת 238.1 מיליארד ש"ח בסוף 2015.

האשראי לציבור בשקלים לא צמודים מהווה ליום 31 בדצמבר 2016 כ-68.6% מסך האשראי, כאשר ליום 31 בדצמבר 2015 הוא היווה 66.1% מסך האשראי. כנגד העליה במשקל האשראי הלא צמוד, חלה ירידה בעיקר באשראי צמוד המדד שהיווה ליום 31 בדצמבר 2016 16.9% מסך האשראי, בהשוואה לכ-18.8% ביום 31 בדצמבר 2015.

להלן התפתחות האשראי לציבור, לפני הפרשה להפסדי אשראי לפי ענפי משק עיקריים:

31 בדצמבר			
	השינוי	2015	2016
באחוזים	במיליוני ש"ח		במיליוני ש"ח
(3.3)	(2,674)	81,805	79,131
			אנשים פרטיים - הלוואות לדיור
1.5	571	37,986	38,557
			אנשים פרטיים - אחר
(1.8)	(918)	49,912	48,994
			בינוי ונדל"ן
3.0	796	26,548	27,344
			מסחרי
(8.4)	(1,697)	20,251	18,554
			תעשייה
8.9	4,302	48,568	52,870
			אחר
0.1	380	265,070	265,450
			סך הכל

למידע נוסף בנוגע להתפתחות האשראי וסיכונים אשראי לפי ענפי משק ראה פרק [סיכון אשראי](#).

חובות בעייתיים

להלן סיכון אשראי בעייתי לאחר הפרשות פרטניות וקבוצתיות:

31 בדצמבר					
2015			2016		
סך הכל	חוץ מאזני	מאזני	סך הכל	חוץ מאזני	מאזני
במיליוני ש"ח			במיליוני ש"ח		
3,187	150	3,037	3,118	176	2,942
1,392	220	1,172	1,087	74	1,013
3,349	851	2,498	3,423	1,190	2,233
7,928	1,221	6,707	7,628	1,440	6,188

סיכון אשראי בעייתי:

31 בדצמבר	
2015	2016
במיליוני ש"ח	
8,461	7,984
1,303	1,427
9,764	9,411
1,836	1,783
7,928	7,628

למידע נוסף בנוגע לאשראי בעייתי ראה פרק [סיכון אשראי וכיאור 30](#).

ניירות ערך

מדיניות ניהול ההשקעות בניירות ערך (הנוסטרו)

מדיניות ניהול ההשקעות בניירות ערך (הנוסטרו) של הקבוצה מוגדרת במסגרת תוכנית העבודה השנתית והרב-שנתית של הקבוצה. המדיניות מגדירה את תיאבון הסיכון המאושר להשגת היעדים העסקיים. תאבון הסיכון כולל עקרונות ומגבלות כמותיות להפסדים שהקבוצה מוכנה לספוג בתרחישים ברמות שונות של חומרה. המגבלות העיקריות מתייחסות לסכומי ההשקעה, רמות סיכון (דירוגי אשראי, מח"מ הרבית, וכו'), חשיפה למנפיק, חשיפה למנהל השקעות/למנהל קרן, חשיפה גיאוגרפית, וכו'. כל ההשקעות מבוצעות מתוך רשימה של מכשירי השקעה מותרים להשקעה.

תיקי הנוסטרו מנוהלים מתוך ראייה כוללת ברמת הבנק והקבוצה בהיותם מרכיב מרכזי בניהול סיכונים הנזילות וסיכונים השוק. הראייה הכוללת משתקפת בעקרון העדפת השקעות בעלות מתאם חלקי/נמוך עם יתר פעילות הבנק והקבוצה. בהתאם לכך, מובא בחשבון היתרון הגלום בהשקעות הנוסטרו במט"ח בניירות ערך שהונפקו בחו"ל, התורמות לפיזור סיכונים מחוץ למשק הישראלי.

פיזור הסיכונים בתיק הנוסטרו רב מימדי: פיזור גיאוגרפי, בין ענפי משק, בין מנפיקים, בין מנהלי השקעות, בין מכשירי השקעה וכד'.

ההשקעות מבוצעות על בסיס שיקולי רווחיות מתואמת סיכון תוך התחשבות בדרישות ההון המתאימות.

בשיקולי ההשקעה מיוחס דגש מיוחד להימנעות מהפסדים משמעותיים (Tail Risk).

פעילות הנוסטרו מתמקדת בשווקים מרכזיים, המתפקדים בסביבה פיקוחית מפותחת ואפקטיבית.

אישור המכשירים המותרים להשקעה מביא בחשבון היבטים שונים כגון שקיפות וקלות גישה למקור בלתי תלוי ואמין לשערור/תמחור השווי, ומזעור המורכבות והסיכונים התפעוליים והמשפטיים.

השקעות הקבוצה בניירות ערך ב-31 בדצמבר 2016 הסתכמו ב-77.2 מיליארד ש"ח, בהשוואה ל-69.5 מיליארד ש"ח ב-2015, גידול של 11.1%.

ניירות הערך בקבוצה מסווגים לשתי קטגוריות: ניירות ערך למסחר וניירות ערך זמינים למכירה.

סיווג נייר ערך הנרכש על ידי הבנק לתיק ניירות ערך זמינים למכירה או לתיק ניירות ערך למסחר מתבצע במועד רכישתו ונעשה בהתאם לכוננת הבנק לשימוש בנייר. ניירות שנרכשים לצורכי מסחר (או במטרה לגדר רכיבים אחרים של התיק למסחר), לצורכי עשיית שוק או במסגרת חדר עסקאות מסווגים לתיק ניירות ערך למסחר, ואילו ניירות הנרכשים במסגרת ניהול הנכסים וההתחייבויות של הבנק מסווגים בתיק הזמין למכירה.

ניירות ערך למסחר מוצגים במאזן לפי שווי הוגן, וההפרש בין השווי ההוגן לעלות המופחתת נזקף לדוח רווח והפסד. ניירות ערך זמינים למכירה מוצגים במאזן לפי שווי הוגן, וההפרש בין השווי ההוגן לעלות המופחתת מוצג בסעיף נפרד בהון ברווח כולל אחר שנקרא "התאמות בגין הצגת ניירות ערך זמינים למכירה לפי שווי הוגן" בניכוי המס המתייחס. בכל מקרה שבו קיימת ירידת ערך שהינה בעלת אופי אחר מזמני ההפרש נזקף לחשבון רווח והפסד.

אופן חישוב השווי ההוגן

השווי ההוגן של ניירות ערך ישראליים מתבסס בעיקרו על מחירים מצוטטים מהבורסה לניירות ערך בתל-אביב ובניירות ערך זרים על מחירים המתקבלים ממקורות חיצוניים.

אגרות החוב בישראל הנקובות בשקלים ואינן סחירות משוערכות באמצעות מודל, מכיוון שאין שוק פעיל לאגרות החוב הללו.

להלן סיווג סעיף ניירות הערך במאזן המאוחד:

31 בדצמבר						
2015			2016			
ניירות ערך זמינים למכירה ^(א)	ניירות ערך זמינים למכירה ^(א)	ניירות ערך זמינים למכירה ^(א)	ניירות ערך זמינים למכירה ^(א)	ניירות ערך זמינים למכירה ^(א)	ניירות ערך זמינים למכירה ^(א)	
סך הכל	סך הכל	סך הכל	סך הכל	סך הכל	סך הכל	
במיליוני ש"ח			במיליוני ש"ח			
אגרות חוב						
35,217	6,664	28,553	40,500	5,091	35,409	של ממשלת ישראל
11,186	3,058	8,128	14,387	2,458	11,929	של ממשלות זרות
273	238	35	182	159	23	של מוסדות פיננסיים בישראל
6,410	148	6,262	7,564	104	7,460	של מוסדות פיננסיים זרים
10,317	751	9,566	10,029	280	9,749	מגובי נכסים (ABS) או מגובי משכנתאות (MBS)
738	152	586	428	132	296	של אחרים בישראל
2,014	320	1,694	2,168	286	1,882	של אחרים זרים
3,320	617	2,703	1,943	1	1,942	מניות וקרנות נאמנות
69,475	11,948	57,527	77,201	8,511	68,690	סך כל ניירות הערך

(א) כולל רווחים (הפסדים) שטרם מומשו מהתאמות לשווי הוגן הפסדים בסך (92) מיליון ש"ח שנרשמו ברווח כולל אחר (31 בדצמבר 2015 - רווחים בסך 294 מיליון ש"ח).

(ב) כולל רווחים (הפסדים) שטרם מומשו מהתאמות לשווי הוגן רווחים בסך 9 מיליון ש"ח שנרשמו ברווח והפסד (31 בדצמבר 2015 - הפסדים בסך (100) מיליון ש"ח).

ליום 31 בדצמבר 2016 כ-89.0% מתיק הנוסטרו של הקבוצה סווג כזמין למכירה וכ-11.0% כתיק למסחר. כ-2.5% משווי ניירות הערך הינן השקעות במניות של חברות שאינן מוצגות על בסיס השווי המאזני, אלא לפי עלות או שווי שוק של המניות הנסחרות בבורסה.

למידע בנוגע לשווי ניירות ערך לפי אופן המדידה ראה [ביאור 33.א](#).

התיק הזמין למכירה

- בשנת 2016 היה קיטון ברווח כולל אחר בגין ניירות ערך זמינים למכירה, ביחס לאשתקד בסך 281 מיליון ש"ח (לפני השפעת המס). הקיטון נובע מניירות ערך שמומשו וסווגו לרווח והפסד בסך 851 מיליון ש"ח (לפני מס), אשר קוזז בחלקו מגידול עקב עליית ערך בסך 570 מיליון ש"ח. זאת בהשוואה לקיטון ברווח כולל אחר בגין ניירות ערך זמינים בסך של 423 מיליון ש"ח (לפני מס) בשנת 2015 לעומת שנת 2014, שנבע מניירות ערך שמומשו וסווגו לרווח והפסד בסך 792 מיליון ש"ח (לפני מס), אשר קוזז מגידול עקב עליית ערך בסך 369 מיליון ש"ח.

2. לרווח והפסד נזקפו רווחים נטו ממכירת אגרות חוב זמינות למכירה בסך של 357 מיליון ש"ח לעומת רווחים בסך 181 מיליון ש"ח בשנת 2015.

היתרה המצטברת נטו של התאמות לשווי הוגן של ניירות ערך המוחזקים בתיק הזמין למכירה ליום 31 בדצמבר 2016 מסתכמת בסכום שלילי של 86 מיליון ש"ח (לאחר השפעת המס), לעומת יתרה חיובית של 67 מיליון ש"ח בסוף 2015. סכומים אלה מייצגים רווחים (הפסדים) נטו שטרם מומשו לתאריכי הדוחות. למידע בנוגע להתאמות לשווי הוגן של ניירות זמינים למכירה שנזקפו להון ראה [ביאור 12](#).

התיק למסחר

ב-31 בדצמבר 2016, בתיק למסחר יש כ-8.5 מיליארד ש"ח אגרות חוב ו-1 מיליון ש"ח בלבד מניות, לעומת 11.3 מיליארד ש"ח אגרות חוב ו-617 מיליון ש"ח מניות ב-31 בדצמבר 2015. נכון ל-31 בדצמבר 2016 התיק למסחר מהווה כ-11.0% מסך תיק הנוסטרו של הקבוצה לעומת 17.2% ב-31 בדצמבר 2015. למידע נוסף בנוגע להרכב התיק ראה [ביאור 12](#).

בגין אגרות חוב למסחר נרשמו בדוח רווח והפסד הפסדים שמומשו וטרם מומשו בסך של 84 מיליון ש"ח לעומת רווחים בסך 67 מיליון ש"ח בשנת 2015, ובגין מניות וקרנות נרשמו הפסדים שמומשו וטרם מומשו בסך 32 מיליון ש"ח לעומת הפסדים בסך 5 מיליון ש"ח ב-2015.

השקעות בניירות ערך שהונפקו בחו"ל

א. השקעות בניירות ערך מגובי נכסים שהונפקו בחו"ל

תיק ניירות ערך מגובי נכסים של הקבוצה (משכנתאות ושאינים משכנתאות), המדורג כולו בדרוג השקעה (Investment Grade), מסתכם בכ-10.0 מיליארד ש"ח (כ-2.6 מיליארד דולר) ל-31 בדצמבר 2016 לעומת 10.3 מיליארד ש"ח בסוף 2015. מתוך התיק הנ"ל ל-31 בדצמבר 2016 כ-9.7 מיליארד ש"ח (כ-2.5 מיליארד דולר) מסווג בתיק הזמין למכירה והיתרה בתיק למסחר.

התיק הזמין למכירה של השקעות בניירות ערך מגובי נכסים בחו"ל ליום 31 בדצמבר 2016 כולל השקעה באגרות חוב מגובות משכנתאות בסכום של כ-8.0 מיליארד ש"ח. עיקר האחזקות באגרות החוב המגובות משכנתאות שבתיק הזמין הונפקו על ידי סוכנויות פדראליות בארה"ב (FNMA, FHLMC, GNMA) ומדורגות, נכון למועד הדוח, בדירוג AAA. נכון ליום 31 בדצמבר 2016 הסתכמה ירידת הערך המצטברת נטו שנזקפה להון עצמי הנובעת מתיק אגרות החוב המגובות משכנתאות בכ-161 מיליון ש"ח.

סך אגרות החוב המגובות משכנתאות שאינן בערבות מדינה (ארה"ב) ואינן בחסות מוסדות פדראליים אמריקאים הן בתיק הזמין והן בתיק למסחר, מסתכם בכ-1,357 מיליון ש"ח.

התקופה החזויה לפדיון של כל תיק אגרות החוב המגובות משכנתאות היא כ-4.4 שנים בממוצע (מח"מ). בנוסף לאגרות החוב המגובות משכנתאות, כולל התיק הזמין למכירה של הקבוצה גם אגרות חוב אחרות מגובות נכסים שאינם משכנתאות (אשראי לרכישת רכב ואשראים אחרים) בסך של כ-1.8 מיליארד ש"ח מתוכן אגרות חוב מסוג CLO בסך של כ-1.4 מיליארד ש"ח. התקופה החזויה לפדיון של תיק אגרות החוב המגובות נכסים שאינם משכנתאות היא כ-3.2 שנים בממוצע.

למידע נוסף בנוגע להשקעות באגרות חוב מגובות נכסים ראה [ביאור 12](#).

ב. השקעות בניירות ערך שאינם מגובי נכסים שהונפקו בחו"ל

בתיק ניירות הערך של הקבוצה ב-31 בדצמבר 2016 כ-27.2 מיליארד ש"ח (7.1 מיליארד דולר) ניירות ערך שאינם מגובי נכסים שהונפקו בחו"ל, 24.3 מיליארד ש"ח (6.3 מיליארד דולר) מניירות הערך הללו מסווגים בתיק הזמין למכירה והיתרה בתיק למסחר.

למידע נוסף בנוגע לחשיפה למוסדות פיננסיים זרים ראה פרק [סיכון אשראי](#).

ליום 31 בדצמבר 2016 הסתכמה יתרת עליית הערך המצטברת בהון העצמי בגין ניירות ערך שאינם מגובי נכסים שהונפקו בחו"ל, ושנכללו בתיק הזמין למכירה ב-45 מיליון ש"ח (שהם 28 מיליון ש"ח לאחר מס).

כאמור, בנוסף לתיק הזמין למכירה קיימים ניירות ערך שאינם מגובים בנכסים גם בתיק למסחר. התיק למסחר כולל בעיקר ניירות ערך של מדינות, בנקים ומוסדות פיננסיים, וקרנות של ניירות ערך. הרוב המכריע של ניירות הערך שבתיק למסחר הינם בדירוג השקעה (Investment Grade).

שווי התיק למסחר שאינו מגובה בנכסים ב-31 בדצמבר 2016 הסתכם ב-2.8 מיליארד ש"ח (0.7 מיליארד דולר). ההפרש בין השווי ההוגן לעלות המופחתת, במידה שיש הפרש כזה, נזקף לחשבון הרווח והפסד.

השקעות באגרות חוב שהונפקו בישראל

ההשקעות באגרות חוב שהונפקו בישראל הסתכמו ב-31 בדצמבר 2016 ב-39.6 מיליארד ש"ח, מזה סך של 39.0 מיליארד ש"ח אגרות חוב שהונפקו על ידי ממשלת ישראל בשקלים, והיתר אגרות חוב של ממשלת ישראל במט"ח ואגרות חוב שהונפקו על ידי חברות. כ-52.3% מההשקעות באגרות חוב חברות שהם כ-0.3 מיליארד ש"ח נכללו בתיק הזמין למכירה, והיתר בתיק למסחר.

תיק אגרות החוב של חברות, שבתיק הזמין למכירה בהיקף של 0.3 מיליארד ש"ח כולל קרן הון חיוכית בסך של 17 מיליון ש"ח.

כל אגרות החוב של החברות שבתיק למסחר וחלק מאגרות החוב של החברות שבתיק הזמין למכירה רשומות למסחר וסחירות בבורסה. שערך אגרות החוב של החברות הסחירות מבוסס על מחירי השוק בבורסה. שערך אגרות החוב שאינן סחירות נעשה כפי שפורט לעיל.

השקעות במניות ובקרנות

סך כל ההשקעות במניות ובקרנות מסתכמות ליום 31 בדצמבר 2016 בכ-1,943 מיליון ש"ח, מזה מניות סחירות 962 מיליון ש"ח ושאינן סחירות 981 מיליון ש"ח. מסך כל ההשקעה 1,942 מיליון ש"ח מסווגים בתיק הזמין למכירה ו-1 מיליון ש"ח מסווגים בתיק למסחר.

ההון הנדרש בגין השקעות אלה עומד ליום 31 בדצמבר 2016 על סך של 243 מיליון ש"ח. למידע נוסף ראה [ביאור 12](#).

מטרות ומדיניות ניהול סיכונים לגבי השקעה במניות מדיניות ההשקעה:

הבנק הגדיר מדיניות השקעה של הקבוצה לרבות קביעת מגבלות להיקף ההשקעה הכולל ובחברה בודדת, תמהיל ההשקעה ורמות הסיכון השונות בין סוגי ההשקעות הריאליות.

הגדרת מטרת ההשקעה:

- השגת תשואה עודפת בהשוואה להשקעה פיננסית של הנוסטרו.
- השאת ערך ההשקעה והשגת תנאי השקעה עודפים על ידי מינוף המוניטין של קבוצת לאומי.
- הרחבת פיזור סיכונים וגיוון מקורות ההכנסה של הקבוצה.
- השטחת התנודתיות של תיק הנוסטרו (פערי זמן).

מבנה התיק מתחלק ל-3 קבוצות משנה:

- השקעות אסטרטגיות בהן הבנק מתכנן להחזיק לזמן ארוך.
- השקעות לטווח זמן בינוני.
- השקעות בחברות צמיחה (חברות בהתחלת דרכן).

השינויים העיקריים בהשקעה במניות בשנת 2016 החברה לישראל

ביום 21 באפריל 2016 מכר הבנק, בעסקה מחוץ לבורסה, את יתרת המניות שהחזיק בחברה לישראל בע"מ, המהוות כ-5.86% מהונה המונפק והנפרע של החברה לישראל, בתמורה למניות של כימיקלים לישראל בע"מ (כי"ל) המהוות כ-1.4% מהונה המונפק והנפרע של כי"ל. הרווח לפני מס שרשם הבנק בגין מכירת המניות הינו כ-87 מיליון ש"ח.

כי"ל

במהלך הרביעי השני של שנת 2016 מכר הבנק 16.8 מיליון מניות בחברת כי"ל, המהוות כ-1.3% מהונה המונפק והנפרע של כי"ל. ההפסד לפני מס שרשם הבנק בגין מכירת המניות הינו כ-38 מיליון ש"ח.

במהלך הרביעי השלישי של שנת 2016 מכר הבנק את יתרת המניות שהחזיק בחברת כי"ל, המהוות כ-0.09% מהונה המונפק והנפרע של כי"ל. הבנק רשם בגין מכירת המניות הפסד לפני מס של כ-3 מיליון ש"ח.

קנון

ביום 23 ביוני 2016 מכר הבנק 3.8 מיליון מניות בחברת Kenon Holdings Ltd. (להלן: "קנון"), שמהוות כ-7.08% מהונה המונפק והנפרע של קנון, לחברת Ansonia Holdings Singapore B.V. הרווח לפני מס שרשם הבנק בגין מכירת המניות הינו כ-9.5 מיליון ש"ח.

במהלך הרביעי הראשון של שנת 2017 מכר הבנק את יתרת המניות שהחזיק בחברת קנון. הרווח לפני מס שרשם הבנק בגין מכירת המניות הינו כ-13.5 מיליון ש"ח.

למידע בנוגע לשעבוד ניירות ערך ראה [ביאור 27](#).

פיקדונות הציבור

פיקדונות הציבור בקבוצה הסתכמו בסוף 2016 ב-346.9 מיליארד ש"ח בהשוואה ל-328.7 מיליארד ש"ח בסוף 2015, גידול בשיעור של 5.5%.

השינוי בשערי החליפין של השקל מול כלל מטבעות החוץ הקטין בשיעור של 0.9% את סך כל פיקדונות הציבור, כך שבנטרול השפעת השינוי בשערי החליפין היה גידול בפיקדונות הציבור בשיעור של 6.4%.

להלן תמהיל פיקדונות הציבור לפי סוגים ומגזרי הצמדה:

31 בדצמבר 2016			
לפי דרישה	לזמן קצוב	תוכניות חסכון	סך הכל
במיליוני ש"ח			
מטבע ישראלי:			
126,241	89,939	-	216,180
לא-צמוד			
-	18,119	2,270	20,389
צמוד למדד			
מטבע חוץ:			
65,248	44,529	-	109,777
כולל צמוד מטבע חוץ			
-	508	-	508
לא כספי			
191,489	153,095	2,270	346,854
סך הכל			

31 בדצמבר 2015			
לפי דרישה	לזמן קצוב	תוכניות חסכון	סך הכל
במיליוני ש"ח			
מטבע ישראלי:			
108,688	86,737	-	195,425
לא-צמוד			
-	23,152	2,431	25,583
צמוד למדד			
מטבע חוץ:			
57,458	49,763	-	107,221
כולל צמוד מטבע חוץ			
-	464	-	464
לא כספי			
166,146	160,116	2,431	328,693
סך הכל			

להלן ההתפתחויות בסוגי הפיקדונות השונים:

- פיקדונות הציבור בשקלים לא-צמודים גדלו ב-20.8 מיליארד ש"ח, לעומת 31 בדצמבר 2015 בעיקר בפיקדונות לפי דרישה.
- פיקדונות הציבור הנקובים במטבע חוץ והצמודים למטבע החוץ גדלו ב-2.6 מיליארד ש"ח, גידול בשיעור של כ-2.4% לעומת 31 בדצמבר 2015 ובנטרול השפעת השינויים בשער החליפין של השקל עלו בשיעור של כ-5.2%.
- פיקדונות צמודים למדד קטנו ב-5.2 מיליארד ש"ח, לעומת 31 בדצמבר 2015, בעיקר בפיקדונות לזמן קצוב.

פיקדונות ממשלות

פיקדונות ממשלות הסתכמו לסוף 2016 בכ-900 מיליון ש"ח, עלייה של 150 מיליון ש"ח לעומת שנת 2015.

סעיף זה כולל פיקדונות של ממשלות זרות בשלוחות בחו"ל שהסתכמו בסוף 2016 בכ-722 מיליון ש"ח לעומת 604 מיליון ש"ח בסוף 2015. וכן פיקדונות ממקורות ממשלתיים, שהועמדו בשנים קודמות לרשות הבנקים בעיקר לפריסת חובות הקיבוצים, ופיקדונות למתן אשראים לדיור לציבור הזכאים.

פיקדונות בבנקים ופיקדונות מבנקים

א. פיקדונות בבנקים (מרכזיים ומסחריים):

31 בדצמבר			
	2015	2016	
	בבנקים מרכזיים	בבנקים מסחריים	בבנקים מרכזיים
	במיליוני ש"ח		
מטבע ישראלי:			
לא-צמוד	1,474	590	60,371
צמוד מדד	246	247	-
מט"ח כולל צמוד מט"ח	3,619	4,361	6,425
סך כל הפיקדונות בבנקים	5,339	5,198	66,796

בסך כל הפיקדונות בבנקים הייתה עלייה בשיעור של 25.4%.

ב. פיקדונות מבנקים (מרכזיים ומסחריים):

31 בדצמבר			
	2015	2016	
	מבנקים מסחריים	מבנקים מרכזיים	מבנקים מרכזיים
	במיליוני ש"ח		
מטבע ישראלי:			
לא-צמוד	1,886	987	-
צמוד מדד	72	18	-
מט"ח כולל צמוד מט"ח	1,901	2,389	-
סך כל הפיקדונות מבנקים	3,859	3,394	-

על פי החוק, רשאי בנק ישראל לתת הלוואות לתאגידי הבנקאיים כנגד ביטחונות. לצורך כך, משמשים פיקדונות הבנק בבנק ישראל, וכן תיק ניירות הערך של הבנק ששועבד.

ביום 31 בדצמבר 2016 היה סך כל הפיקדונות של הקבוצה בבנק ישראל 60.6 מיליארד ש"ח, וכנגדם לא היו הלוואות מבנק ישראל.

כפי שניתן לראות מלוחות אלה, מצב הנזילות בקבוצה גבוה ביותר, ולקבוצה פיקדונות נטו בבנקים בהיקף של 68.6 מיליארד ש"ח.

אגרות חוב, שטרי הון וכתבי התחייבות נדחים

31 בדצמבר			
	השני	2015	2016
	במיליוני ש"ח		במיליוני ש"ח
אגרות חוב ושטרי הון	+	3,182	6,444
כתבי התחייבות נדחים	(10.6)	18,126	16,196
סך הכל	6.3	21,308	22,640

תשקיף מדף והנפקת אגרות חוב

ביום 28 במאי 2015 פרסם הבנק תשקיף מדף בהתאם להיתר שהתקבל מרשות ניירות ערך.

ביום 21 בינואר 2016 הנפיק הבנק, על פי תשקיף המדף שלעיל, הרחבה של סדרה 177 בהיקף של כ-3.6 מיליארד ש"ח.

אגרות חוב סדרה 177 עומדות לפירעון בתשלום אחד ביום 30 ביוני 2020, צמודות קרן וריבית למדד המחירים לצרכן, ונושאות ריבית שנתית בשיעור של 0.59% לשנה, אשר תשולם פעמיים בשנה ביום 30 ביוני בשנים 2016 ועד 2020 (כולל) וביום 31 בדצמבר בשנים 2016 ועד 2019 (כולל).

אגרות החוב אינן מוכרות לצורך הון פיקוחי.

על פי דוח הצעת מדף מיום 20 בינואר 2016, הנפיק הבנק, בתאריך 21 בינואר 2016 סך של 926 מיליון ש"ח כתבי התחייבות נדחים סדרה 400 (CoCo).

כתבי ההתחייבות הנדחים עומדים לפירעון בתשלום אחד ביום 21 בינואר 2026 עם אופציה למנפיק לפירעון מוקדם לא לפני ה-21 בינואר 2021 ולא לאחר ה-21 בפברואר 2021, אינם צמודים לכסיס הצמדה כלשהו, נושאים ריבית שנתית קבועה בשיעור של 3.25% לשנה, עד למועד הפירעון המוקדם. במועד זה, בהינתן אי מימוש זכותו של הבנק לפדיון מוקדם, תעודכן הריבית הנקובה באגרת בהתאם להפרש בין ריבית העוגן (כהגדרתה בדוח הצעת המדף) במועד ההנפקה לבין זו שבמועד עדכון הריבית.

בהתקיים נסיבות לאירוע מכונן (ארוע מכונן לאי קיימות או ארוע מכונן לספיגת הפסדי קרן, כמוקדם שביניהם), יומרו כתבי ההתחייבות הנדחים למניות על פי שווי השוק של המניות במועד ההמרה או על פי שער הרצפה שנקבע (6.78 ש"ח למניה), כגבוה מביניהם.

כתבי התחייבות אלו כשירים להכלל ברובד 2 החל ממועד ההנפקה.

פדיון מוקדם של פיקדונות/שטרי הון נדחים

ביום 26 בינואר 2017 החליט דירקטוריון הבנק לפדות במהלך יוני-יולי 2017 בפדיון מוקדם מלא 400,000,000 ש"ח ע.נ. פקדונות/שטרי הון נדחים (לא סחירים) צמודים למדד אשר הוצעו בשנת 2002. סכום הפדיון המשוער של שטרי הון (כולל הפרשי הצמדה) הינו כ-500 מיליון ש"ח. הפדיון המוקדם המלא ייעשה בהתאם לזכות שקיימת לבנק לכצע פדיון מוקדם מלא, לפי תנאי שטרי ההון.

הון והלימות ההון

ההון המיוחס לבעלי מניות התאגיד הבנקאי (להלן: "הון") של הקבוצה הסתכם ב-31 בדצמבר 2016 ב-31,347 מיליון ש"ח, לעומת 28,767 מיליון ש"ח בסוף 2015, גידול של 9.0%. העלייה נובעת, בין היתר, מהרווח הנקי לתקופה ומהנפקת מניות לעובדים ונושאי משרה בסך 636 מיליון ש"ח בהתאם להסכם הקיבוצי המיוחד בנוגע להמרת זכויות עובדים למניות הבנק. הגידול קוזז בחלקו על ידי הירידה ברווח הכולל האחר.

יחס הון למאזן ב-31 בדצמבר 2016 הגיע ל-7.1% בהשוואה ל-6.9% ב-31 בדצמבר 2015.

מבנה הלימות ההון

31 בדצמבר		
2015	2016	
במיליוני ש"ח		
הון לצורך חישוב יחס ההון		
29,001	32,586	הון עצמי רובד 1, לאחר התאמות פיקוחיות וניכויים
12,593	11,850	הון רובד 2, לאחר ניכויים
41,594	44,436	סך הכל הון כולל
יתרות משוקללות של נכסי סיכון		
277,034	266,534	סיכון אשראי
5,167	4,788	סיכונים שוק
20,432	20,843	סיכון תפעולי
302,633	292,165	סך הכל יתרות משוקללות של נכסי סיכון
יחס ההון לרכיבי סיכון		
9.58%	11.15%	יחס הון עצמי רובד 1 לרכיבי סיכון
13.74%	15.21%	יחס ההון הכולל לרכיבי סיכון

יישום הוראות באזל 3 בישראל

ביום 30 במאי 2013 פרסם המפקח על הבנקים את ההוראות הסופיות ליישום באזל 3 בישראל, וזאת על ידי תיקון הוראות ניהול בנקאי תקין 2011-201. הוראות אלה נכנסו לתוקף ביום 1 בינואר 2014.

על פי הוראות אלו, רכיבי ההון בקבוצה לצורך חישוב הלימות ההון משויכים לשני רבדים:

1. הון רובד 1, הכולל הון עצמי רובד 1 והון רובד 1 נוסף.
2. הון רובד 2.

סיכום הרבדים האלו מכונה "בסיס ההון לצורך הלימות ההון" או "ההון הפיקוחי" או "ההון הכולל".

הון רובד 1 כולל הון עצמי רובד 1 והון רובד 1 נוסף:

הון עצמי רובד 1 כולל את ההון המיוחס לבעלי מניות התאגיד הבנקאי בתוספת חלק מהזכויות שאינן מקנות שליטה בהון של חברות בת שאוחדו (זכויות מיעוט) ובניכוי מוניטין, נכסים בלתי מוחשיים אחרים, והתאמות פיקוחיות וניכויים נוספים, והכל כמפורט בהוראת ניהול בנקאי תקין 2012 "מדידה והלימות הון - ההון הפיקוחי", ובכפוף להוראות המעבר שבהוראת ניהול בנקאי תקין 299 "מדידה והלימות ההון - ההון הפיקוחי - הוראות מעבר".

בנוסף לאלו, נכללות התאמות להון עצמי רובד 1, אשר נובעות מיישום תוכנית התייעלות תפעולית וכן מאופן חישוב ריבית ההיוון משמשת לחישוב ההתחייבות לזכויות עובדים, כמפורט בהמשך.

הון רובד 1 נוסף, המורכב ממכשירי הון העומדים בקריטריונים שנקבעו בהוראת ניהול בנקאי תקין 2012. בקבוצת לאומי לא קיימים מכשירי הון ברובד זה. ככל שיונפקו בעתיד מכשירי הון רובד 1 נוסף, הם יידרשו לעמוד בכל הקריטריונים המפורטים בהוראת ניהול בנקאי תקין 2012.

הון רוברד 2:

בהוראות באזל 3 בוטלה האבחנה בין רוברד 2 עליון לרוברד 2 תחתון.

הון רוברד 2 כולל בעיקר מכשירי הון ויתרת הפרשה קבוצתית להפסדי אשראי לפני השפעת המס המתייחס עד לתקרה של 1.25% מסך נכסי סיכון האשראי.

לגבי מכשירי ההון שהיו כלולים בהון רוברד 2 בתאריך 31 בדצמבר 2013 נקבעו הוראות מעבר ותקרת הכרה, שחושבה ליום ה-1 בינואר 2014, על פי 80% מיתרת המכשירים ליום 31 בדצמבר 2013, ובתחילת כל שנה עוקבת מופחתת תקרה זו ב-10% עד ליום 1 בינואר 2022 (בשנת 2016 מוכרת 60% מהיתרה). מכשירי ההון שהיו חלק מרוברד 2 בתאריך 31 בדצמבר 2013 כוללים מכשירי הון מורכבים שסווגו עד כה לרוברד 2 עליון וכן כתבי התחייבות נדחים שסווגו לרוברד 2 תחתון. תיאור המאפיינים העיקריים של מכשירי הון פיקוחי שהונפקו מוצג באתר האינטרנט של הבנק בכתובת: <http://leumi.co.il/home01/32587> / בפרק אודות <מידע כספי ואסיפות > גילויים פיקוחיים נוספים.

יצוין כי הסכום המוכר בפועל להון רוברד 2 הינו הנמוך מבין סכומם המופחת של המכשירים עצמם ותקרת ההכרה בהם על פי הוראות המעבר. מתחילת 2014 מכשירי הון שיונפקו נדרשים לעמוד בכל הקריטריונים המפורטים בהוראת ניהול בנקאי תקין 202, לצורך הכללתם בהון. הקריטריונים העיקריים שעל המכשיר לכלול: (1) מנגנון לספיגת הפסדי קרן על ידי המרה למניות רגילות או הפחתת המכשיר כאשר יחס הון עצמי רוברד 1 של התאגיד הבנקאי יורד מ-5%; (2) סעיף הקובע שבהתרחש האירוע המכונן לאי-קיימות (כמוגדר בנספח ה' להוראת ניהול בנקאי תקין 202), יומר המכשיר באופן מיידי למניות רגילות או יימחק. למידע נוסף בנוגע להנפקה ראה פרק המבנה וההתפתחות של הנכסים, ההתייבוביות, ההון והלימות ההון, סעיף [אגרות חוב, שטרי הון וכתבי התחייבויות נדחים](#).

מגבלות על מבנה ההון

בהוראת ניהול בנקאי תקין מספר 202 נקבעו מגבלות על מבנה ההון:

- הון רוברד 2 לא יעלה על 100% מהון רוברד 1, לאחר הניכויים הנדרשים מהון זה.
- מכשירי הון הכשירים להיכלל בהון רוברד 2 לא יעלו על 50% מהון רוברד 1 לאחר הניכויים הנדרשים מהון זה. מגבלה זו אינה כוללת את מכשירי ההון שנכללו קודם לתחילת הוראה זו בהון רוברד 2 עליון, וזאת בגובה יתרת אותם מכשירים ליום 31 בדצמבר 2013 ובהתאם להוראות המעבר שנקבעו בהוראת ניהול בנקאי תקין מספר 299 (ההון הפיקוחי - הוראות מעבר).

יעד הלימות ההון

יחסי הלימות ההון מחושבים כיחס שבין ההון לנכסי הסיכון המשוקללים. יחס הון עצמי רוברד 1 מחושב כיחס שבין סכום הון עצמי רוברד 1 לנכסי הסיכון המשוקללים, ויחס ההון הכולל מחושב כיחס שבין סכום ההון הכולל לנכסי הסיכון המשוקללים.

יעדי הלימות ההון שנקבעו על ידי בנק ישראל:

לפי הוראת ניהול בנקאי תקין 201 "מדידה והלימות הון - מבוא, תחולה וחישוב דרישות", כל התאגידים הבנקאיים נדרשים לעמוד ביחס הון עצמי רוברד 1 מזערי בשיעור של 9%, וזאת החל מיום 1 בינואר 2015. בנוסף, תאגיד בנקאי גדול, שסך נכסיו המאזניים על בסיס מאוחד מהווה לפחות 20% מסך הנכסים המאזניים במערכת הבנקאית בישראל, נדרש לעמוד ביחס הון עצמי רוברד 1 מזערי בשיעור של 10%, וזאת החל מיום 1 בינואר 2017. הוראה נוספת זו חלה על הבנק. כמו כן, כל התאגידים הבנקאיים בישראל נדרשים לעמוד ביחס הון כולל מזערי בשיעור של 12.5%, וזאת החל מיום 1 בינואר 2015. תאגיד בנקאי גדול נדרש לעמוד ביחס הון כולל מזערי בשיעור של 13.5%, וזאת החל מיום 1 בינואר 2017. הוראה נוספת זו חלה על לאומי.

ביום 28 בספטמבר 2014 פרסם המפקח על הבנקים חוזר לתיקון הוראת ניהול בנקאי תקין מספר 329 "מגבלות למתן הלוואות לדירור". על פי ההוראה המתוקנת, התאגיד הבנקאי יידרש להגדיל את יעד הון עצמי רוברד 1, בשיעור המבטא 1% מיתרת הלוואות לדירור. מועד התחולה לעמידה ביעד ההון שנקבע הוא 1 בינואר 2017, ועל התאגידים הבנקאיים להגדיל את יעד ההון בשיעורים רבעוניים קבועים מיום 1 באפריל 2015 ועד ליום 1 בינואר 2017. הערכת השפעת התיקון להוראה על קבוצת לאומי במועד התחולה הסופי היא כ-0.27%. ביחס הלימות ההון, כאשר השפעה זו נפרסת על פי ההוראה על פני שמונה רבעונים.

יעדי הלימות ההון שנקבעו על ידי הבנק:

תכנון ההון בקבוצת לאומי משקף ראייה צופה פני עתיד של תיאבון הסיכון ושל הלימות ההון הנדרשת כתוצאה מכך. מדיניות הקבוצה שאושרה על ידי הדירקטוריון, הינה להחזיק רמת הלימות הון הגבוהה מהסף המזערי שיוגדר מעת לעת על ידי בנק ישראל ואשר לא תפחת משיעור ההון הנדרש לכיסוי הסיכונים כפי שהם מוערכים בתהליך ה-ICAAP. בנוסף, הוגדרו יעדים שהקבוצה תרצה לעמוד בהם בעת אירוע תרחיש קיצוני.

במסגרת הליך הסקירה הפיקוחי, הנחה המפקח על קביעת יעדי הון פנימיים אשר יהלמו את פרופיל הסיכון של הבנק. בהמשך לכך, דירקטוריון הבנק אישר להגדיל את יעד ההון העצמי רוברד 1 הפנימי של הבנק באופן שמיים 31 בדצמבר 2017 יעמוד על 10.5%. יעד זה אושרר על ידי הדירקטוריון בינואר 2017.

ניהול הלימות ההון:

התקינה בדבר זכויות עובדים אשר יושמה לראשונה בינואר 2015, הינה גורם המשפיע באופן מהותי על הון עצמי רובד 1 של לאומי, בעיקר בשל העובדה שמדידת ההתחייבות הינה בהתאם לריביות שוק שהינן ברמות נמוכות היסטוריות וכן בשל התנודתיות הרבה שמדידה מעין זו הביאה להון הפיקוחי של הבנק.

בהקשר זה, ביום 12 ביולי 2016 קיבל הבנק אישור פרטני מאת בנק ישראל לענין אופן חישוב ריבית ההיוון שתשמש לחישוב ההתחייבות לזכויות עובדים לצורך מדידת ההון הפיקוחי. בהתאם לאישור, ריבית ההיוון מחושבת על פי ממוצע נע של תשואות השוק, לתקופה של שמונה רבעונים שהסתיימה במועד הדיווח. השינוי מיושם החל מהדוחות הכספיים לתקופה שהסתיימה ביום 30 ביוני 2016 ועד לדוחות הכספיים ליום 31 בדצמבר 2020 (כולל). שינוי השיטה ממתן באופן משמעותי את התנודתיות הנובעת משינויים בריבית להיוון. שינוי שיטת החישוב הגדיל את ההון הפיקוחי ליום 30 ביוני 2016, בסך של כ-380 מיליון ש"ח.

ביום 15 בנובמבר 2016 החליט דירקטוריון הבנק בהתבסס על המלצת וועדת הביקורת לחשב את ההתחייבויות הפנסיוניות לעובדים, על בסיס מרווח קבוע של אגרות חוב בדירוג בינלאומי AA. השפעת השינוי על ההון הפיקוחי ליום 30 בספטמבר 2016 הסתכמה לסך של כ-296 מיליון ש"ח.

למידע נוסף בנוגע למתודולוגית ההיוון ראה פרק [מדיניות חשבונאית ואומדנים בנושאים קריטיים](#).

נכון ל-31 בדצמבר 2016 יחס הון עצמי רובד 1 של הבנק הינה 11.15%. במהלך שנת 2016 הושלמו מספר מהלכים משמעותיים ששיפרו את יחס הלימות ההון. ביניהם:

המרת זכויות עובדים למניות הבנק: בתאריך 20 במרס 2016 אישר דירקטוריון הבנק את הנפקת המניות לעובדים ונושאי משרה. הסכום הכולל של זכויות עובדים ונושאי משרה שהומרו למניות הבנק מסתכם לכ-636 מיליון ש"ח. שווי מניות הבנק לצורך המרת הזכויות הינו 13.0 ש"ח (שער הנעילה של מניות הבנק ביום 6 במרס 2016). בהתאם לכך, אישר דירקטוריון הבנק הנפקה של 48,938,037 מניות, המהוות כ-3.21% מההון המונפק והנפרע של הבנק (לאחר ההקצאה). המניות הוקצו לנאמן, שיחזיק במניות בנאמנות עבור העובדים, בהתאם להוראות סעיף 102 לפקודת מס הכנסה. הגידול בהון שנבע מהמרת זכויות זו שיפר בכ-0.24% את יחס הון עצמי רובד 1 של הבנק, נכון ליום 31 במרס 2016.

למידע נוסף בנוגע להסכם הקיבוצי המיוחד ראה [ביאור 23.1ב](#).

ביטוח לתיק ערבויות מכוח חוק מכר: ביום 8 במרס 2016 הושלמה התקשרות עם מבטחי משנה בינלאומיים, בעלי דירוג בינלאומי גבוה, לרכישת ביטוח לתיק ערבויות מכוח חוק מכר (דירות) ולהתחייבויות להוצאת ערבויות כאמור. פוליסת הביטוח מבטיחה את הבנק למקרה בו יידרש לשלם בשל חילוט הערבויות, והכל על פי תנאי הפוליסה. רכישת הביטוח מאפשרת את הפחתת ההון המרותק בגין סיכון האשראי הנובע מהנפקת הערבויות, תוך שימוש בפוליסה כ"מפחיתת סיכון אשראי", בהתאם להוראת ניהול בנקאי תקין מס' 203 ותרמה לשיפור של כ-0.23% ביחס הון עצמי רובד 1 של הבנק, נכון ליום 31 במרס 2016.

ניכוי מההון בגין נכס מס נדחה: ביום 4 באפריל 2016 פורסם עדכון לקובץ שאלות ותשובות של הפיקוח על הבנקים ליישום הוראות ניהול בנקאי תקין בנושא מדידה והלימות הון. מטרת העדכון להבהיר את אופן הטיפול במרכיב מס שכן בכל הקשר לחישוב דרישות ההון ובניכוי מההון בגין נכס מס נדחה, על פי ההבהרה, כאשר תאגיד בנקאי מגיע למסקנה כי בנסיבות הקיימות במועד הדוח קיימת סבירות קרובה לוודאי (virtually certain) למימוש נכס המס הנדחה בגובה סכום מס השכר הכלול בספרי הבנק, ניתן שלא להחיל את ניכוי הסף הכלול בסעיף 13 להוראה על חלק זה של נכס המס הנדחה. לצורך כך, הבנק יהיה רשאי ליישם את הבחינה של ניכוי הסף על סכום המיסים הנדחים נטו, לאחר ניכוי מס השכר כאמור לעיל. נכס המס הנדחה כאמור, שלא נוכח מההון, ישוקלל כנכס סיכון בשיעור של 250%. הבנק מיישם את ההנחיות החל ממועד פרסומן באופן של מכאן ולהבא, ללא התאמות מספרי השוואה ובכפוף להוראות המעבר שנקבעו בהוראות ניהול בנקאי תקין מספר 299 של הפיקוח על הבנקים. עדכון זה תרם לשיפור של כ-0.20% ביחס הון עצמי רובד 1 של הבנק, נכון ליום 31 במרס 2016.

בתאריך 28 בפברואר 2016 חתם לאומי הסכם עם הראל להעמדה משותפת של הלוואות לדיר המובטחות, בין היתר, במשכנתאות ומשכנונות על זכויות חוזיות בקשר למקרקעין. על פי ההסכם הראל תשתף עם הבנק בהעמדה של הלוואות לדיר בהן היחס בין סכום הלוואה לבין שווי הנכס שלה (LTV) הינו עד 60% בלבד (כל עוד לא ינתן אישור רגולטורי להראל להשתתפות בהלוואות בשיעור מימון גבוה יותר). ב-13 ביוני 2016, לאחר התקיימות התנאים המתלים בהסכם, החלו הצדדים בהעמדה משותפת של הלוואות לדיר על פי ההסכם.

סך הלוואות שהועמד בשנת 2016 בשיתוף עם הראל עמד על כ-2.9 מיליארד ש"ח.

ב-27 בספטמבר 2016 חתם הבנק הסכם עם גופים מוסדיים מקבוצת מנורה מבטחים ("הסכם המכר" ו-"מנורה מבטחים", בהתאמה), במסגרתו מכר הבנק למנורה מבטחים, 80% מזכויותיו של הבנק ומהנטלים הנלווים להן בתיק הלוואות לדיר (כהגדרתן בנוהל בנקאי תקין מס' 451) המובטחות, בין היתר, במשכנתאות על זכויות במקרקעין ו/או במשכנונות על זכויות חוזיות במקרקעין, לפי העניין, ואשר עומדות בקריטריונים שנקבעו בהסכם המכר, כאשר הבנק ימשיך להחזיק ב-20% הנותרים, שיהיו בדרגה שווה עם הלוואות שנמכרו למנורה מבטחים.

למידע נוסף ראה פרק [הסכמים מהותיים](#).

תוכנית התייעלות

ביום 12 בינואר 2016 פרסם המפקח על הבנקים חוזר בנושא "התייעלות תפעולית של המערכת הבנקאית בישראל". על פי חוזר זה, תאגיד בנקאי שיעמוד בתנאים שהוגדרו, יקבל הקלה לפיה לעניין חישוב יחסי הלימות ההון ויחס המינוף יוכל לפרוס את השפעת התוכנית על פני חמש שנים בקו ישר החל ממחצית שנת 2017. ביום 1 ביוני 2016 אישר דירקטוריון הבנק את תוכנית התייעלות שעלותה הסתכמה בכ-438 מיליון ש"ח (לאחר מס). ללא ההקלה כאמור, יישום תוכנית התייעלות נכון ל-31 בדצמבר 2016 היה מביא לקיטון של כ-0.14% ביחס הון עצמי רובד 1. ההקלה בהון הרגולטורי פוחתת בהדרגה עד יום 30 ביוני 2021.

• שינויים רגולטוריים שעשויים להשפיע על דרישות ותכנון ההון:

דרישות הון בגין חשיפות לצדדים נגדיים מרכזיים

ביום 22 באוקטובר 2015 פרסם הפיקוח על הבנקים חוזר בנושא "דרישות הון בגין חשיפות לצדדים נגדיים מרכזיים" (להלן: "החוזר"). החוזר מפרט את ההנחיות החדשות, אשר יחולו על חשיפות לצדדים נגדיים מרכזיים הנגרמות מנגזרי OTC, עסקות נגזרים סחירים בכורסה ועסקות מימון ניירות ערך. למידע נוסף ראה [ביאור 225](#).

להלן ניתוח רגישות לגורמים העיקריים המשפיעים על הלימות ההון של קבוצת לאומי:

- שינוי היקף נכסי סיכון - נכסי הסיכון של לאומי מסתכמים לסוף דצמבר 2016 בכ-292.2 מיליארד ש"ח. כל גידול של 1% בנכסי הסיכון (כ-3 מיליארד ש"ח), יקטין את יחס הון עצמי רובד 1 ב-0.11% ואת יחס ההון הכולל ב-0.15%.
 - רווח שייצבר או שינוי בקרן ההון - הון עצמי רובד 1 של לאומי לסוף דצמבר 2016 מסתכם ב-32.6 מיליארד ש"ח. ההון הכולל מסתכם ב-44.4 מיליארד ש"ח. כל צבירת רווח נקי ו/או תנועה חיובית בקרן ההון בהיקף של 1 מיליארד ש"ח, תשפר את יחס הון עצמי רובד 1 ואת יחס ההון הכולל ב-0.34%.
 - התחייבויות בדבר זכויות עובדים - ההתחייבות האקטוארית לעובדים מהוונת על פי ממוצע נע של שמונה רבעונים של תשואות השוק המושפעות מעקום אג"ח ממשלת ישראל ומרווח אג"ח קונצרני AA בארה"ב. שינוי של 0.1% לאורך עקום הריבית להיוון, בהנחה שהעקום עולה ויורד בצורה אחידה, משמעותה השפעה מצטברת של 0.07% ביחס הון עצמי רובד 1 וביחס ההון הכולל. מזה על פי חישוב ממוצע נע לשמונה רבעונים, עליה של כ-0.01% ביחס הון עצמי רובד 1 וביחס ההון הכולל, לרביע השוטף.
- המידע הנ"ל לגבי הלימות ההון וניהולה מתייחס לפעולות עתידיות של הבנק, והיא בגדר "מידע צופה פני עתיד". למשמעות מושג זה ראה פרק [מידע צופה פני עתיד](#).

מדיניות חלוקת דיבידנד

ביום 29 במרס 2017 אישר דירקטוריון הבנק מדיניות חלוקת דיבידנד, החל ממועד פרסום הדוחות הכספיים לרביע הראשון של שנת 2017. בהתאם למדיניות הדיבידנד, הבנק יחלק מדי רביע, 20% מהרווח הנקי של הבנק בהתאם לדוחות הכספיים של הבנק לרביע שחלף ובכפוף, בין היתר, לכך שהבנק יעמוד ביעדי הלימות ההון שלו, גם לאחר חלוקת הדיבידנד. חלוקת הדיבידנד בפועל כפופה להחלטות פרטניות של הדירקטוריון בטרם כל חלוקה, ובכפוף להוראות הדין שחלות על חלוקת דיבידנד ובכלל זה הוראות חוק החברות והוראות בנק ישראל.

להלן תמצית תוצאות הפעילות לפי גישת הנהלה:

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2016									
במיליוני ש"ח									
	חברות בנות בחו"ל	חברות בנות בארץ	אחר והתאמות	שוקי הון	נדל"ן	עסקית	מסחרית	בנקאית	בנק
סך הכל									
7,526	937	237	(1)	650	526	521	895	3,761	הכנסות ריבית נטו
5,408	8	1,130	686	863	343	209	401	1,768	הכנסות שאינן מריבית
12,934	945	1,367	685	1,513	869	730	1,296	5,529	סך כל ההכנסות
(125)	(2)	37	(20)	(55)	(392)	(376)	(72)	755	הוצאות (הכנסות) בגין הפסדי אשראי
8,580	944	905	625	368	176	356	701	4,505	סך כל ההוצאות התפעוליות והאחרות
4,479	3	425	80	1,200	1,085	750	667	269	רווח לפני מס
1,717	69	218	5	431	389	269	240	96	הוצאות מס
2,791	(66)	231	75	774	696	481	427	173	רווח נקי (הפסד) המיוחס לבעלי מניות הבנק
יתרה ליום 31 בדצמבר 2016									
261,913	23,567	7,407	2,966	3,779	21,229	30,238	34,089	138,638	אשראי לציבור, נטו
346,854	26,722	68	40	59,696	7,702	19,772	41,698	191,156	פיקדונות הציבור
820,681	19,244	189,681	25,503	362,413	1,814	18,607	26,781	176,638	נכסים בניהול
לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2015									
במיליוני ש"ח									
	חברות בנות בחו"ל	חברות בנות בארץ	אחר והתאמות	שוקי הון	נדל"ן	עסקית	מסחרית	בנקאית	בנק
סך הכל									
7,118	870	191	-	644	536	573	822	3,482	הכנסות ריבית נטו
6,297	627	1,461	948	431	361	205	416	1,848	הכנסות שאינן מריבית
13,415	1,497	1,652	948	1,075	897	778	1,238	5,330	סך כל ההכנסות
199	12	13	(84)	(24)	78	(140)	(126)	470	הוצאות (הכנסות) בגין הפסדי אשראי
8,836	1,201	864	644	316	173	360	741	4,537	סך כל ההוצאות התפעוליות והאחרות
4,380	284	775	388	783	646	558	623	323	רווח לפני מס
1,691	219	238	174	279	232	201	224	124	הוצאות מס
2,835	70	550	214	632	414	357	399	199	רווח נקי המיוחס לבעלי מניות הבנק
יתרה ליום 31 בדצמבר 2015									
261,399	23,344	6,173	2,945	2,887	24,275	30,762	33,109	137,904	אשראי לציבור, נטו
328,693	26,562	65	178	59,350	6,859	20,150	41,720	173,809	פיקדונות הציבור
797,906	19,382	185,883	28,824	333,278	1,419	17,613	28,470	183,037	נכסים בניהול

מגזרי פעילות פיקוחיים

להלן תיאור מגזרי הפעילות העיקריים שנקבעו על פי הוראות בנק ישראל:

1. מגזר משקי בית - אנשים פרטיים, למעט לקוחות הנכללים בבנקאות פרטית.
2. מגזר בנקאות פרטית - אנשים פרטיים אשר היתרה של תיק הנכסים הפיננסיים שיש להם בבנק (לרבות פיקדונות כספיים, תיקי ניירות ערך ונכסים כספיים אחרים) עולה על 3 מיליון ש"ח.
3. מגזר עסקים קטנים וזעירים - עסקים שמחזור פעילותם (מחזור מכירות שנתי או היקף הכנסות שנתי) קטן מ-50 מיליון ש"ח.
4. מגזר עסקים בינוניים - עסקים שמחזור פעילותם גדול או שווה ל-50 מיליון ש"ח וקטן מ-250 מיליון ש"ח.
5. מגזר עסקים גדולים - עסקים שמחזור פעילותם גדול או שווה ל-250 מיליון ש"ח.
6. גופים מוסדיים - כולל קופות גמל, קרנות נאמנות, קרנות פנסיה, קרנות השתלמות, חברות ביטוח, בהתאם להגדרת המפקח על הבנקים.
7. מגזר ניהול פיננסי - כולל את הפעילויות הבאות:
 - א. פעילות למסחר - השקעה בניירות ערך למסחר, פעילות עשיית שוק בניירות ערך ובמכשירים נגזרים, פעילות במכשירים נגזרים שאינם מיועדים לגידור ואינם חלק מניהול הנכסים וההתחייבויות של התאגיד הבנקאי, עסקות רכש חוזר ושאיילה של ניירות ערך למסחר, מכירה בחסר של ניירות ערך, שירותי חיתום של ניירות ערך.
 - ב. פעילות ניהול נכסים והתחייבויות - לרבות השקעה באגרות חוב זמינות למכירה ובאגרות חוב המוחזקות לפדיון, שלא שויכו למגזרי פעילות אחרים (כאשר ללווה אין חבות לבנק מלבד ניירות ערך), מכשירים נגזרים מגדרים ומכשירים נגזרים שהם חלק מניהול נכסים והתחייבויות, פיקדונות בבנקים ומבנקים בארץ ובעולם, גידור או הגנה על הפרשי שער של השקעות בשלוחות בחו"ל, פיקדונות בממשלות ושל ממשלות.
 - ג. פעילות השקעה ריאלית - השקעה במניות זמינות למכירה והשקעות בחברות כלולות של עסקים.
 - ד. אחר - שירותי ניהול, תפעול, נאמנות ומשמורת לבנקים, שירותי ייעוץ, פעילויות מכירה וניהול תיקי אשראי, פעילויות פיתוח מוצרים פיננסיים.
8. מגזר אחר - לרבות פעילויות שהופסקו, רווחים מיעודות ותוצאות אחרות הקשורות לזכויות עובדים שלא שויכו למגזרי הפעילות האחרים, פעילויות שלא שויכו למגזרים האחרים, והתאמות בין סך כל הפריטים המיוחסים למגזרים לבין סך כל הפריטים בדוח הכספי המאוחד.

למידע נוסף ראה [ביאור 29א](#).

להלן תמצית הפעילות לפי מגזרי פעילות פיקוחיים^(א):

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2016										
במיליוני ש"ח										
פעילות בחו"ל		פעילות בארץ								
סך הכל	אחר	ניהול פיננסי	גופים מוסדיים	עסקים גדולים	עסקים בינוניים	עסקים קטנים וזעירים	בנקאות פרטית	משקי בית		
7,526	906	(10)	576	57	1,162	571	1,600	86	2,578	הכנסות ריבית נטו
5,408	243	139	1,308	163	657	318	682	161	1,737	הכנסות שאינן מריבית
12,934	1,149	129	1,884	220	1,819	889	2,282	247	4,315	סך כל ההכנסות
(125)	35	-	(64)	(33)	(687)	(120)	222	1	521	הוצאות (הכנסות) בגין הפסדי אשראי
8,580	946	448	178	285	646	501	1,333	131	4,112	סך כל ההוצאות התפעוליות והאחרות
4,479	168	(319)	1,770	(32)	1,860	508	727	115	(318)	רווח (הפסד) לפני מס
1,717	104	(11)	641	(11)	662	179	257	42	(146)	הוצאות מס (הטבה)
2,791	64	(294)	1,196	(21)	1,194	327	466	73	(214)	רווח נקי (הפסד) המיוחס לבעלי מניות הבנק
יתרה ליום 31 בדצמבר 2016										
265,450	23,946	-	-	1,486	53,137	24,178	47,572	615	114,516	אשראי לציבור, ברוטו
346,854	26,721	-	-	55,862	48,151	33,026	36,535	28,696	117,863	פיקדונות הציבור
820,681	19,244	-	30,532	528,324	65,588	20,484	27,223	49,663	79,623	נכסים בנייהול

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2015										
במיליוני ש"ח										
פעילות בחו"ל		פעילות בארץ								
סך הכל	אחר	ניהול פיננסי	גופים מוסדיים	עסקים גדולים	עסקים בינוניים	עסקים קטנים וזעירים	בנקאות פרטית	משקי בית		
7,118	854	14	512	36	934	583	1,675	62	2,448	הכנסות ריבית נטו
6,297	739	197	1,654	163	499	372	828	172	1,673	הכנסות שאינן מריבית
13,415	1,593	211	2,166	199	1,433	955	2,503	234	4,121	סך כל ההכנסות
199	44	-	(44)	23	(250)	(82)	218	(7)	297	הוצאות (הכנסות) בגין הפסדי אשראי
8,836	1,199	553	232	260	538	488	1,500	150	3,916	סך כל ההוצאות התפעוליות והאחרות
4,380	350	(342)	1,978	(84)	1,145	549	785	91	(92)	רווח (הפסד) לפני מס
1,691	230	(22)	663	(30)	409	192	279	33	(63)	הוצאות מס (הטבה)
2,835	125	(316)	1,493	(54)	733	356	503	58	(63)	רווח נקי (הפסד) המיוחס לבעלי מניות הבנק
יתרה ליום 31 בדצמבר 2015										
265,070	23,788	-	-	713	41,590	24,588	57,773	613	116,005	אשראי לציבור, ברוטו
328,693	26,563	-	-	55,889	41,939	25,950	41,581	26,097	110,674	פיקדונות הציבור
797,906	19,380	-	35,346	475,400	73,980	20,725	37,342	50,743	84,990	נכסים בנייהול

(א) במהלך שנת 2016 בוצע טיוב שמתייחס לסיווג הלקוחות למגזרי הפעילות.

כתוצאה מכך מוינו לקוחות ממגזר עסקים קטנים וזעירים למגזרי עסקים גדולים ובינוניים. יתרת האשראי שמוינה מעסקים קטנים וזעירים הינה כ-9 מיליארד ש"ח, מזה 12 מיליארד ש"ח לעסקים גדולים ו-1 מיליארד ש"ח לעסקים בינוניים. במקביל, מוינה יתרת פיקדונות של כ-9 מיליארד ש"ח מעסקים קטנים וזעירים בעיקר לעסקים גדולים ולעסקים בינוניים בסך של כ-5 מיליארד ש"ח וכ-3 מיליארד ש"ח בהתאמה.

פעילויות במוצרים

1. הלוואות לדיור

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר							
2015				2016			
באחוזים	השינוי בסך הכל הלוואות לדיור	סך הכל הלוואות לדיור	בנקאות פרטית	משקי בית	סך הכל הלוואות לדיור	בנקאות פרטית	משקי בית
							במיליוני ש"ח
8.0	53	664	-	664	717	1	716
(2.2)	(1)	46	-	46	45	-	45
7.3	52	710	-	710	762	1	761
-	(15)	12	-	12	(3)	-	(3)
(10.2)	(32)	314	1	313	282	1	281
25.8	99	384	(1)	385	483	-	483
25.7	35	136	-	136	171	-	171
25.8	64	248	(1)	249	312	-	312

2. כרטיסי אשראי

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר							
2015				2016			
באחוזים	השינוי בסך הכל כרטיסי אשראי	סך הכל כרטיסי אשראי	בנקאות פרטית	משקי בית	סך הכל כרטיסי אשראי	בנקאות פרטית	משקי בית
							במיליוני ש"ח
6.1	14	228	-	228	242	-	242
20.1	147	732	2	730	879	3	876
16.8	161	960	2	958	1,121	3	1,118
79.1	34	43	1	42	77	1	76
12.7	84	660	2	658	744	3	741
16.7	43	257	(1)	258	300	(1)	301
13.0	9	69	-	69	78	-	78
16.9	26	154	(1)	155	180	(1)	181

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר										
										2016
										2015
										במיליוני ש"ח
										באחוזים
הכנסות ריבית נטו	484	177	485	1,146	581	186	306	1,073	73	6.8
הכנסות שאינן מריבית	112	57	302	471	192	111	206	509	(38)	(7.5)
סך כל ההכנסות	596	234	787	1,617	773	297	512	1,582	35	2.2
הוצאות (הכנסות) בגין הפסדי אשראי	19	(44)	(281)	(306)	97	(26)	(109)	(38)	(268)	-
סך כל ההוצאות התפעוליות והאחרות	217	68	154	439	278	72	90	440	(1)	(0.2)
רווח לפני מס	360	210	914	1,484	398	251	531	1,180	304	25.8
הוצאות מס	129	75	326	530	143	90	191	424	106	25.0
רווח המיוחס לבעלי מניות הבנק	231	135	588	954	255	161	340	756	198	26.2

מידע לפי אזורים גיאוגרפיים^(א)

להלן נתונים עיקריים לפי אזורים גיאוגרפיים:

	פיקדונות הציבור			אשראי לציבור, נטו			סך הכל מאזן		
	31 בדצמבר			31 בדצמבר			31 בדצמבר		
	השינוי	2015	2016	השינוי	2015	2016	השינוי	2015	2016
	במיליוני ש"ח		באחוזים	במיליוני ש"ח		באחוזים	במיליוני ש"ח		באחוזים
ישראל	6.0	302,130	320,133	0.1	238,054	238,345	5.1	381,377	400,708
ארה"ב	15.5	17,675	20,423	11.6	15,530	17,329	20.0	23,685	28,430
בריטניה	(22.1)	7,156	5,572	(18.6)	6,836	5,566	(10.1)	9,149	8,224
שוויץ	-	4	-	(100.0)	36	-	(88.0)	609	73
לוקסמבורג	-	985	-	(100.0)	238	-	(95.8)	505	21
רומניה	(2.3)	743	726	(4.7)	705	672	(2.2)	1,158	1,133
אחרות בחו"ל	-	-	+	-	-	1	(12.5)	16	14
סך הכל	5.5	328,693	346,854	0.2	261,399	261,913	5.3	416,499	438,603

להלן פירוט התפלגות הרווח הנקי לפי אזורים גיאוגרפיים:

	רווח נקי (הפסד)			
	לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			
	השינוי	2015	2016	
	בסך		במיליוני ש"ח	
ישראל	0.6	17	2,710	2,727
ארה"ב	(55.8)	(135)	242	107
בריטניה	-	(97)	81	(16)
שוויץ	+	69	(127)	(58)
לוקסמבורג	+	59	(35)	24
רומניה	+	49	(51)	(2)
אחרות בחו"ל	(40.0)	(6)	15	9
סך הכל	(1.6)	(44)	2,835	2,791

(א) מסווג לפי מקום המשרד.

למידע נוסף ראה פרקים [חברות מוחזקות עיקריות](#), [סיכון אשראי](#), ו**ביאור 29א.ד.**

חברות מוחזקות¹ עיקריות

קבוצת לאומי פועלת בארץ ובחו"ל באמצעות חברות בנות שהינן: בנקים, חברות למימון וחברות לשירותים פיננסיים. כמו כן משקיעה הקבוצה בתאגידים ריאליים הפועלים בפעילות לא בנקאית בתחומי האנרגיה, הכימיה, התשתית ועוד.

סך כל השקעות הבנק בחברות מוחזקות (כולל השקעות בשטרי הון) הסתכם ב-31 בדצמבר 2016 בכ-11.4 מיליארד ש"ח לעומת 12.5 מיליארד ש"ח ב-31 בדצמבר 2015 והתרומה של החברות המוחזקות לרווח הנקי של הקבוצה הסתכמה בשנת 2016 ברווח בסך 183 מיליון ש"ח לעומת רווח בסך 820 מיליון ש"ח בשנת 2015. למידע בנוגע להשקעה והתרומה לרווח הקבוצה של כל אחת מהחברות העיקריות - ראה [ביאור 15](#).

חברות מאוחדות בארץ

סך כל השקעות הבנק בחברות המאוחדות בארץ הסתכם ב-31 בדצמבר 2016 ב-5,783 מיליון ש"ח, לעומת 6,260 מיליון ש"ח ב-31 בדצמבר 2015. התרומה שלהן לרווח הנקי של הקבוצה הסתכמה בשנת 2016 בכ-244 מיליון ש"ח, בהשוואה ל-657 מיליון ש"ח בשנת 2015, קיטון של 62.9%. תשואת הקבוצה על ההשקעה בחברות מאוחדות בארץ היתה בשנת 2016 4.2% לעומת 10.9% בשנת 2015.

לאומי קארד

לאומי קארד בע"מ (להלן: "לאומי קארד") הינה חברת כרטיסי אשראי העוסקת בהנפקת כרטיסי אשראי, סליקת עסקאות בכרטיסי אשראי, תפעול כרטיסי אשראי ומתן פתרונות תשלום ומוצרים פיננסיים.

הכנסות לאומי קארד הסתכמו בשנת 2016 בכ-1,126 מיליון ש"ח, לעומת כ-1,054 מיליון ש"ח בשנת 2015.

לאומי קארד סיימה את שנת 2016 ברווח נקי של 184 מיליון ש"ח לעומת 180 מיליון ש"ח בשנת 2015.

מגזר ההנפקה - לאומי קארד מנפיקה כרטיסים תחת המותגים ויזה ומסטרקארד, אשר באמצעותם ניתן לשלם בבתי העסק המכבדים מותגים אלו בארץ ובעולם. לאומי קארד מנפיקה כרטיסי אשראי משני סוגים:

כרטיסי אשראי המונפקים במשותף עם בנק לאומי ובנק מזרחי טפחות ללקוחותיהם, וכרטיסי אשראי המונפקים, לרוב בשיתוף פעולה עם גורמים עסקיים, ללקוחות כל הבנקים ("כרטיסי אשראי חוץ בנקאיים").

מספר הכרטיסים התקפים בידי לקוחות לאומי קארד הסתכם בסוף שנת 2016 בכ-2.58 מיליון כרטיסים (מתוכם כ-1.66 מיליון כרטיסים בנקאיים וכ-920 אלפי כרטיסים חוץ-בנקאיים) לעומת כ-2.48 מיליון כרטיסים (מתוכם כ-1.64 כרטיסים בנקאיים וכ-841 אלפי כרטיסים חוץ-בנקאיים) בסוף שנת 2015 - גידול של כ-4%. שיעור הכרטיסים הפעילים עומד על 82% מסך הכרטיסים התקפים (לעניין זה "כרטיסים פעילים" הינם כרטיסים תקפים שביצעו לפחות עסקה אחת במהלך הרביעי האחרון).

סך מחזור ההנפקה של לאומי קארד בשנת 2016 (מחזור עסקאות שבוצע בכלל כרטיסי לאומי קארד במהלך התקופה, ללא משיכות מזומנים בארץ ובניכוי ביטולי עסקאות) הסתכם ב-74.0 מיליארד ש"ח (מתוכו כ-54.5 מיליארד עבור כרטיסים בנקאיים וכ-19.5 מיליארד עבור כרטיסים חוץ-בנקאיים) לעומת 67.8 מיליארד ש"ח בשנת 2015 (מתוכו כ-50.2 מיליארד עבור כרטיסים בנקאיים וכ-17.6 מיליארד עבור כרטיסים חוץ-בנקאיים) גידול של כ-9%.

מגזר הסליקה - לאומי קארד סולקת כרטיסי אשראי מסוג ויזה ומסטרקארד והחל מחודש מאי 2012 סולקת גם כרטיסי אשראי מסוג ישראלכרט.

שירותי הסליקה כוללים הבטחת תשלום לבתי עסק שעימם לאומי קארד קשורה בהסכמי סליקה בגין שוברי עסקאות שבוצעו בכרטיסי אשראי מהסוגים שלאומי קארד סולקת, וזאת בתמורה לעמלה שנגבית על ידי לאומי קארד מבית העסק ("עמלת בית עסק"). בנוסף, מציעה לאומי קארד מוצרי אשראי ופתרונות פיננסיים לבתי העסק, כגון: הלוואות, ניכיון שוברים והקדמת תשלומים.

השפעת המס הצפויה לחול אם וכאשר הבנק ימכור את לאומי קארד בשווי המאזני שלה בספרים מוערכת בכ-83 מיליון ש"ח, על פי שיעור המס הידוע למועד פרסום הדוחות הכספיים.

למידע בנוגע לחקיקה בנושא כרטיסי אשראי ראה פרק [חקיקה ורגולציה הנוגעת למערכת הבנקאית](#).

¹ להגדרת חברות מוחזקות - ראה [ביאור 1.1](#).

לאומי פרטנרס בע"מ

לאומי פרטנרס מהווה את זרוע הבנקאות להשקעות של קבוצת לאומי.

את שנת 2016 סיימה לאומי פרטנרס ברווח של כ-154 מיליון ש"ח אשר נבע בעיקר מהשקעות ומהכנסות מעמלות בהשוואה לרווח של כ-405 מיליון ש"ח בשנת 2015.

ההון העצמי הסתכם ב-31 בדצמבר 2016 ב-1,471 מיליון ש"ח, לעומת 1,326 מיליון ש"ח בסוף 2015.

לאומי פרטנרס עוסקת בארבעה תחומי פעילות עיקריים:

1. ניהול תיק ההשקעות הריאליות של קבוצת לאומי

לאומי פרטנרס (להלן - החברה) עוסקת בייזום, איתור וביצוע של השקעות ישירות ועקיפות בחברות, בפרויקטים ובקרנות השקעה פרטיות.

מדיניות ההשקעות הריאליות של קבוצת לאומי מותאמת לתאבון הסיכון שלה ולמגבלות חוק הבנקאות (רישוי), ולפיכך כוללת החזקות מיעוט בלבד (עד 20% מכל אחד מאמצעי השליטה, וללא שליטה). החברה מתמקדת בהשקעות בעלות אופק בינוני וארוך, המתאימות למדיניות שנקבעה. אסטרטגיית ההשקעות הריאליות קובעת העדפה לחברות פרטיות ולהיתכנות מימוש גבוהה.

בהתאם להנחיה שהתקבלה מבנק ישראל ביום 23 במרס 2015, על היקף ההשקעה הריאלית המרבי להצטמצם עד ליום 1 בינואר 2017 ל-2.5 מיליארד ש"ח. ליום 1 בינואר 2017 היקף ההשקעות הריאליות עומד במגבלה זו. הבנק פנה לבנק ישראל ביום 24 בינואר 2017 בבקשה להגדיל בהדרגה את היקף ההשקעות הריאליות בקבוצת לאומי עד לסכום מירבי של 3.5 מיליארד ש"ח.

במהלך שנת 2016 החברה השקיעה כ-127 מיליון ש"ח בחברות והעמידה הלוואות מזנין בהיקף של כ-261 מיליון ש"ח. כמו כן התחייבה להשקעות והלוואות מזנין נוספות בסך של כ-67 מיליון ש"ח. יתרת ההתחייבויות של החברה להשקעה בקרנות ההשקעה הפרטיות הסתכמה ב-31 בדצמבר 2016 בכ-429 מיליון ש"ח.

2. חיתום, יעוץ וניהול של גיוסי הון פרטיים וציבוריים בישראל

באמצעות חברת הבת לאומי פרטנרס חתמים בע"מ, מעניקה החברה מגוון רחב של שירותים בתחום החיתום והייעוץ לחברות ולבעלי ענין.

בשנת 2016 הייתה לאומי פרטנרס חתמים בין חברות החיתום המובילות בשוק ההון הישראלי. לאומי פרטנרס חתמים השתתפה בהנפקות ציבוריות בהיקף כולל של כ-38 מיליארד ש"ח, והובילה כ-25 הנפקות ציבוריות בהיקף של כ-12.5 מיליארד ש"ח.

3. ייעוץ וניהול תהליכי מיזוגים ורכישות (M&A) וגיוסי הון

השירותים ניתנים לחברות ישראליות וזרות המבקשות לבצע התרחבות אסטרטגית באמצעות רכישות, או למשקיעים או בעלי שליטה המעוניינים למכור או להקטין את השקעותיהם.

סל השירותים במסגרת זו כולל: סיוע באפיון הצרכים והמטרות האסטרטגיים של החברה, אפיון ההשקעה/משקיע האופטימלי להגשמת מטרות אלה, איתור על בסיס גלובלי של מטרות ההשקעה/משקיעים, סיוע ביצירת מגעים עם חברת המטרה, ליווי המו"מ עד למיצויו, בניית עסקה (Deal Structuring) באופן שישרת את מטרות הלקוח, וסיוע בגישה למקורות מימון לעסקה.

בפעילותה משתפת לאומי פרטנרס פעולה עם בתי השקעות וגורמים אחרים בארץ ובחו"ל.

4. ביצוע ניתוחים כלכליים והערכות שווי

החברה, באמצעות חברת הבת לאומי פרטנרס מחקרים, עוסקת בביצוע ניתוחים כלכליים והערכות שווי בעיקר לקבוצת לאומי וכן לגופים כלכליים חיצוניים.

חברות מאוחדות (שלוחות) בחו"ל

סך כל ההשקעות של הבנק בשלוחות בחו"ל בסוף 2016 הסתכם ב 4,108 מיליון ש"ח בהשוואה ל-4,295 מיליון ש"ח בסוף 2015. התרומה של השלוחות בחו"ל לרווח הנקי בשקלים של הקבוצה בשנת 2016 הסתכמה בהפסד בסך 67 מיליון ש"ח לעומת רווח בסך 35 מיליון ש"ח בשנת 2015. הרווח של כל החברות המאוחדות בחו"ל, כפי שפורסם על ידיהן הסתכם בשנת 2016 בסך 54.2 מיליון דולר לעומת רווח בסך 33.4 מיליון דולר בשנת 2015, עלייה של 20.8 מיליון דולר.

לבנק שלוחות בניו יורק, לונדון ורומניה.

בשנת 2016 נמשכו השינויים בפריסה הבינלאומית של הקבוצה במסגרת מדיניות לאומי לצמצום פעילות הבנקאות הפרטית הבינלאומית כדלקמן: במהלך שנת 2016 התקבלו אישורים רגולטוריים להחזרת הרשימות הבנקאיים של שלוחות שוויץ ושלוחות לוכסנבורג והחל תהליך פירוק מרצון שלהן. כמו כן נסגרו משרדי לטין אמריקה והחל תהליך הפירוק שלה, נסגרה נציגות לאומי במכסיקו, נמכרה הפעילות בגרסי והופסקה פעילות חברת הנאמנות בגרסי. למידע נוסף בנוגע לתרומת השלוחות לרווח הקבוצה - ראה [ביאור 15](#).

בנק לאומי ארה"ב

בנק לאומי ארה"ב (BLUSA) התאגד בשנת 1968 והוא בעל רישיון לבנק מסחרי ממדינת ניו-יורק וחבר ב-FDIC (החברה לביטוח פיקדונות).

BLUSA עוסק בבנקאות מסחרית, בעיקר מימון חברות מקומיות בסדר גודל בינוני (Middle Market), בבנקאות בינלאומית בעיקר מול חברות ישראליות, וכן בבנקאות פרטית לתושבי ארה"ב ולתושבי חוץ. עיקר הפעילות המסחרית הינה בתחומי נדל"ן, הייטק, בתי אבות ומוסדות סיעודיים ומסחר. BLUSA פועלת באמצעות חמישה סניפים בניו יורק, קליפורניה, פלורידה ואילינוי.

להלן נתונים עיקריים של BLUSA:

ליום 31 בדצמבר			
	2015	2016	
	השינוי		במיליוני דולר
סך מאזן	1,347	6,073	7,420
אשראי לציבור	557	3,905	4,462
פיקדונות הציבור	1,035	5,097	6,132
הון המיוחס לבעלי מניות התאגיד הבנקאי	15	621	636
תיק ניירות ערך לקוחות	245	3,793	4,038
רווח נקי	(35)	61	26
תשואה להון (%)		10.99	4.02

הקיטון ברווח הנקי בשנת 2016 לעומת שנת 2015 נובע מרווח נקי בסך של כ-53 מיליון דולר ממכירת נכס נדל"ן בניו-יורק אשתקד.

בנק לאומי בריטניה

בנק לאומי בריטניה פי.א.ל.סי. (בנק לאומי בריטניה) נוסד בשנת 1959 וממשיך בפעילות הקבוצה באנגליה, שהחלה בשנת 1902. לאומי בריטניה מחזיקה שליטה מלאה ב-Leumi ABL Limited, הפועלת בעיקר בתחום של ניכיון חייבים.

בנק לאומי בריטניה עוסק בבנקאות מסחרית ופרטית. פעילות הבנקאות המסחרית כוללת מימון נדל"ן, סחר בינלאומי, מימון מדיה בעיקר באירופה, מימון עסקים הקשורים עם ישראל וחברות ישראליות הפועלות בבריטניה. מימון הנדל"ן כולל מימון מגוון פעילויות בבריטניה ובמערב אירופה ובכלל זה השקעות ופיתוח של נדל"ן למגורים ומימון נדל"ן מסחרי (בעיקר בתי מלון, בתי אבות ומעונות סטודנטים). המימון ניתן הן ללקוחות מקומיים והן לתושבי חוץ (בעיקר ישראלים).

בנק לאומי בריטניה מפוקח על ידי ה-PRA (Prudent Regulation Authority) שהינה זרוע של הבנק המרכזי בבריטניה, ועל ידי רשויות רגולטוריות נוספות.

להלן נתונים עיקריים של בנק לאומי בריטניה:

ליום 31 בדצמבר			
	השינוי	2015	2016
במיליוני ליש"ט			
סך מאזן	154	1,586	1,740
אשראי לציבור	(4)	1,179	1,175
פיקדונות הציבור	(64)	1,265	1,201
הון המיוחס לבעלי מניות התאגיד הבנקאי	36	148	184
תיק ניירות ערך לקוחות	(76)	101	25
רווח נקי	4	13	17
תשואה להון (%)		11.76	14.14

הרווח הנקי של החברה הסתכם בשנת 2016 בסך של 17 מיליון ליש"ט, גידול של 30.8% לעומת תקופה מקבילה. עם זאת, תרומת החברה לרווח הקבוצה בשקלים הינה הפסד בסך 64 מיליון ש"ח הנובע מהפרשי שערים שליליים בשל תיסוף בליש"ט של 18.3%. לבנק אין חשיפה כלכלית לליש"ט שכן כנגד ההשקעה בשלוחה יש פיקדונות במט"ח.

בנק לאומי רומניה

לאומי רומניה הינו תאגיד בנקאי ברומניה, אשר נרכש בשנת 2006. הבנק מפעיל 15 סניפים, לאחר שבמהלך השנים 2010-2015 נסגרו 22 סניפים של הבנק, ועוסק בפעילות בנקאית הכוללת בין היתר קבלת פיקדונות, מתן אשראי, סחר בינלאומי ופעילות במט"ח. פעילות הבנקאות המסחרית כוללת מימון נדל"ן, מימון לקוחות ישראלים הפועלים ברומניה ומימון עסקים מקומיים קטנים ובינוניים.

להלן נתונים עיקריים של בנק לאומי רומניה:

ליום 31 בדצמבר			
	השינוי	2015	2016
במיליוני רון			
סך מאזן	41	1,223	1,264
אשראי לציבור	4	749	753
פיקדונות הציבור	24	789	813
הון המיוחס לבעלי מניות התאגיד הבנקאי	12	150	162
רווח נקי	36	(24)	12
תשואה להון (%)		-	7.45

1 רון = 0.232 דולר (בסוף 2015 - 0.241 דולר).

הרווח בשנת 2016 הושפע גם מרווח של כ-18.4 מיליון רון ממכירת תיק הלא מניב (NPL) של השלוחה במהלך הרביע השני של 2016. ההפסד בשנת 2015 נבע בעיקר כתוצאה מהוצאות גבוהות להפסדי אשראי, בשל יישום הנחיות כלליות של הבנק המרכזי ברומניה להקטנת שיעור התיק הלא מניב מתוך סך תיק האשראי במערכת הבנקאות ברומניה.

החשיפה לסיכונים ודרכי ניהולם

ניהול סיכונים בלאומי

ניהול סיכונים הינו תנאי הכרחי לעמידה במטרות השוטפות ובמטרות ארוכות הטווח של הקבוצה. הקבוצה עוסקת במגוון רחב של פעילויות הכרוכות בנטילת סיכונים פיננסיים כדוגמת סיכוני אשראי, סיכוני שוק ונזילות לרבות סיכוני פנסיה, וסיכונים נוספים שאינם סיכונים פיננסיים כגון סיכונים תפעוליים לרבות סיכונים טכנולוגיים וסייבר, סיכונים משפטיים, סיכוני רגולציה, סיכוני מוניטין, סיכון אסטרטגי, סיכוני ציות וסיכוני conduct (התנהלות הוגנת מול לקוחות).

תפישת ניהול הסיכונים בלאומי מבוססת על שלושה "קווי הגנה" הנוטלים חלק בניהול הסיכונים. להלן חלוקת האחריות בין קווי ההגנה:

קו ההגנה הראשון - הנהלות קווי העסקים, לרבות פונקציות תומכות כגון ניהול טכנולוגית המידע נושאות באחריות מלאה לניהול הסיכונים המובנים במוצרים, בפעילויות, בתהליכים ובמערכות הנתונות לאחריותם וליישום סביבת בקרה נאותה על פעילותה באמצעות תהליכי זיהוי, מדידה, ניטור, בקרה הפחתה ודיווח.

קו ההגנה השני - החטיבה לניהול סיכונים שהנה פונקציה בלתי תלויה, האחראית לתכנון ולפתוח של מסגרת העבודה הכוללת לניהול סיכונים בבנק כפי הגדרתה בנוהל בנקאי תקין 310 - בנושא ניהול סיכונים ובכלל זה: אחריות על ניהול הסיכונים ברמת הקבוצה והבנק, הובלה בכתיבת מדיניות הסיכונים של לאומי בכל הסיכונים המרכזיים, סיוע לדירקטוריון בגיבוש תיאבון הסיכון של הבנק, הובלת תהליך הערכת נאותות הלימות ההון (ICAAP) על רכיביו השונים. כמן כן, אחראית החטיבה על סמכויות בפעילויות האשראי והשוק, אחריות על מעקב ובקרה אחר מגבלות תיאבון הסיכון העיקריות, אחריות על קביעת מסגרת העבודה לניהול סיכון ה-conduct (התנהלות הוגנת מול הלקוחות), פיתוח ותיקוף מודלים, הערכת הסיכונים ותיקוף הדירוג הפנימי של הלווה בתיקים ספציפיים באשראי על פי ספים שנקבעו, אחריות כוללת לנאותות הסיווגים וההפרשות באשראי וחישוב ההפרשה הקבוצתית. מעורבות בניהול סיכונים בפרויקטים מרכזיים ואסטרטגים בזמן אמת, ביצוע ניתוחים בלתי תלויים בעת קבלת החלטות אסטרטגיות ובתהליכי אישור של מוצרים חדשים ויצירת תמונה כוללת ועדכנית של הסיכון לצורך קבלת החלטות.

קו ההגנה השני כולל פונקציות נוספות כגון היועץ המשפטי הראשי של הבנק האחראי על ניהול הסיכונים המשפטיים וניהול סיכוני הציות וחטיבת החשבונאות אשר באחריותה הדיווח הכספי וה-SOX.

קו ההגנה השלישי - הביקורת הפנימית הכפופה ישירות לדירקטוריון. באחריות הביקורת הפנימית ביצוע סקירה בלתי תלויה ואובייקטיבית תוך אתגור של הבקורות, התהליכים, והמערכות לניהול הסיכונים בתאגיד הבנקאי. הביקורת מתבצעת לרוב בדיעבד, על הקו הראשון והשני תוך וידוא יישום ההנחיות של ההנהלה והדירקטוריון.

דירקטוריון הבנק אחראי, בין השאר, על התוויית אסטרטגיית הסיכון הכוללת לרבות תיאבון הסיכון, פיקוח על מסגרת ניהול הסיכונים בקבוצה, אישור מדיניות ניהול סיכונים עבור כל אחד מהסיכונים המהותיים, פיקוח ואתגור של רמות הסיכון אליהם נחשפים הקבוצה והבנק תוך וידוא הלימה לתיאבון הסיכון.

המבנה הארגוני של ניהול סיכונים בקבוצת לאומי:

מנהלת הסיכונים הראשית, אשר הינה חברת הנהלה בבנק וראש החטיבה לניהול סיכונים, אחראית להובלת ניהול הסיכונים העיקריים בקבוצה ובבנק.

כפוף למנהלת הסיכונים הראשית, מכהנים ראשי אגפים לניהול סיכוני אשראי, סיכוני שוק, סיכונים תפעוליים, מנהל אגף לסיכון - תשואה כולל וראש מערך נס"א העוסק בסיכוני אשראי ברמת העסקה הבודדת. בכל חברת בת בארץ ובחו"ל מונה מנהל סיכונים ראשי אשר כפוף ניהולית למנכ"ל חברת הבת ובכפיפות עקיפה (Dotted Line) למנהלת הסיכונים הראשית של הקבוצה.

סיכונים עיקריים הגלומים בפעילות הבנק

הסיכונים העיקריים הגלומים בפעילות הבנק הנם [סיכון אשראי](#), [סיכון שוק](#) ו**סיכונים תפעוליים** המפורטים בהמשך הפרק.

שינויים בסביבת הסיכון והשפעתם על הקבוצה

בבחינת סביבת הסיכונים השונים, נציין שלא חלו במהלך השנה שינויים משמעותיים במפת הסיכונים והאיזומים, אך חלו שינויים בעוצמה היחסית של הסיכונים השונים. המערכת הבנקאית בעולם ובארץ, ובכלל זה לאומי, מושפעת עמוקות מסיכונים הקשורים לרגולציה ולחקיקה, לסביבה מאקרו-כלכלית תנודתית, לשינויים החלים על המודל העסקי ובכלל זה המעבר ל"בנקאות החדשה" המבוססת על הדיגיטל ומגמות חברתיות וצרכניות. מתוך מכלול הסיכונים על המערכת הבנקאית, נציין את הסיכון המקרו כלכלי ואת הסיכון התפעולי ובכלל זה סיכון הסייבר והטכנולוגיה כאיזומים משמעותיים.

להלן מוקדי סיכון מרכזיים שצפויים להשפיע על סיכוני הבנק בשנה הקרובה:

סיכון מאקרו-כלכלי

סיכון מאקרו-כלכלי הינו סיכון להכנסות ולהון הקבוצה הנובע מתנאים מאקרו כלכליים לרבות סביבת ריבית נמוכה, יחסי הכח הפוליטיים בעולם והשפעתם על הסחר הבינלאומי - גם לאור תוצאות הבחירות בארה"ב, ההתפתחויות בסין ובשווקים המתעוררים, חשש ליציבות גוש האירו ואי היציבות הגיאופוליטית במוקדי סכסוך בעולם בין השאר לאור התגברות איומי הטרור. הבנק בוחן את יכולתו לעמוד בהתפתחויות שליליות בסביבה המאקרו כלכלית באמצעות תרחישי קיצון מערכתיים. כמו כן, מתבצע ניטור ומעקב שוטף אחר ההתפתחויות בשוק על מנת להיערך מבעוד מועד ולהתאים את הפעילות, כאשר נדרש.

התגברות דרישות הרגולציה

להתגברות דרישות הרגולציה בארץ ובעולם השפעה על המודל העסקי, על הרווחיות ועל דרישות הלימות ההון של הקבוצה. בשנים האחרונות הורחבו מאוד הדרישות מבנקים בעולם וכישראל בנוגע להון ונזילות, זאת על רקע הפקת הלקחים מהמשבר הפיננסי (הוראות באזל 3). בנוסף, התפרסמו לאחרונה טיוטות בינלאומיות בנוגע לסטנדרטים חדשים העלולים להשפיע על הון הבנק. מגמות אלו משפיעות על אופן הקצאת ההון לפעילויות העסקיות השונות בקבוצה.

בנוסף, פורסמו לאחרונה חוקים ורגולציות בדגש על סביבת הצרכן אשר מטרתם בין השאר הגברת התחרותיות כדוגמת חוק נתוני אשראי וחוק להגברת התחרות במערכת הבנקאית (ועדת שטרומ).

הבנק עוקב אחר התפתחויות אלו, לומד אותן ונערך בהתאם.

סיכוני אבטחת מידע וסייבר

ההתפתחויות המהירות במרחב הסייבר, הביאו לעלייה בהיקף ובעוצמת האיומים, יכולות התוקפים ורמת מורכבות המתקפות, ובהתאם לעליה משמעותית בחשיפה לסיכון הסייבר.

סיכונים אלה עלולים לחשוף את הבנק לפגיעה בפעילות העסקית ולפגיעה במוניטין.

לאור השינויים המתמידים בסביבה העסקית הפיננסית ובמתאר האיומים במרחב הסייבר עודכנה אסטרטגיית ומדיניות הגנת הסייבר והביטחון. תפיסת הגנת הסייבר מתמקדת בהקצאת משאבי ההגנה באופן דיפרנציאלי בהתאם לרמת הסיכון הגלום, ובהתייחס לפן הטכנולוגי, העסקי, האנושי והפיזי.

בהקשר זה, בהתאם לעיקרון המהותיות, בוצע מהלך להגדרת המידע הרגיש ביותר ונקבעו תפיסות בהקשר של הגורם האנושי (הרשאות, תפקידים ועובדים).

למידע נוסף בנוגע לסיכון אבטחת מידע וסייבר ראה פרק [סיכונים תפעוליים](#).

הסיכון הטכנולוגי

בנק לאומי הינו בנק מתקדם ומוביל בחדשנות מוצרית וטכנולוגית וזאת במטרה ליצור שירותים מתקדמים ללקוחותיו. בכדי לאפשר את שירותים אלו נדרש הבנק לתשתיות דיגיטליות מתקדמות היוצרות מחד הזדמנויות עסקיות, ומאידך מעלות את רמת החשיפה לסיכונים טכנולוגיים בתהליכים העסקיים והתפעוליים.

סביבת ה-IT הינה מורכבת, משתנה בקצב מהיר והתלות בה הולכת וגדלה. לפיכך יש חשיבות גבוהה לכך שהתשתית הטכנולוגית תהיה יציבה, עמידה וחזקה.

לאומי מקפיד על שמירת איכותן ותפקודן התקין של מערכות המידע לרבות תהליכי העבודה הנדרשים ומשקיע משאבים רבים בתשתיות הטכנולוגיות.

למידע נוסף בנוגע לסיכון הטכנולוגי ראה פרק [סיכונים תפעוליים](#).

סיכון ה-Conduct - התנהלות הוגנת מול הלקוחות

סיכון ה-Conduct הינו הסיכון שהתנהלות מול הלקוחות אשר אינה הוגנת, שקופה ומתאמת לצרכיו תוביל להפסדים כתוצאה מנזקים משפטיים, קנסות או נזקי מוניטין.

בנק לאומי מקפיד על התנהלות שקופה והוגנת במטרה להעניק ללקוחותיו שירותים ומוצרים בעלי ערך. תהליכי הייזום והמכירה כפופים לנהלים ולבקורות אשר מבטיחים התנהלות ראויה. תהליכים אלו נבחנים באופן שוטף, במטרה לשדרגם. תוכנית העבודה לניהול סיכון זה מתייחסת להיבטי ייזום עסקי, תהליכים בממשק השוטף מול הלקוח, תוכניות תגמול ועוד.

ההליך ה-ICAAP (Internal Capital Adequacy Assessment Process)

ההליך הערכת הלימות ההון (ICAAP) משמש לצורך בחינת היקף ההון הדרוש לתמיכה בסיכונים השונים, הן במצב עסקים רגיל והן תחת תרחיש קיצון, שהקבוצה חשופה אליהם, על מנת לוודא שהון הקבוצה בפועל עולה על דרישות ההון האמורות בכל זמן. במסגרת ההליך הוגדרו תיאבון הסיכון ויכולת הנשיאה בסיכון, נערך ההליך מקיף של מיפוי והערכת הסיכונים אליהם הקבוצה חשופה, פותחה מסגרת מקיפה לניתוח תרחישי קיצון ונבחנו תהליכי ניהול הסיכונים ומבנה ניהול הסיכונים בקבוצה.

מביצוע התהליך עולה כי לבנק יש הון ונזילות הולמים להתמודדות עם כלל הסיכונים שזוהו, הן במצב עסקים רגיל והן בהתממשות תרחישי קיצון חמורים.

תוצרי התהליך מרוכזים במסמך ה-ICAAP שהוגש למפקח על הבנקים בינואר 2017. תהליך זה נבחן על ידי המפקח על הבנקים כחלק מ"תהליך הסקירה הפיקוחי" (SREP - Supervisory Review Process).

תיאבון הסיכון של הקבוצה

תיאבון הסיכון של הקבוצה מתווה את גבולות הגזרה לפעילות העסקית, הן בשגרה והן תחת תרחיש קיצון. תיאבון הסיכון מותאם לאסטרטגיה של לאומי ולגבולות המיקוד העסקי שבהם בחר להתמקד בפועל ובראיה צופת פני עתיד. תיאבון הסיכון מתייחס לאופן ההתנהלות של לאומי בזיהוי, מדידה, בקרה, ניהול והפחתה של הסיכונים, כאשר להתנהלות זו השפעה ישירה על פרופיל הסיכון השיורי של הקבוצה. מגבלות תיאבון הסיכון נבחנות מידי שנה ומאושרות ברמת הדירקטוריון במסגרת תהליך ה-ICAAP. מסמך תיאבון הסיכון מהווה נקודת ייחוס למסמכי המדיניות הספציפיים ביחס לכל סוג הסיכון ואשר בהם מפורטות מגבלות סיכון נוספות והנחיות לניהול הסיכון.

הצהרת תיאבון הסיכון של הקבוצה דנה בהיקף וסוגי הסיכון המצרפי שהבנק מעוניין לשאת על מנת להשיג את היעדים העסקיים שלו. נקבעו מדדים בתחומים שונים הן כמותיים והן איכותיים המבוססים על הנחות צופות פני עתיד אשר מבטאים את הצהרות תיאבון הסיכון המצרפי של הקבוצה.

בעת התווית תיאבון הסיכון מחושבת באופן שוטף קיבולת הסיכון - רמת הסיכון המקסימלית שהקבוצה יכולה לשאת, ללא הפרת מגבלות הון, מינוף, נזילות, התחייבויות ומגבלות רגולטוריות אחרות, לרבות מנקודת מבט של בעלי המניות והלקוחות. קיבולת הסיכון נבחנת, בין השאר, באמצעות ביצוע תרחישי קיצון.

שימוש במבחני קיצון במסגרת ניהול הסיכונים

ביצוע מבחן קיצון אחיד הינו סטנדרט בין-לאומי מקובל ונדרש בהתאם להמלצות ועדת באזל, ותורם להבנת מוקדי הסיכון להם חשופה המערכת הבנקאית ובנק בודד. תהליך זה, מחזק את השקיפות במערכת הבנקאית, מאפשר לבחון את עמידותם של התאגידים הבנקאיים במצב של התפתחות תנאי שוק שליליים ולהשוות ביניהם. התהליך תומך בשיפור המתודולוגיות והבנת גורמי הסיכון בתאגידים הבנקאיים ובפיקוח על הבנקים.

נבחנת השפעת מבחני הקיצון החמורים ביותר על תכנון ההון של הקבוצה במטרה לבדוק שהקבוצה עומדת בכל המגבלות הרגולטוריות והפנימיות שנקבעו תחת התרחיש.

החל משנת 2012 הפיקוח על הבנקים בבנק ישראל עורך מבחן קיצון מאקרו-כלכלי למערכת הבנקאית המבוסס על תרחיש אחיד. במסגרת זו אומד הבנק, כמו שאר הבנקים בישראל, את תוצאות המבחן באמצעות מגוון של מודלים ומתודולוגיות המתבססות גם על "הערכות מומחה" סובייקטיביות.

בבסיס מבחני הקיצון האחידים המועברים אחת לשנה לבנקים קיימים שני תרחישים מאקרו כלכליים שנבנו על ידי בנק ישראל - תרחיש בסיס ותרחיש קיצון, אשר משתנה משנה לשנה. חשוב לציין כי התרחישים המובאים בחשבון אינם בגדר תחזית, אלא תרחישים היפותטיים שנועדו לבחון את עמידות התאגידים הבנקאיים בסביבה מאקרו כלכלית חמורה מאוד.

הפיקוח על הבנקים משלב את תוצאות מבחן הקיצון האחיד כרכיב משלים בתהליכי ההערכה הפיקוחיים (SREP), לרבות התייחסות כמותית ואיכותית, במקביל נדרשים התאגידים הבנקאיים לשלב את מבחן הקיצון האחיד בתהליך פנימי להערכת הנאותות ההונית בבנקים (ICAAP).

בנק לאומי ביצע במהלך הרבעון הראשון של 2016 תרחיש קיצון אחיד לשנים 2015-2016 (תרחיש קיצון מקומי). בנוסף, הבנק השלים במהלך ינואר 2017 את חישוב תרחיש הקיצון האחיד לשנים 2016-2017 (תרחיש קיצון גלובלי).

כל תרחישי הקיצון נערכים על פי הנחיות ודרישות בנק ישראל.

בנוסף, מבצעת קבוצת לאומי סט של מבחני קיצון פנימיים, המתעדכן באופן שוטף. זאת, במטרה לבחון מוקדי סיכון עיקריים, לאור ההתפתחויות השונות בסביבה בה פועל הבנק, כמו שינויים בסביבה העסקית, דרישות רגולציה וכיו"ב. סט התרחישים של לאומי כולל, בין השאר - תרחיש מערכתי גלובלי, תרחיש מערכתי מקומי, תרחישים תפעוליים ועוד.

פרופיל הסיכון - הגדרת חומרת גורמי הסיכון

המתודולוגיה לסיווג רמת החומרה של החשיפות לסיכונים השונים, כפי שמתוארים בטבלת חומרת גורמי הסיכון, מבוססת על אמידה סובייקטיבית של כימות השפעת התממשות תרחישים שונים על הון הקבוצה, קרי על יציבותה. נקודת המוצא לרמת החומרה המוגדרת להלן מתבססת על תוצאות התממשות תרחישי קיצון פוטנציאליים, בהנחה שייקרו, ומציגות את גובה הסיכון בחלוקה לחמש רמות, זאת כפונקציה של היקף הפגיעה ביחס הלימות הון עצמי רובד 1 של הקבוצה בהתממשות הסיכון.

סיכון בדרגת חומרה נמוכה מוגדר כפגיעה של עד 0.5% בהלימות ההון, נמוכה-בינונית כפגיעה בטווח של 1%-0.5%, בינונית - כפגיעה בטווח של 1%-2%, בינונית-גבוהה כפגיעה של יותר מ-2% אך מבלי להוריד את יחס הלימות הון עצמי רובד 1 אל מתחת ל-6.5%. פגיעה שתוביל לירידת יחס הלימות הון עצמי רובד 1 מתחת ל-6.5% מוגדרת להלן כסיכון ברמת חומרה גבוהה. מעבר לנקודת מוצא זו מופעלת חוות דעת סובייקטיבית בסיכונים מורכבים לכימות. שיקולים נוספים כגון תהליכי ניהול הסיכון, השפעת קשרי הגומלין מול סיכונים אחרים ושינויים בסביבת הסיכון החיצונית יכולים להעלות או להוריד את הערכת החומרה של הסיכונים מעבר למשתקף בהערכת הנזק הכמותית להון.

חשוב לציין כי המתודולוגיה האמורה להערכת חומרת גורמי הסיכון מתבססת גם על "הערכות מומחה" סובייקטיביות מקרב הגורמים הרלוונטיים בבנק. כאשר מדד כמותי כלשהוא אינו נותן להערכתנו, ביטוי מספיק גבוה לחומרת גורם הסיכון, יינתן משקל גבוה יותר להערכה איכותית.

חלק מהמידע המובא בפרק זה הינו "מידע צופה פני עתיד". למשמעות מושג זה ראה סעיף [מידע צופה פני עתיד](#).

להלן פרוט של הסיכונים:

1. סיכון אשראי

סיכון אשראי - חומרת סיכון האשראי הכולל היא בינונית.

למידע נוסף בנוגע לניהול הסיכון ראה פרק [סיכון אשראי](#).

להלן פירוט תת-הסיכונים הנכללים תחת הגדרת סיכון האשראי לפי המיפוי הקבוצתי:

1.1. סיכון איכות לווים ובטחונות: סיכון בגין כניסה לכשל של לווה/ צד נגדי, הגורמת לאי עמידתו בהתחייבויות כספיות חוזיות. חומרת הסיכון מוגדרת בינונית.

1.2. סיכון ריכוזיות: סיכון הטמון בחשיפה משמעותית ללווים בעלי מאפיינים כלכליים או עסקיים דומים, או שמצויים בשליטה ו/או בניהול של גורם מסוים. גורמים אלו עלולים להביא, במצב של שינוי במצב הכלכלי או העסקי, להשפעה דומה על יכולת העמידה בהחזר החובות של אותם לווים. להלן פירוט תת-הסיכונים הנכללים בהגדרה לפי המיפוי הקבוצתי:

1.2.1. סיכון ריכוזיות לווה גדול וקבוצת לווים. חומרת הסיכון מוגדרת כנמוכה;

1.2.2. סיכון ריכוזיות ענפית ומגזרית. חומרת הסיכון מוגדרת כבינונית;

2. סיכון שוק

סיכון שוק - רמת סיכון שוק הכולל מוגדרת נמוכה-בינונית.

למידע נוסף בנוגע לניהול סיכון שוק ראה פרק [סיכון שוק](#).

2.1. סיכון בסיס. חומרת הסיכון מוגדרת כנמוכה.

2.2. סיכון ריבית. חומרת הסיכון מוגדרת כנמוכה-בינונית.

2.3. סיכון מרווח אג"ח ומחירי מניות. חומרת הסיכון מוגדרת כנמוכה-בינונית.

3. סיכון נזילות

אי הוודאות ביחס לאפשרות לגייס מקורות ו/או לממש נכסים, באופן בלתי צפוי ותוך פרק זמן קצר, מבלי שיגרם הפסד מהותי. לאור זאת, שהבנק וחברות הבנות עומדים במדדי הנזילות שקבעו לעצמם והנזקים הכספיים בתרחיש הנזילות החמור ביותר נמוכים, נקבע סיכון זה כנמוך.

4. סיכון תפעולי

סיכון תפעולי - הערכת רמת החומרה מתייחסת לנזקים ברמת חומרה גבוהה וסקירת אירועים היסטוריים. הערכת הסיכון התפעולי מתייחסת בין השאר לסיכונים טכנולוגיים שונים ולסיכון הסייבר. רמת החומרה לסיכון התפעולי מוגדרת כבינונית.

למידע נוסף בנוגע לניהול הסיכון התפעולי ראה פרק [סיכונים תפעוליים](#)

5. סיכון רגולציה

סיכוני הרגולציה מורכבים משלושה סיכונים בעלי קשרי גומלין:

הסיכון המשפטי - סיכון להפסד כתוצאה מהעדר אפשרות לאכוף באופן משפטי קיומו של הסכם או מהתחייבויות תלויות, לרבות בגין תביעות ודרישות מהבנק. ההגדרה כוללת סיכונים הנובעים מחקיקה, תקנות, פסיקה והוראות רשויות, סיכונים הנובעים מפעילות ללא גיבוי בהסכמים מספקים, ללא ייעוץ משפטי או על פי ייעוץ משפטי לקוי וכן כתוצאה מפרשנות לגבי זכויות הצדדים מכח הסכמים שבין הבנק לבין לקוחותיו.

סיכון ציות - הסיכון שיכול לנבוע מאי עמידה בדרישות רגולטוריות וחוקים של הרשויות השונות בישראל ובעולם. סיכון רגולציה וחקיקה - הסיכון ששינויים עתידיים בהוראות החוק ישפיעו לרעה על פעילותו העסקית של הבנק. חומרת הסיכון המשפטי / ציות/רגולציה וחקיקה מוערכת כבינונית.

סיכון מוניטין

6.

הסיכון שפרסום או גילוי ציבורי של עסקה או נוהג הקשור ללקוחות, כמו גם תוצאות עסקיות ואירועים הקשורים לקבוצה, ישפיע באופן שלילי על אמון הציבור בקבוצה או יגרמו לירידה בבסיס הלקוחות או יגררו עלויות משפטיות גבוהות או ירידה בהכנסות. רמת החומרה של סיכון המוניטין של הקבוצה מוגדרת כנמוכה-בינונית. למידע נוסף בנוגע סיכון המוניטין ראה פרק [סיכונים אחרים](#).

סיכון הפנסיה

7.

סיכון הפנסיה מוגדר כמכלול הסיכונים הקשורים לפנסיה עובדי הבנק מדור א' וביניהם: שינויים בפרמטרים אקטואריים (כמו תוחלת החיים) ושינויים בשערי הריבית ובמרווחי אג"ח אשר עלולים להגדיל את היקף ההתחייבות העתידית שהינה בהיקף כספי גבוה יחסית להון הבנק ומאופיינת במח"מ ארוך. מנגד, ההשפעה של שינויים בשערי ריבית, אינפלציה, מרווחי אשראי, ושערי מניות וקרנות על שערך הנכסים אשר הבנק העמיד כנגד ההתחייבויות הפנסיוניות. האישור הפרטני שקיבל הבנק לפיו ריבית ההיוון תחושב על פי ממוצע נע של תשואות השוק, לתקופה של שמונה רבעונים מיתנו באופן משמעותי את התנדודות והינן בעלות משקל נמוך יותר מאשר בעבר בהשפעתן על ההון הרגולטורי. רמת החומרה של סיכון הפנסיה של הקבוצה מוערכת כנמוכה-בינונית.

סיכון אסטרטגי - תחרות ולקוחות

8.

סיכון עסקי הכולל את ההשלכות הנוכחיות והעתידיות על הון, רווחים, מוניטין או מעמד הנובעים מהחלטות עסקיות שגויות, מיישום בלתי נאות של החלטות או מהעדר תגובה לשינויים ענפיים, כלכליים, רגולטורים וטכנולוגיים. סיכון שבהתממשותו עשוי להביא לפגיעה ביכולת הקבוצה להשיג את יעדיה. לאור אתגרי הרווחיות בסביבת התחרות, חוסר וודאות ביחס להשפעת רגולציה מתהווה על המערכת הפיננסית בישראל, אתגרים בעולם הבנקאות ושינויים טכנולוגיים, אנו מעריכים כי השפעת סיכון זה הינה נמוכה-בינונית.

סיכון מערכתי עולמי

9.

סיכונים הנובעים מאירועים כלכליים, פוליטיים וגיאופוליטיים בעולם, שיכולים לסכן את יציבותה של הקבוצה, כגון משבר כלכלי עולמי. הערכת הסיכון מבוססת על ההפסד בתרחיש הקיצון העולמי של הקבוצה הכולל התממשות מספר סיכונים יחד. חומרת הסיכון בלאומי מוגדרת כבינונית-גבוהה.

סיכון מערכתי מקומי

10.

סיכונים הנובעים מאירועים כלכליים, פוליטיים וגיאופוליטיים בארץ, שיכולים לסכן את יציבותה של הקבוצה, ולהביא למשבר נדל"ן מקומי. הערכת הסיכון מבוססת על ההפסד בתרחיש קיצון נדל"ן של הקבוצה הכולל התממשות מספר סיכונים יחד. חומרת הסיכון בלאומי מוגדרת כבינונית.

סיכון אשראי

אשראי הינו פעילות ליבה מרכזית של הבנק והקבוצה, המתקיימת באופן מבוזר במספר קווי עסקים. סיכון האשראי הינו סיכון של הבנק להפסד כתוצאה מהאפשרות שלוהו/צד נגדי לא יעמוד בהתחייבויותיו כלפי התאגיד הבנקאי, כפי שסוכם. הבנק מיישם מדיניות כוללת לניהול סיכון האשראי, בהתאם לנדרש בהוראת ניהול בנקאי תקין 311. האשראי הינו פעילות ליבה בכל קווי העסקים, וסיכון האשראי מנוהל בהתאמה באמצעות שלוש קווי ההגנה. העקרונות המרכזיים בניהול סיכון האשראי ערוכים במסמך "מדיניות האשראי וסיכונים האשראי", הנסרק מידי שנה ומתעדכן בהתאם לצורך באישור הנהלת הבנק והדירקטוריון.

תהליכי ניהול ובקרה

בתחום ניהול האשראי מתקיימים תהליכי בקרה ומעקב אחר הסיכונים תוך התאמתם למאפייני הלקוחות והיחידות הארגוניות בהן הם מטופלים. בהמשך למהלכים שבוצעו בשנים האחרונות, כגון הקמת מרכזים מתמחים לתחום האשראי בחטיבה הקמעונאית ומיזוג פעילות המשכנתאות בחטיבה הבנקאית, בוצעו במהלך 2016 צעדים נוספים שתרמו לשיפור הבקרה ומעקב בסיכון האשראי. העיקריים שבהם - מיזוג בנק ערבי ישראלי בחטיבה הבנקאית וריכוז הטיפול בסגמנטים ייחודיים של לקוחות במסגרת סניפים מתמחים.

בנוסף לטיפול והבקרה ברמת האשראי הפרטני, מוקדשים משאבים ניכרים לניהול תיק האשראי כמכלול, וסגמנטים מתוכו, ובכלל זה מעקב וניטור אחר מוקדי הריכוזיות הרלבנטיים.

הדיווח על סיכוני האשראי

הבנק מקפיד על קיום דיווח שוטף ועדכני לגורמי הנהלה, דירקטוריון ולפיקוח על הבנקים. קווי הדיווח מוגדרים ומתקיימים הן ברמת הלווים הפרטניים והן ברמת הניטור אחר תיק האשראי כמכלול וסגמנטים מתוכו.

כלים לניהול סיכון אשראי

במסגרת הכלים והשיטות לניהול סיכון האשראי נעשה שימוש גם במודלים כמותיים לדירוג פנימי של סיכון הלווים ולהערכה ומעקב אחר הסיכון ברמת התיק. הדירוג הפנימי של הלווים הינו נדבך מרכזי בתהליך קבלת החלטות ותמחור האשראי ובמעקב אחר איכותו לאורך זמן.

שני כלים עיקריים משמשים את הבנק באמידת הדירוג הפנימי של הלווים. האחד, מערכת דירוג המיועדת ללקוחות קמעונאיים, ומבוססת על מאפייני פעילות הלקוח לאורך זמן. השני, מערכת דירוג לווים המיועדת ללווים עסקיים-מסחריים, ומבוססת על שאלוני מומחה מובנים. המודלים שעל פיהם מבוצע הדירוג במערכות הנ"ל מתוקפים ומנוטרים באופן שוטף.

בשילוב עם מערכת הדירוג, קיימת מערכת תשואה להון המאפשרת ביסוס הקשר בין רמת הסיכון לבין התשואה להון. הן ברמת הלקוח והן ברמת מרכזי הרווח השונים. המערכת מאפשרת לתמחר עסקאות ביחס לתשואה הנדרשת בסגמנטים השונים.

בנוסף, בנייתו הסיכון ברמת תיק האשראי כולו, הבנק נעזר במודל פנימי על מנת להעריך את סיכון האשראי ברמת המכלול של תיק האשראי ובחתיכים שונים מתוכו.

סיכון אשראי בעייתי

31 בדצמבר 2016			
מאזני	חוץ מאזני	כולל	
במיליוני ש"ח			
1. סיכון אשראי בעייתי: ^(א)			
סיכון אשראי פגום	3,657	331	3,988
סיכון אשראי נחות	1,271	81	1,352
סיכון אשראי בהשגחה מיוחדת ^(ב)	2,787	1,284	4,071
סך הכל אשראי בעייתי	7,715	1,696	9,411
מזה: חובות שאינם פגומים, בפיגור של 90 ימים או יותר ^(ב)	1,003	-	-
2. נכסים שאינם מבצעים:			
חובות פגומים	3,223	-	-
נכסים שהתקבלו בגין אשראים שסולקו	14	-	-
סך הכל נכסים שאינם מבצעים	3,237	-	-

הערה: סיכון אשראי מאזני וחוץ מאזני מוצג לפני השפעת הפרשה להפסדי אשראי ולפני השפעת ביטחונות המותרים לניכוי לצורך חבות של לווה ושל קבוצת לווים.

(א) סיכון אשראי פגום, נחות או בהשגחה מיוחדת.

(ב) לרבות בגין הלוואות לדיר שבגינן קיימת הפרשה לפי עומק הפיגור ובגין הלוואות לדיר שבגינן לא קיימת הפרשה לפי עומק הפיגור הנמצאות בפיגור של 90 ימים או יותר.

31 בדצמבר 2015		
מאזני	חוץ מאזני	כולל
במיליוני ש"ח		
1. סיכון אשראי בעייתי^(א)		
3,940	295	4,235
1,413	235	1,648
2,995	886	3,881
8,348	1,416	9,764
942	-	-
2. נכסים שאינם מבצעים:		
3,485	-	-
7	-	-
3,492	-	-

הערה: סיכון אשראי מאזני וחוץ מאזני מוצג לפני השפעת הפרשה להפסדי אשראי ולפני השפעת ביטחונות המותרים לניכוי לצורך חבות של לווה ושל קבוצת לווים.

(א) סיכון אשראי פגום, נחות או בהשגחה מיוחדת.

(ב) לרבות בגין הלוואות לדיר שבגינן קיימת הפרשה לפי עומק הפיגור ובגין הלוואות לדיר שבגינן לא קיימת הפרשה לפי עומק הפיגור הנמצאות בפיגור של 90 ימים או יותר.

להלן פירוט מדדי סיכון האשראי

31 בדצמבר	
2015	2016
באחוזים	
1.48	1.38
0.36	0.38
3.14	2.90
0.08	(0.05)
0.20	-

תנועה ביתרת פגומים

31 בדצמבר	
2015	2016
במיליוני ש"ח	
4,792	3,921
1,399	1,559
(205)	(162)
(1,014)	(292)
7	30
(1,058)	(1,403)
3,921	3,653

(א) שינוי נטו ביתרת החובות הפגומים לתחילת שנה.

גילוי, הערכה, סיווג, וכללי הפרשה להפסדי אשראי

בנושא הוצאות בגין הפסדי אשראי וסיווג חובות בעייתיים הבנק פועל בהתאם להוראות הפיקוח על הבנקים שנכנסו לתוקף ביום 1 בינואר 2011 והעדכונים של הוראות אלו מאז מועד זה. הבנק נוהג לאמוד, להעריך ולעדכן את גובה ההפרשה להפסדי אשראי באופן שוטף, בהתאם לניסיון העבר, ניתוח מצבם של הלזים הנבחנים באופן פרטני, וכן בהתאם לתחזיות כלכליות והערכות לגבי השווקים והסקטורים העסקיים השונים.

ההפרשה להפסדי אשראי בהתייחס לתיק האשראי נחלקת להפרשה פרטנית ולהפרשה קבוצתית.

ההכנסות בגין הפסדי אשראי לשנת 2016 הסתכמו ב-125 מיליון ש"ח, המהווה שיעור של כ-0.05% מתיק האשראי לציבור, השיעור הושפע ממספר גורמים עיקריים:

- שיעור נמוך של הפרשות פרטניות לאור העדר הפרשות בגין לקוחות בולטים.
- היקפי גבוהים משמעותיים, ובכלל זה בגין חובות שנמחקו חשבונאית.

למידע נוסף בנוגע להפרשות ראה [ביאור 13](#).

31 בדצמבר		
2015	2016	
באחוזים		
1.6	1.5	שיעור יתרת ההפרשה להפסדי אשראי בגין אשראי לציבור מיתרת האשראי לציבור
105.9	110.2	שיעור יתרת ההפרשה להפסדי אשראי בגין אשראי לציבור מיתרת אשראי לציבור פגום
85.4	86.4	שיעור יתרת ההפרשה להפסדי אשראי בגין אשראי לציבור, מיתרת אשראי לציבור פגום בתוספת יתרת אשראי לציבור אשר נמצא בפיגור של 90 ימים או יותר
12.8	0.1	שיעור המחיקות נטו בגין אשראי לציבור מיתרת ההפרשה להפסדי אשראי בגין אשראי לציבור

למידע נוסף בנוגע להוראות מדידה וגילוי של חובות פגומים, סיכון אשראי והפרשה להפסדי אשראי ראה פרק מדיניות חשבונאית קריטית. [הפרשה להפסדי אשראי וסיווג חובות בעייתיים](#).

ריכוזיות האשראי

סיכון הריכוזיות מוגדר כחשיפה בודדת או קבוצה של חשיפות בעלות מכנה משותף ופוטנציאל לגרימת הפסדים משמעותיים. ניהול סיכונים הריכוזיות מתבצע בעיקר על ידי קביעת מגבלות ומעקב ובקרה אחרי עמידה בהן. היבט הריכוזיות בא לידי ביטוי גם בתמחור האשראי שמשקף את הסיכון.

פיזור תיק האשראי בין ענפי המשק השונים

תיק האשראי של הבנק מפוצל בין ענפי המשק השונים במטרה לפזר את הסיכון הגלום במצב של ריכוז גבוה בענף אחד. בענפי משק המאופיינים ברמת סיכון נמוכה יחסית, אנו שואפים להגיע לשיעור מימון גבוה מחלקנו במערכת.

מדיניות האשראי של הבנק לגבי מגזרי פעילות שונים ולגבי ענפי משק שונים משתנה מעת לעת בהתאם לסביבה העסקית, למיקוד העסקי של הבנק, לתיאבון הסיכון של הבנק ולהנחיות כלליות וספציפיות של בנק ישראל.

בנוסף למגבלת הפיזור הענפי שהוטלה על ידי בנק ישראל לגבי 20 ענפי המשק הראשיים מגדיר הבנק כחלק ממדיניות הסיכון שלו מגבלות פנימיות לפיזור תיק האשראי על-בסיס ענפי משק ותת הענפים כאחוז מסיכון האשראי (ובחלק מתתי הענפים גם בסכום אבסולוטי).

סיכון האשראי הכולל לציבור לפי ענפי משק

31 בדצמבר 2016										
סיכון אשראי כולל ^(א)			חובות ^(ב) וסיכון אשראי חוץ מאזני (למעט נגזרים) ^(ג)							
הפסדי אשראי ^(ד)			מזה:							
יתרת הפרשה להפסדי אשראי	מחיקות חשבוניות נטו	הוצאות (הכנסות) בגין הפסדי אשראי	פגום	בעייתי ^(ה)	חובות ^(ב)	סך הכל ¹	סך הכל ^(ה)	דירוג ביצוע אשראי ^(ו)	סך הכל	
במיליוני ש"ח										
בנין פעילות לווים בישראל										
ציבור-מסחרי										
			93	192	1,863	2,165	193	1,975	2,168	חקלאות
			-	9	290	703	9	717	726	כרייה וחציבה
			460	1,281	13,941	20,531	1,278	19,559	20,837	תעשייה
			380	1,556	15,576	45,588	1,556	44,106	45,662	בינוי ונדל"ן - בינוי ^(ז)
			751	1,127	23,878	26,373	1,127	25,313	26,440	בינוי ונדל"ן - פעילות בנדל"ן
			269	366	3,060	4,569	366	4,483	4,849	אספקת חשמל ומים
			252	1,033	22,685	27,842	1,051	26,960	28,011	מסחר ^(ח)
			94	223	2,307	2,566	223	2,364	2,587	בתי מלון, שרותי הארחה ואוכל
			169	254	6,789	7,739	259	7,613	7,872	תחבורה ואחסנה
			197	208	4,067	5,445	212	5,495	5,707	תקשורת ושרותי מחשב
			476	482	10,854	14,605	483	19,037	19,520	שרותים פיננסיים
			50	146	6,264	8,876	146	8,762	8,908	שרותים עסקיים ואחרים
			13	55	7,148	8,500	55	8,469	8,524	שרותים ציבוריים וקהילתיים
			3,204	6,932	118,722	175,502	6,958	174,853	181,811	סך הכל מסחרי
			-	719	78,645	80,570	720	79,850	80,570	אנשים פרטיים - הלוואות לדיר
			108	656	38,141	67,683	656	67,035	67,691	אנשים פרטיים - אחר
			3,312	8,307	235,508	323,755	8,334	321,738	330,072	סך הכל ציבור - פעילות בישראל
			-	-	1,742	1,801	-	6,233	6,233	בנקים בישראל
			-	-	206	206	-	41,992	41,992	ממשלת ישראל
			3,312	8,307	237,456	325,762	8,334	369,963	378,297	סך הכל פעילות בישראל

- (א) סיכון אשראי מאזני וסיכון אשראי חוץ מאזני, לרבות בגין מכשירים נגזרים. כולל: חובות, אג"ח, ניירות ערך שנשאלו או נרכשו במסגרת הסכמי מכר חוזר, נכסים בגין מכשירים נגזרים וסיכון אשראי במכשירים פיננסיים חוץ מאזניים כפי שחושב לצורך מגבלות חבות של לווה בסך 237,456, 95,200, 3,298, 1,284, 41,059 מיליון ש"ח בהתאמה.
- (ב) אשראי לציבור, אשראי לממשלות, פיקדונות בבנקים וחובות אחרים, למעט אג"ח וניירות ערך שנשאלו או נרכשו במסגרת הסכמי מכר חוזר.
- (ג) סיכון אשראי במכשירים פיננסיים חוץ מאזניים כפי שחושב לצורך מגבלות חבות של לווה, למעט בגין מכשירים נגזרים.
- (ד) כולל בגין מכשירי אשראי חוץ מאזניים (מוצגים במאזן בסעיף "התחייבויות אחרות").
- (ה) סיכון אשראי מאזני וחוץ מאזני פגום, נחות או בהשגחה מיוחדת, לרבות בגין הלוואות לדיר שבגינן קיימת הפרשה לפי עומק הפיגור והלוואות לדיר שבגינן לא קיימת הפרשה לפי עומק הפיגור הנמצאות בפיגור של 90 ימים או יותר.
- (ו) סיכון אשראי אשר דירוג האשראי שלו במועד הדוח תואם את דירוג האשראי לביצוע המדיניות הבנק.
- (ז) כולל הלוואות לדיר, שהועמדו לקבוצות רכישת מסוימות הנמצאות בהליכי בניה.
- (ח) יתרת החובות המסחריים כוללת יתרת הלוואות לדיר, בסך 909 מיליון ש"ח שהועמדו לקבוצות רכישת הנמצאות בהליכי בנייה.

סיכון האשראי הכולל לציבור לפי ענפי משק (המשך)

31 בדצמבר 2016										
הפסדי אשראי ^(ד)			חובות ^(ב) וסיכון אשראי חוץ מאזני (למעט נגזרים) ^(א)				סיכון אשראי כולל ^(א)			
יתרת הפרשה להפסדי אשראי	מחיקות חשבונאיות נטו	הוצאות (הכנסות) בגין הפסדי אשראי	מזה: ¹				סך הכל ¹	דירוג ביצוע אשראי ^(ה)	בעייתיות ^(ה)	סך הכל
			פגום	בעייתיות ^(ה)	חובות ^(ב)	סך הכל ¹				
במיליוני ש"ח										
<u>בגין פעילות לווים בחו"ל</u>										
<u>ציבור-מסחרי</u>										
(1)	-	(1)	1	1	58	83	1	84	85	חקלאות
-	-	-	-	-	5	11	-	12	12	כרייה וחציבה
(45)	18	(18)	45	205	4,613	7,229	203	8,427	8,630	תעשייה
(189)	2	(34)	326	529	9,540	13,342	529	13,193	13,722	בינוי ונדל"ן ^(ו)
-	-	-	-	-	45	80	-	169	169	אספקת חשמל ומים
(89)	2	16	39	46	4,659	6,888	46	6,969	7,015	מסחר
(9)	-	(1)	-	4	1,705	1,978	4	1,991	1,995	בתי מלון, שרותי הארחה ואוכל
(5)	33	13	43	52	101	115	52	79	131	תחבורה ואחסנה
(1)	-	-	-	-	898	1,810	-	2,011	2,011	תקשורת ושרותי מחשב
(53)	(3)	(7)	104	104	1,465	1,972	104	16,201	16,305	שרותים פיננסיים
(24)	-	8	18	45	5,488	6,330	45	6,357	6,402	שרותים עסקיים ואחרים
(19)	(4)	(4)	42	42	463	824	42	789	831	שרותים ציבוריים וקהילתיים
(435)	48	(28)	618	1,028	29,040	40,662	1,026	56,282	57,308	סך הכל מסחרי
(11)	6	1	46	46	486	494	46	448	494	אנשים פרטיים - הלוואות לדיר
(5)	-	(1)	5	5	416	486	5	481	486	אנשים פרטיים - אחר
(451)	54	(28)	669	1,079	29,942	41,642	1,077	57,211	58,288	סך הכל ציבור - פעילות בחו"ל
-	-	-	-	-	9,654	10,385	-	23,561	23,561	בנקים בחו"ל
-	-	-	-	-	436	833	-	15,220	15,220	ממשלות בחו"ל
(451)	54	(28)	669	1,079	40,032	52,860	1,077	95,992	97,069	סך הכל פעילות בחו"ל
(4,026)	3	(125)	3,981	9,386	277,488	378,622	9,411	465,955	475,366	סך הכל

(א) סיכון אשראי מאזני וסיכון אשראי חוץ מאזני, לרבות בגין מכשירים נגזרים. כולל: חובות, אג"ח, ניירות ערך שנשאלו או נרכשו במסגרת הסכמי מכר חוזר, נכסים בגין מכשירים נגזרים וסיכון אשראי במכשירים פיננסיים חוץ מאזניים כפי שחושב לצורך מגבלות חבות של לווה בסך 34,200, 40,032, 0, 7,361, 15,476 מיליון ש"ח בהתאמה.

(ב) אשראי לציבור, אשראי לממשלות, פיקדונות בבנקים וחובות אחרים, למעט אג"ח וניירות ערך שנשאלו או נרכשו במסגרת הסכמי מכר חוזר.

(ג) סיכון אשראי במכשירים פיננסיים חוץ מאזניים כפי שחושב לצורך מגבלות חבות של לווה, למעט בגין מכשירים נגזרים.

(ד) כולל בגין מכשירי אשראי חוץ מאזניים (מוצגים במאזן בסעיף "התחייבויות אחרות").

(ה) סיכון אשראי מאזני וחץ מאזני פגום, נחות או בהשגחה מיוחדת, לרבות בגין הלוואות לדיר שבגינן קיימת הפרשה לפי עומק הפיגור והלוואות לדיר שבגינן לא קיימת הפרשה לפי עומק הפיגור הנמצאות בפיגור של 90 ימים או יותר.

(ו) סיכון אשראי אשר דירוג האשראי שלו במועד הדוח תואם את דירוג האשראי לביצוע אשראי חדש בהתאם למדיניות הבנק.

(ז) כולל הלוואות לדיר, שהועמדו לקבוצות רכישת מסוימות הנמצאות בהליכי בניה.

סיכון האשראי הכולל לציבור לפי ענפי משק (המשך)

31 בדצמבר 2015										
הפסדי אשראי ^(א)			חובות ^(ב) וסיכון אשראי חוץ מאזני (למעט נגזרים) ^(ג)				סיכון אשראי כולל ^(א)			
יתרת הפרשה להפסדי אשראי	מחיקות חשבונאיות נטו	הוצאות (הכנסות) בגין הפסדי אשראי	מזה:				סך הכל ¹	בעייתיות ^(ה)	דירוג ביצועי אשראי ^(ו)	סך הכל
			פגום	בעייתיות ^(ה)	חובות ^(ב)	סך הכל ¹				
במיליוני ש"ח										
בניו פעילות לווים בישראל										
ציבור-מסחרי										
(40)	(8)	16	50	123	1,775	2,070	124	1,951	2,075	חקלאות
-	-	(2)	-	-	501	583	-	713	713	כרייה וחציבה
(527)	(60)	1	577	1,646	15,669	24,066	1,646	22,852	24,498	תעשייה
(348)	(15)	65	639	1,815	15,688	47,155	1,816	45,433	47,249	בינוי ונדל"ן - בינוי ^(ז)
(630)	70	18	1,053	1,631	24,653	27,485	1,631	25,925	27,556	בינוי ונדל"ן - פעילות בנדל"ן
(28)	-	(7)	-	60	3,162	4,735	60	4,925	4,985	אספקת חשמל ומים
(306)	12	(42)	244	908	21,531	26,374	938	25,614	26,552	מסחר ^(ח)
(31)	3	4	138	190	2,666	3,030	190	2,840	3,030	בתי מלון, שרותי הארחה ואוכל
(39)	15	15	268	337	5,897	6,645	337	6,420	6,757	תחבורה ואחסנה
(81)	(7)	(82)	255	263	4,128	5,871	267	5,895	6,162	תקשורת ושרותי מחשב
(267)	(12)	(151)	62	75	9,570	14,709	75	20,683	20,758	שרותים פיננסיים
(92)	30	40	34	92	5,462	7,701	92	7,628	7,720	שרותים עסקיים ואחרים
(44)	17	(4)	11	26	6,523	7,742	26	7,755	7,781	שרותים ציבוריים וקהילתיים
(2,433)	45	(129)	3,331	7,166	117,225	178,166	7,202	178,634	185,836	סך הכל מסחרי
(497)	10	14	-	779	80,633	83,292	779	82,513	83,292	אנשים פרטיים - הלוואות לדיוור
(653)	245	309	63	452	36,991	65,807	452	65,363	65,815	אנשים פרטיים - אחר
(3,583)	300	194	3,394	8,397	234,849	327,265	8,433	326,510	334,943	סך הכל ציבור - פעילות בישראל
(2)	-	2	-	-	2,146	3,347	-	7,048	7,048	בנקים בישראל
-	-	-	-	-	262	262	-	37,243	37,243	ממשלת ישראל
(3,585)	300	196	3,394	8,397	237,257	330,874	8,433	370,801	379,234	סך הכל פעילות בישראל

- (א) סיכון אשראי מאזני וסיכון אשראי חוץ מאזני, לרבות בגין מכשירים נגזרים. כולל: חובות, אג"ח, ניירות ערך שנשאלו או נרכשו במסגרת הסכמי מכר חוזר, נכסים בגין מכשירים נגזרים וסיכון אשראי במכשירים פיננסיים חוץ מאזניים כפי שחושב לצורך מגבלות חבות של לווה בסך 237,258, 36,036, 1,764, 5,081, 99,095 מיליון ש"ח בהתאמה.
- (ב) אשראי לציבור, אשראי לממשלות, פיקדונות בבנקים וחובות אחרים, למעט אג"ח וניירות ערך שנשאלו או נרכשו במסגרת הסכמי מכר חוזר.
- (ג) סיכון אשראי במכשירים פיננסיים חוץ מאזניים כפי שחושב לצורך מגבלות חבות של לווה, למעט בגין מכשירים נגזרים.
- (ד) כולל בגין מכשירי אשראי חוץ מאזניים (מוצגים במאזן בסעיף "התחייבויות אחרות").
- (ה) סיכון אשראי מאזני וחוץ מאזני פגום, נחות או בהשגחה מיוחדת, לרבות בגין הלוואות לדיוור שבגינן קיימת הפרשה לפי עומק הפיגור והלוואות לדיוור שבגינן לא קיימת הפרשה לפי עומק הפיגור הנמצאות כפיגור של 90 ימים או יותר.
- (ו) סיכון אשראי אשר דירוג האשראי שלו במועד הדוח תואם את דירוג האשראי לביצוע למדיניות הבנק.
- (ז) כולל הלוואות לדיוור, שהועמדו לקבוצות רכישת מסוימות הנמצאות בהליכי בניה.
- (ח) יתרת החובות המסחריים כוללת יתרת הלוואות לדיוור, בסך 1,014 מיליון ש"ח שהועמדו לקבוצות רכישה הנמצאות בהליכי בנייה.

סיכון האשראי הכולל לציבור לפי ענפי משק (המשך)

31 בדצמבר 2015										
סיכון אשראי כולל ^(א)										
חובות ^(ב) וסיכון אשראי חוץ מאזני (למעט נגזרים) ^(ג)										
הפסדי אשראי ^(ד)										
מזה:										
סך הכל	דירוג ביצועי אשראי ^(ה)	בעייתי ^(ה)	סך הכל ¹	חובות ^(ב)	בעייתי ^(ה)	פגום	הוצאות (הכנסות) בגין הפסדי אשראי	מחיקות חשבונאיות נטו	יתרת הפרשה להפסדי אשראי	
במיליוני ש"ח										
<u>בגין פעילות לווים בחו"ל</u>										
<u>ציבור-מסחרי</u>										
חקלאות	127	125	2	72	127	2	2	1	(2)	
כרייה וחציבה	76	76	-	28	37	-	-	-	-	
תעשייה	8,239	7,909	330	4,582	6,984	330	98	27	(92)	
בינוי ונדל"ן ^(ז)	13,291	12,654	637	9,571	12,761	637	434	79	(230)	
אספקת חשמל ומים	371	371	-	56	88	-	-	-	-	
מסחר	7,712	7,680	32	5,017	7,623	32	31	85	(79)	
בתי מלון, שרותי הארחה ואוכל	1,577	1,549	28	1,441	1,577	28	24	-	(10)	
תחבורה ואחסנה	235	149	86	192	217	86	86	9	(31)	
תקשורת ושרותי מחשב	2,076	2,076	-	661	1,766	-	-	-	(1)	
שרותים פיננסיים	16,994	16,902	92	1,587	2,768	92	92	7	(68)	
שרותים עסקיים ואחרים	5,477	5,426	51	4,460	5,407	51	51	(1)	(16)	
שרותים ציבוריים וקהילתיים	512	511	1	387	501	1	1	14	(19)	
סך הכל מסחרי	56,687	55,428	1,259	28,054	39,856	1,259	770	221	(548)	
אנשים פרטיים - הלואות לדיר	1,176	1,126	50	1,172	1,176	50	29	2	(16)	
אנשים פרטיים - אחר	1,120	1,098	22	995	1,108	22	22	8	(6)	
סך הכל ציבור - פעילות בחו"ל	58,983	57,652	1,331	30,221	42,140	1,331	821	231	(570)	
בנקים בחו"ל	22,269	22,269	-	8,170	10,119	-	-	-	(1)	
ממשלות בחו"ל	11,667	11,667	-	191	480	-	-	-	-	
סך הכל פעילות בחו"ל	92,919	91,588	1,331	38,582	52,739	1,331	821	231	(571)	
סך הכל	472,153	462,389	9,764	275,839	383,613	9,764	4,215	531	(4,156)	

(א) סיכון אשראי מאזני וסיכון אשראי חוץ מאזני, לרבות בגין מכשירים נגזרים. כולל: חובות, אג"ח, ניירות ערך שנשאלו או נרכשו במסגרת הסכמי מכר חוזר, נכסים בגין מכשירים נגזרים וסיכון אשראי במכשירים פיננסיים חוץ מאזניים כפי שחושב לצורך מגבלות חבות של לווה בסך 30,120, 38,581, 169, 0, 6, 18,049 מיליון ש"ח בהתאמה.

(ב) אשראי לציבור, אשראי לממשלות, פיקדונות בבנקים וחובות אחרים, למעט אג"ח וניירות ערך שנשאלו או נרכשו במסגרת הסכמי מכר חוזר.

(ג) סיכון אשראי במכשירים פיננסיים חוץ מאזניים כפי שחושב לצורך מגבלות חבות של לווה, למעט בגין מכשירים נגזרים.

(ד) כולל בגין מכשירי אשראי חוץ מאזניים (מוצגים במאזן בסעיף "התחייבויות אחרות").

(ה) סיכון אשראי מאזני וחוץ מאזני פגום, נחות או בהשגחה מיוחדת, לרבות בגין הלואות לדיר שבגינן קיימת הפרשה לפי עומק הפיגור והלואות לדיר שבגינן לא קיימת הפרשה לפי עומק הפיגור הנמצאות כפיגור של 90 ימים או יותר.

(ו) סיכון אשראי אשר דירוג האשראי שלו במועד הדוח תואם את דירוג האשראי לכיצוע אשראי חדש בהתאם למדיניות הבנק.

(ז) כולל הלואות לדיר, שהועמדו לקבוצות רכישת מסיומות הנמצאות בליכי בניה.

הפעילות ומגבלות הסיכון בענף הבינוי והנדל"ן

ענף הבינוי והנדל"ן הינו תחום הפעילות שבו לבנק החשיפה הגדולה ביותר מבין ענפי המשק העסקיים. בדומה ליתר ענפי המשק, מוגדרים במדיניות האשראי מתודולוגיות ופרמטרים למימון עסקאות בכל אחד מענפי המשנה של תחום הנדל"ן.

הדגש שנותן לאומי למימון ענף הנדל"ן מתבטא, בין היתר, בכך שחלק משמעותי מהפעילות של הבנק מרוכז במערך ייעודי המתמחה בליווי לקוחות מתחום זה. מערך בנייה ונדל"ן מלווה את העסקות הגדולות ו/או המורכבות בתחום, תוך הבאה לידי ביטוי של המומחיות והניסיון המעשי של קציני האשראי המאיישים אותו.

חלק מהותי ממימון פרויקטי בנייה ותשתית נעשה במתכונת "הפרויקט הסגור" (Construction Loan) המאופיין בבחינה תקופתית שוטפת ומעקב צמוד אחר הפרמטרים הרלבנטיים (כגון קצב המכירות, התקדמות הבנייה, עמידה בתקציב, ועוד). זאת, תוך הסתמכות בין השאר, על מפקחי בנייה חיצוניים ומוסמכים.

לצורך טיפול בעסקאות מורכבות של מימון השקעות בפרויקטים של תשתית (תחנות כח, מתקני התפלה, כבישי אגרה, פרויקטים (BOT - Build Operate Transfer) וכו') פועלת בבנק ייעודית הבוחנת את הפרויקטים ובונה את חבילת המימון המתאימה, כולל שיתוף אפשרי של בנקים נוספים וגורמים משוק ההון במימון העסקה.

כחלק מאסטרטגיית הבנק לממן את לקוחותיו גם במדינות מסוימות בהן הם פועלים מחוץ לישראל ומתוך מגמה לפזר סיכונים, נוהג הבנק להשתתף גם במימון נדל"ן בחו"ל. הפרויקטים הממומנים בחו"ל נבחנו לעומק, תוך התחשבות גם בסיכון המדיני והכלכלי של המדינה. המימון מתבצע סלקטיבית, בדרך כלל באמצעות שלוחות הבנק הרלבנטית. זאת, באופן מבוקר ותוך ראייה כוללת של פעילות הלקוח.

המעקב אחר תיק האשראי בתחום הנדל"ן מבוצע באופן הדוק. בנוסף לבחינת העמידה במגבלות הפנימיות והרגולטורית (ראה להלן), נבחנות המגמות והתפתחות הסיכון ובכלל זה המאפיינים המאקרו-כלכליים של המשק, הענף וענפי המשנה לרבות התפלגות הדירוגים הפנימיים, החלוקה בין קווי העסקים השונים, פרמטרים מרכזיים, הערכה צופת פני עתיד לגבי רמת הסיכון הצפויה, ועוד.

במטרה להמשיך לשפר את המעקב והניתוח של תיק הנדל"ן, משקיע הבנק בהרחבת מאגר הנתונים הממוכן המאפשר ניתוח אגריגיטיבי של התיק.

בנוסף, מנותח הסיכון לתחום הנדל"ן במסגרת תרחיש קיצון הוליסטי, כאשר הפסדי האשראי מפולחים לפי ענפי המשנה ונבחנים אל מול הערכת הסיכון ותיאבון הסיכון.

להלן התפתחות החבויות לענף בינוי ונדל"ן (בישראל ובחו"ל):

		31 בדצמבר	
		2015	2016
השינוי			
באחוזים	במיליוני ש"ח		במיליוני ש"ח
(2.1)	(1,051)	50,419	49,368
0.5	42	8,379	8,421
(4.3)	(1,263)	29,298	28,035
(2.6)	(2,272)	88,096	85,824

(א) משוקלל לשווה ערך מאזני.

סיכון האשראי לענף בינוי ונדל"ן בישראל מהווה כ-21.84% מסך כל סיכון האשראי בישראל.

לפי כללי החישוב שקבע בנק ישראל לצורך קביעת שיעור הריכוזיות הענפי בהתאם להוראות ניהול בנקאי תקין 315 בנושא הפרשה נוספת לחובות מסופקים, סך כל החבות בענף בבנק מגיע לכ-17.86% מסך כל החבויות בארץ.

ביום 8 במרס 2016 הושלמה התקשרות עם מבטחי משנה בינלאומיים, בעלי דירוג אשראי בינלאומי גבוה, לרכישת ביטוח לתיק ערבויות מכוח חוק מכר (דירות) ולתיק ההתחייבות להוצאת ערבות כאמור. פוליסת הביטוח מבטיחה את הבנק למקרה בו יידרש לשלם בשל חילוט הערבויות, והכל על פי תנאי הפוליסה. רכישת הביטוח אפשרה להפחית את ההון המרותק בגין סיכון האשראי הנובע מהנפקת הערבויות תוך שימוש בפוליסה "כמפחיתת סיכון אשראי".

ביום 29 בספטמבר 2016 פרסם הפיקוח על הבנקים תיקון להוראה 315. על פי התיקון, ישונה אופן המדידה של מגבלת חבות ענפית, כך שסיכון האשראי, הנובע מערבויות מכוח חוק מכר, שהבנקים ביצעו כנגדו ביטוח מול חברות ביטוח בחו"ל, יסווג לעניין הוראה זו בעיקרו בענף שירותים פיננסיים, במקום באשראי לענף הנדל"ן. בעקבות שינוי זה, יחס הריכוזיות לענף הבינוי והנדל"ן של הבנק ירד.

בנוסף למגבלה הרגולטורית ובמטרה לנהל באופן אפקטיבי את התמהיל הפנימי של סיכון האשראי, מקפיד הבנק על פיזור בין איזורים גיאוגרפיים שבהם מוקמים הפרויקטים בהתאם לביקושים, ובין ענפי המשנה השונים.

נכון ל-31 בדצמבר 2016 הבנק עומד במגבלה הרגולטורית ובמגבלות הפנימיות, שהינן בהלימה להערכת הבנק את הסיכון בענפי המשנה השונים.

להלן השיעור שמהווה כל אחד מענפי המשנה העיקריים מתוך החבות הכוללת של הבנק לתחום הנדל"ן, נכון לסוף 2016:

- ייזום בנייה למגורים: כ-42%
- פעילויות ננדל"ן (בעיקר נכסים מניבים): כ-35%
- מזה: נכסים מניבים משרדים כ-10%
- קבלני ביצוע ותשתית: כ-12%
- קבוצות רכישה: כ-4%
- פרויקטי תשתית, מסחר במוצרים לבנייה ותעשיית מוצרים לבנייה - כ-7%

להלן התפלגות האשראי לבינוי ונדל"ן בבנק, לפי היקף האשראי ללווה בודד:

יתרת אשראי במיליוני ש"ח	היקף האשראי ללווה בודד באלפי ש"ח	
	מ-	עד
11	-	10
23	10	20
64	20	40
192	40	80
404	80	150
818	150	300
1,762	300	600
3,141	600	1,200
2,332	1,200	2,000
3,468	2,000	4,000
4,432	4,000	8,000
6,547	8,000	20,000
5,826	20,000	40,000
21,264	40,000	200,000
10,501	200,000	400,000
11,995	400,000	800,000
2,787	800,000	1,200,000

להלן נתונים נוספים על האשראי הכולל

להלן התפלגות סך כל האשראי לציבור וסיכון אשראי חוץ-מאזני לפי גודל האשראי ללווה בודד:

		31 בדצמבר 2015			31 בדצמבר 2016				
שיעור	שיעור	שיעור	שיעור	שיעור	שיעור	שיעור	שיעור	תקרת האשראי	מ-
מסך הכל	מסך הכל	ממספר	מסך הכל	מסך הכל	מסך הכל	ממספר	מסך הכל	באלפי ש"ח	
אשראי	האשראי	סך הכל	אשראי	האשראי	סך הכל	אשראי	המאזני		
חוץ מאזני	המאזני	הלווים	חוץ מאזני	המאזני	הלווים	חוץ מאזני	המאזני		
באחוזים			באחוזים			עד			
18.3	5.8	81.3	19.8	6.0	81.0	80		-	-
10.9	19.9	14.9	11.9	20.6	15.3	600		80	80
3.8	15.4	2.5	4.0	15.2	2.5	1,200		600	600
2.4	7.2	0.7	2.4	7.2	0.7	2,000		1,200	1,200
5.3	9.6	0.4	5.3	9.4	0.4	8,000		2,000	2,000
4.2	6.6	0.1	4.8	6.7	0.1	20,000		8,000	8,000
5.3	6.3	0.04	5.3	6.2	0.04	40,000		20,000	20,000
18.3	15.7	0.04	18.5	17.3	0.04	200,000		40,000	40,000
23.7	10.8	^(א) 0.01	22.4	8.6	^(א) 0.01	800,000		200,000	200,000
7.8	2.7	^(ב) 0.001	5.6	2.8	^(ב) 0.001			800,000	מעל 800,000
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0				סך הכל

(א) כ-2016 - 128 לווים וכ-2015 - 154 לווים.

(ב) כ-2016 - 12 לווים וכ-2015 - 13 לווים.

למידע נוסף על חלוקת האשראי לפי גודל - ראה [ביאור 3.30](#).

להלן פירוט יתרות אשראי לציבור וסיכון אשראי חוץ מאזני שהיקפם ללווה בודד עולה על 800 מיליון ש"ח בחתך מפורט יותר של גודל האשראי ליום 31 בדצמבר 2016:

1. סיכון אשראי לפי גודל אשראי של לווה

		31 בדצמבר 2015			31 בדצמבר 2016				
סיכון אשראי	אשראי	סיכון אשראי	אשראי	סיכון אשראי	אשראי	מספר לווים	מספר לווים	תקרת האשראי	מ-
חוץ מאזני	מאזני	חוץ מאזני	מאזני	חוץ מאזני	מאזני	מספר לווים	מספר לווים	במיליוני ש"ח	
סך	סך	סך	סך	סך	סך	סך	סך	במיליוני ש"ח	
הכל	הכל	הכל	הכל	הכל	הכל	הכל	הכל	במיליוני ש"ח	
במיליוני ש"ח			במיליוני ש"ח			עד			
5,226	1,926	8	4,690	3,849	9	1,200		800	800
615	2,205	2	432	869	1	1,600		1,200	1,200
1,613	35	1	789	2,895	2	2,000		1,600	1,600
1,193	3,065	2	-	-	-	2,185		2,000	2,000
8,647	7,231	13	5,911	7,613	12				סך הכל

אין צדדים קשורים שהאשראי בגינם וסיכון האשראי החוץ מאזני עולה על 800 מיליון ש"ח.

קבוצות לווים¹

הבנק מנהל מעקב ייעודי אחר חשיפות האשראי של קבוצות הלווים הגדולות, לצורכי דיווח לבנק ישראל, בחינת עמידת היקף החבות במגבלות הרגולטוריות ולצרכי מעקב פנימי. בנוסף, מתקיים תהליך פנימי, אשר במסגרתו נקבע לכל אחת מהקבוצות הגדולות גורם מרכז בבנק ("ראש קבוצה"), ומתבצעים תיאום וזרימת מידע על מרכיבי הקבוצה, בין היחידות השונות בלאומי, במטרה להגביר את השליטה על חשיפות האשראי ועל סיכון הריכוזיות הנגזר מהן.

יתר על כן, ביחס למספר מצומצם של קבוצות הלווים הגדולות ביותר, נדרש ראש הקבוצה להביא בפני דירקטוריון הבנק, אחת לשנה, סקירה מקיפה אודות הקבוצה.

במישור של ניהול תיק האשראי של הבנק כמכלול, מיושם בבנק תהליך פנימי של אמידת סיכון הריכוזיות הגלום בחשיפות לכלל קבוצות הלווים הגדולות, והשפעתו של סיכון זה על רמת הסיכון הכוללת של התיק. התהליך האמור, מאפשר הן לכמת את הקצאת ההון ההולמת על פי הוראות ניהול בנקאי תקין, והן לקיים מעקב וניטור שוטף אחר המגמות של מרכיבי ריכוזיות זה כחלק ממגמות ההתפתחות של כלל התיק.

הבנק ערוך לעמוד בכל הדרישות של העדכון להוראת ניהול בנקאי תקין 313, עדכון אשר נכנס לתוקף ב-1 בינואר 2016 ואשר עיקרו מעבר להון רובד 1 (בהדרגה עד ל-31 בדצמבר 2018) אשר ביחס אליו מוגדרת המגבלה.

מגבלות על חבות של לווה ושל קבוצת לווים

1. ליום 31 בדצמבר 2016 אין לקבוצה חשיפת אשראי לקבוצת לווים אשר חבותם עולה על 15% מהון הבנק (כהגדרתו בהוראת ניהול בנקאי תקין 313).
2. ליום 31 בדצמבר 2016 אין לקבוצה חשיפת אשראי ללווים גדולים, קבוצות לווים וקבוצות לווים בנקאיות שחבותם עולה על שיעור של 10% מהון הבנק. המגבלה הרגולטורית הינה בשיעור 120% מהון הבנק.

פיזור גיאוגרפי

מיפוי נתוני החשיפה של פעילות הלווים למדינות/אזורים:

הפיזור הגיאוגרפי הוגדר כאחד מסיכונים ריכוזיות האשראי הפוטנציאליים בתיק (בנוסף לפיזור ענפי וחשיפה ללווים גדולים, לקבוצות לווים וריכוזיות בטחונות). סיכון גיאוגרפי משמעותי: הידרדרות כלכלית/פוליטית/ביטחונות במדינות שהלווה חשוף אליהן עלולה להביא לפגיעה במצבו הפיננסי וביכולתו לעמוד בהתחייבויותיו.

במסגרת שאלוני דירוג לווים המשמשים לאמידת הדירוג הפנימי של לווים עסקיים, נכללות שאלות המתייחסות לחשיפה הגיאוגרפית. ההתייחסות הינה בהיבט של תמהיל ההכנסות ו/או תמהיל תזרים המזומנים של הפירמה, מיקום הנכסים המהותיים המשמשים והיוצרים את פעילותה (נכסים המשמשים ליצירת ההכנסה, כמו: מפעל/מרכז לוגיסטי/מחסן/משרדי מטה/נכס מניב, וכד') וכן לנכסים המשמשים כבטוחות לחובות החברה.

נתונים אלה מאפשרים לבנק לערוך בחינה בראיית התיק כולו של החשיפה של הלווים למדינות השונות, לצורך מעקב וניהול הסיכונים.

חשיפה למדינות זרות

בהתאם להוראת המפקח על הבנקים חשיפה למדינות זרות מוצגת על בסיס סיכון סופי כדלקמן:

1. היתרה המאזנית של חוב תטופל כסכום החשיפה למדינת התושבות החוקית של החייב הנושא בסיכון הסופי לאחר השפעת ערבויות, בטחונות נזילים ונגזרי אשראי.
2. יתרה מאזנית של השקעה במניות תטופל כסכום החשיפה למדינת התושבות של מנפיק הנייר.
3. סיכון אשראי חוץ מאזני מוצג כחשיפה חוץ מאזנית למדינת התושבות של הצד הנגדי לעסקה כפי שחושב לצורך מגבלות חבות לווה.

התייחסות לביטחונות בהיבט של קביעת הסיכון הסופי תהיה כדלהלן:

- א. ערבויות צד ג' - בהתאם למדינת התושבות של הערב.
- ב. ניירות הערך - מדינת התושבות הינה של מנפיק נייר הערך.
- ג. הובהר בהוראה כי נדל"ן ויתרות חייבים אינם מהווים ביטחון לצורך קביעת סיכון סופי.
- ד. לצורך קביעת הסיכון הסופי נלקחו ביטחונות ספציפיים בלבד.

החשיפות לפי מדינות מתחלקות כדלהלן: בארה"ב 5.1%, אירופה (גרמניה, צרפת, איטליה, ספרד ומדינות בנלוקס) 15%, בריטניה 19%, ומדינות אחרות 15%.

¹ קבוצת לווים הם כל אלה יחד: הלווה, אדם השולט בו וכל מי שנשלט על ידי אלה. כאשר תאגיד נשלט על ידי יותר מאדם אחד יש לכלול בקבוצת לווים אחת את אותם שולטים שהתאגיד הנשלט הוא מהותי עבורם (כגון: מבחינה הונית), לרבות התאגיד הנשלט וכל מי שנשלט על ידם. תאגיד מוחזק מהותי עבור מחזיק שאין לו שליטה וכל הנשלט על ידם; לווים הקשורים באופן שפגיעה ביציבות הפיננסית של אחד מהם עלולה להשליך על היציבות הפיננסית של האחר, או שאותם גורמים עלולים להשליך על היציבות הפיננסית של שניהם.

חלק א' - מידע בדבר סך כל החשיפות למדינות זרות, ובדבר חשיפות למדינות שסך סכום החשיפה לכל אחת מהן הוא מעל 1% מסך הנכסים או מעל 20% מסך ההון לצורך חישוב יחס ההון, לפי הנמוך ביניהם:

31 בדצמבר 2016						
חשיפה מאזנית ^(א)						
חשיפה מאזנית של שלוחות התאגיד הבנקאי במדינה זרה לתושבים מקומיים			חשיפה מאזנית מעבר לגבול			
חשיפה מאזנית נטו לאחר ניכוי התחייבויות מקומיות	ניכוי בגין התחייבויות מקומיות	חשיפה מאזנית לפני ניכוי התחייבויות מקומיות	לאחרים	לבנקים	למשלות ^(ב)	במיליוני ש"ח
המדינה						
12,968	13,879	26,847	9,193	2,003	10,013	ארצות הברית
5,271	1,567	6,838	3,656	2,534	252	בריטניה
-	-	-	304	1,350	810	צרפת
33	29	62	888	576	-	שוויץ
-	-	-	354	2,201	-	גרמניה
531	633	1,164	4,637	5,232	2,726	אחרות
18,803	16,108	34,911	19,032	13,896	13,801	סך כל החשיפה למדינות זרות
513	633	1,146	679	1,227	397	סך כל החשיפה למדינות LDC
-	-	-	328	10	372	סך כל החשיפה למדינות ה-GIIPS ^(ג)

31 בדצמבר 2016						
חשיפה חוץ מאזנית ^(אזכ)				חשיפה מאזנית ^(א)		
מעבר לגבול						
תקופת פרעון						
מזל: סיכון אשראי חוץ מאזני בעייתי	מזל: סיכון אשראי חוץ מאזני בעייתי	מזל: סיכון אשראי חוץ מאזני בעייתי	מזל: סיכון אשראי חוץ מאזני בעייתי	מזל: סיכון אשראי חוץ מאזני בעייתי	מזל: סיכון אשראי חוץ מאזני בעייתי	מזל: סיכון אשראי חוץ מאזני בעייתי
עד שנה	עד שנה	עד שנה	עד שנה	עד שנה	עד שנה	עד שנה
במיליוני ש"ח						
המדינה						
16,011	5,198	-	7,180	297	703	34,177
3,941	2,501	-	3,609	229	230	11,713
1,030	1,434	-	1,214	6	6	2,464
738	726	-	358	-	-	1,497
749	1,806	-	81	-	-	2,555
7,400	5,195	-	2,779	165	172	13,126
29,869	16,860	-	15,221	697	1,111	65,532
1,906	397	-	1,878	119	127	2,816
199	511	-	174	-	-	710

[ראה הערות בעמוד 65](#)

חלק א' - מידע בדבר סך כל החשיפות למדינות זרות, ובדבר חשיפות למדינות שסך סכום החשיפה לכל אחת מהן הוא מעל 1% מסך הנכסים או מעל 20% מסך ההון לצורך חישוב יחס ההון, לפי הנמוך ביניהם (המשך):

31 בדצמבר 2015						
חשיפה מאזנית ^(א)						
חשיפה מאזנית של שלוחות התאגיד הבנקאי במדינה זרה לתושבים מקומיים			חשיפה מאזנית מעבר לגבול			
חשיפה מאזנית נטו לאחר ניכוי התחייבויות מקומיות	ניכוי בגין התחייבויות מקומיות	חשיפה מאזנית לפני ניכוי התחייבויות מקומיות	לאחרים	לבנקים ^(ב)	למשלות ^(ג)	
במיליוני ש"ח						
המדינה						
10,710	11,310	22,020	10,748	2,577	9,652	
ארצות הברית						
4,872	2,143	7,015	3,022	2,942	39	
בריטניה						
-	-	-	942	635	552	
צרפת						
434	101	535	1,194	334	-	
שוויץ						
-	-	-	1,583	1,519	-	
גרמניה						
621	651	1,272	5,218	4,001	389	
אחרות						
16,637	14,205	30,842	22,707	12,008	10,632	
סך כל החשיפה למדינות זרות						
533	647	1,180	719	943	212	
סך כל החשיפה למדינות LDC						
-	-	-	408	57	97	
סך כל החשיפה למדינות ה-GIIPS ^(ד)						

31 בדצמבר 2015							
חשיפה חוץ מאזנית ^{(א)(ב)}				חשיפה מאזנית ^(א)			
חשיפה מאזנית מעבר לגבול				חשיפה מאזנית מעבר לגבול			
תקופת פרעון		מזה: סיכון אשראי חוץ מאזני בעייתי	סך החשיפה החוץ מאזנית	מזה: יתרת חובות פגומים	סך כל החשיפה המאזנית	במיליוני ש"ח	
מעל שנה	עד שנה	מזה: סיכון אשראי חוץ מאזני בעייתי	סך החשיפה החוץ מאזנית	מזה: יתרת חובות פגומים	סך כל החשיפה המאזנית	במיליוני ש"ח	
המדינה							
16,036	6,941	-	6,153	299	733	33,687	
ארצות הברית							
4,286	1,717	-	3,846	229	247	10,875	
בריטניה							
1,257	872	-	1,126	8	10	2,129	
צרפת							
566	962	-	412	-	-	1,962	
שוויץ							
1,220	1,882	-	259	-	-	3,102	
גרמניה							
7,219	2,389	-	3,068	282	294	10,229	
אחרות							
30,584	14,763	-	14,864	818	1,284	61,984	
סך כל החשיפה למדינות זרות							
1,353	521	-	2,128	199	210	2,407	
סך כל החשיפה למדינות LDC							
340	222	-	250	-	-	562	
סך כל החשיפה למדינות ה-GIIPS ^(ד)							

[ראו הערות בעמוד 65.](#)

- (א) סיכון אשראי מאזני וחוזי מאזני, סיכון אשראי מסחרי בעייתי וחובות פגומים מוצגים לפני השפעת ההפרשה להפסדי אשראי ולפני השפעת הביטחונות המותרים לניכוי לצורך מגבלות על חבות של לווה וקבוצת לווים ולפני השפעת קיזוז דו צדדי בגין נגזרים.
- (ב) סיכון אשראי במכשירים פיננסיים חוץ מאזניים כפי שחושב לצורך מגבלות חבות של לווה, לפני השפעת קיזוז דו צדדי בגין נגזרים.
- (ג) כולל ממשלות, מוסדות רשמיים ובנקים מרכזיים.
- (ד) החשיפה למדינות ה-GIIPS כוללת את המדינות: פורטוגל, אירלנד, איטליה, יוון וספרד.

הערות:

1. שורת "סך הכל חשיפה למדינות LDC" כוללת את סך החשיפה למדינות המוגדרות כמדינות פחות מפותחות (LDC) בהוראת ניהול בנקאי תקין מספר 315 בדבר "הפרשה נוספת לחובות מסופקים".
2. חשיפה מאזנית למדינה זרה כוללת חשיפה מאזנית מעבר לגבול וחשיפה מאזנית של שלוחות התאגיד הבנקאי במדינה זרה לתושבים מקומיים. חשיפה מאזנית מעבר לגבול כוללת חשיפה מאזנית של משרדי התאגיד הבנקאי בישראל לתושבי המדינה הזרה וחשיפה מאזנית של שלוחות בחו"ל של התאגיד הבנקאי לתושבים שאינם תושבי המדינה שבה ממוקמת השלוחה. חשיפה מאזנית של שלוחות התאגיד הבנקאי במדינה זרה לתושבים מקומיים כוללת חשיפה מאזנית של שלוחות התאגיד הבנקאי באותה מדינה זרה לתושביה, בניכוי התחייבויות אותן שלוחות (הניכוי מבוצע עד גובה החשיפה).

חלק ב' - ליום 31 בדצמבר 2016 וליום 31 בדצמבר 2015 אין חשיפה מאזנית מצרפית למדינות זרות שסך החשיפה לכל אחת מהן הינו בין 0.75% לבין 1% מסך הנכסים במאוחד או בין 15% לבין 20% מההון, לפי הנמוך.

חלק ג' - סכום החשיפה למדינות זרות עם בעיות נזילות כפי שהוגדר על ידי בנק ישראל (מדינה אשר מקבלת סיוע כספי מ-IMF או שהתחייבויותיה מדורגות בדירוג אשראי CCC או נמוך יותר) מסתכם בסך 656 מיליון ש"ח ומתייחס ל-11 מדינות (ב-31 בדצמבר 2015 מסתכם בסך 722 מיליון ש"ח והתייחס ל-11 מדינות).

להלן החשיפה למדינות לפי דרוג האשראי של המדינות כפי הדירוג של הבנק העולמי, ליום 31 בדצמבר 2016 במיליוני ש"ח:

מדינות עם הכנסה גבוהה	חשיפה מאזנית	חשיפה חוץ מאזנית	סך הכל חשיפה	אחוז החשיפה מסך הכל	מזה סיכון אשראי מסחרי בעייתי
62,716	13,343	76,059	94.2%	984	
2,573	1,477	4,050	5.0%	123	
242	400	642	0.8%	4	
1	1	2	-	-	
65,532	15,221	80,753	100%	1,111	

הגדרת המדינות הינה בהתאם להכנסה הלאומית לנפש כדלהלן:

הכנסה גבוהה - מעל 12,476 דולר לנפש.

הכנסה בינונית-גבוהה - מ-4,036 דולר עד 12,475 דולר לנפש.

הכנסה בינונית-נמוכה - מ-1,026 דולר עד 4,035 דולר לנפש.

הכנסה נמוכה - עד 1,025 דולר לנפש.

להלן שמות המדינות העיקריות בכל אחת מהקטגוריות:

1. מדינות עם הכנסה גבוהה:

ארה"ב, איטליה, אוסטרליה, אוסטריה, אירלנד, בלגיה, קנדה, צ'כיה, דנמרק, פינלנד, ישראל, הונגריה, צרפת, בריטניה, יפן, ספרד, שווייץ, לוקסמבורג, סלובניה, הולנד, שבדיה, גרמניה, דרום קוריה, הונג קונג, מונקו, סינגפור, איי קיימן ורוסיה.

2. מדינות עם הכנסה בינונית גבוהה:

ברזיל, בולגריה, מקסיקו, פנמה, רומניה, דרום אפריקה, טורקיה, סין, קולומביה ופרו.

3. מדינות עם הכנסה בינונית נמוכה:

מצרים, הודו, פיליפינים ואוקראינה.

4. מדינות עם הכנסה נמוכה:

חלק גדול ממדינות אפריקה, האיטי ונפאל.

חשיפת אשראי למוסדות פיננסיים זרים

להלן חשיפת אשראי למוסדות פיננסיים זרים^(א):

ליום 31 בדצמבר 2016			
סיכון אשראי מאזני ^(ב)	סיכון אשראי חוץ מאזני נוכחי ^(ג)	חשיפת אשראי נוכחית	במיליוני ש"ח
חשיפת אשראי נוכחית למוסדות פיננסיים זרים^(ד)			
15,338	2,508	17,846	AA- עד AAA
1,985	12	1,997	A- עד A+
571	395	966	BBB- עד BBB+
4	27	31	B- עד BB+
18	-	18	נמוך מ: B-
347	-	347	ללא דרוג
18,263	2,942	21,205	סך הכל חשיפת אשראי נוכחית למוסדות פיננסיים זרים
-	-	-	סיכון אשראי בעייתי
ליום 31 בדצמבר 2015			
סיכון אשראי מאזני ^(ב)	סיכון אשראי חוץ מאזני נוכחי ^(ג)	חשיפת אשראי נוכחית	במיליוני ש"ח
חשיפת אשראי נוכחית למוסדות פיננסיים זרים^(ד)			
13,048	2,789	15,837	AA- עד AAA
2,323	54	2,377	A- עד A+
440	241	681	BBB- עד BBB+
1	2	3	B- עד BB+
35	-	35	נמוך מ: B-
173	8	181	ללא דרוג
16,020	3,094	19,114	סך הכל חשיפת אשראי נוכחית למוסדות פיננסיים זרים
-	-	-	סיכון אשראי בעייתי

(א) מוסדות פיננסיים זרים כוללים: בנקים, בנקים להשקעות, דילרים/ברוקרים, חברות ביטוח וגופים מוסדיים.
 (ב) פיקדונות בבנקים, אשראי לציבור, ניירות ערך שנשאלו או נרכשו במסגרת הסכמי מכר חוזר, נכסים אחרים בגין מכשירים נגזרים (שווי הוגן של נגזרים) והשקעות באגרות חוב כולל אגרות חוב של בנקים מסוג Subordinated ב-31 בדצמבר 2016 בשווי של 478 מיליון ש"ח וב-31 בדצמבר 2015 597 מיליון ש"ח.

(ג) בעיקר ערבויות והתחייבויות למתן אשראי (ללא נגזרים חוץ מאזניים).

(ד) הבנק משתמש בדירוג של סוכנות S&P ו-Moody's ללבד לדירוג המוסדות הפיננסיים הזרים אליהם קיימת חשיפת אשראי.

הערות:

- חשיפות האשראי אינן כוללות השקעות בניירות ערך מגובי נכסים (למידע נוסף ראה [ביאור 12](#)).
- חלק מהבנקים קיבלו תמיכות ממשלתיות באופנים שונים, ובכלל זה בהשקעה ישירה בהון הבנק, בערבות ממשלתית לחיקי נכסים מסוימים של הבנקים, בערבויות לגיוס מקורות לבנקים, וכו'.
- למידע נוסף לגבי הרכב חשיפות האשראי בגין מכשירים נגזרים מול בנקים ודילרים/ברוקרים (מקומיים וזרים) ראה [ביאור 228](#) בדוח הכספי.

חשיפת האשראי למוסדות פיננסיים זרים מתייחסת לבנקים מסחריים, לחברות החזקה בבנקאיות, בנקים להשקעות, חברות ביטוח וגופים מוסדיים.

החשיפה כוללת בעיקר פיקדונות בבנקים הזרים לתקופות קצרות עד שבוע ואגרות חוב בדרך כלל לתקופה של עד 5 שנים. הבנק מנהל מעקב הדוק אחר מצבם של בנקים בעולם ומנתח באופן תדיר את איתנותם הפיננסית. הבנק מנהל רשימה מצומצמת של בנקים איכותיים שבהם הבנק והשלוחות בחו"ל מבצעים פיקדונות.

ניהול החשיפה וקווי אשראי למוסדות פיננסיים זרים מביא בחשבון בין היתר:

- גודלם כפי שהוא משתקף בין היתר בהונם העצמי.
- עוצמתם, כפי שמשקפת מיחסי הלימות ההון (בפרט ההון הראשוני), מניחוח איכות נכסיהם ומיציבות רווחיותם.
- הערכת השוק כפי שמשקפת בשווי השוק של מניותיהם ובסיכון כפי שנאמד בעזרת נגזרי האשראי (CDS) שלהם.
- הדירוג על פי סוכנויות הדירוג הבינלאומיות.
- חוסנה הפיננסי של המדינה בה נמצא מרכז פעילותו של הבנק.
- שיקולים נוספים, כגון מידת הגיבוי, ובכלל זה השקעה ישירה בהון הבנקים על ידי ממשלות, לצורך הבטחת האיתנות של אותם בנקים ובנקים אחרים במדינותיהן.
- מדיניות ניהול החשיפה למוסדות פיננסיים זרים כוללת בין היתר, מגבלות על סכומי החשיפה ברמת בנק ומדינה לפי סיכון.

סיכונים בתיק הלוואות לדיר

התפתחויות בסיכונים אשראי

על רקע עליה בביקושים ליחידות דיר הן למטרת מגורים והן למטרת השקעה, ועל רקע מגמת עלייה במחירי הדיר בנוסף לסביבת ריבית נמוכה, גדל בשנים האחרונות היקף האשראי לדיר בישראל.

בעקבות התפתחויות אלו, ועל מנת לוודא ניהול סיכונים אפקטיבי, הוחלט בתחילת השנה על הידוק המגבלות הניהוליות הפנימיות, בעיקר במאפיינים הבאים: שיעורי המימון, יכולת החזר חודשי, דירוגי אשראי בהתאם למודל הסטטיסטי הפנימי של הבנק.

תיק הלוואות לדיר מנוטר באופן שוטף, תוך ניתוח המגמות במאפייני ובמוקדי הסיכון, ותוך השוואה לנתוני כלל המערכת.

הבנק מקפיד על מדיניות חיתום מאוזנת הלוואות בחשבון את יכולת החזר של הלוואה, שיעור המימון, בסיס ההצמדה והריבית, ועוד. זאת, תוך עמידה בכל דרישות הפיקוח על הבנקים.

במסגרת העמדת הלוואות לדיר, מועמדות גם הלוואות פרטניות למשתתפים בקבוצת רכישה. מימון במסגרת קבוצת רכישה נותן מענה לביקושי שוק של התארגנויות פרטיות, עמותות, בעלי קרקע היסטוריים וכיו"ב. מהיבט הסיכון, המימון ניתן לאוכלוסיות שונות, בפזיור גיאוגרפי, ולאחר שכל לווה עובר בדיקת יכולת סילוק הלוואה.

יצוין כי במהלך שנת 2016 בוצעו שתי התקשרויות של שיתופי פעולה עם גופים מוסדיים בקשר עם הלוואות לדיר.

למידע נוסף ראה פרק [הון והלימות הון](#).

להלן נתונים על ביצועי הלוואות חדשות שניתנו והלוואות שמוחזרו לרכישת דירת מגורים ובמשכון דירת מגורים בישראל:

	2015	2016	
	סך הכל שנתי	סך הכל שנתי	שיעור השינוי
		במיליוני ש"ח	ב-%
מכספי הבנק	16,548	9,730	(41.2)
מכספי האוצר:			
הלוואות מוכוונות	11	16	45.5
הלוואות עומדות	10	21	110.0
סך כל הלוואות חדשות	16,569	9,767	(41.1)
הלוואות שמוחזרו	5,107	1,871	(63.4)
סך כל ביצועים	21,676	11,638	(46.3)

גילוי על הלוואות לדיור

להלן הנתונים בנוגע למאפייני הסיכון של הלוואות לדיור ההתפתחויות בסיכונים האשראי ואופן ניהולם, לרבות התייחסות לצעדים שננקטו על ידי הבנק לצורך התמודדות עם מאפייני סיכון אלה.

התפתחות יתרת האשראי לדיור נטו בישראל:

שנת גידול	יתרת תיק האשראי	שיעור גידול
ב- %	במיליוני ש"ח	
2014 דצמבר	73,919	8.5
2015 דצמבר	80,616	9.1
2016 דצמבר	78,656	(2.4)

בשנת 2016 חלה ירידה בהיקף האשראי לדיור הנובעת מקיטון בכמות הלוואות המועמדות, משיתוף בהעמדות אשראי עם גוף מוסדי ומכירת אשראי לגוף מוסדי.

התפתחות יתרת האשראי נטו על פי בסיסי הצמדה בישראל:

לא צמוד	שיעור מתיק האשראי	צמוד מדד	שיעור מתיק האשראי	מט"ח	שיעור מתיק האשראי	סך הכל התיק
במיליוני ש"ח	ב- %	במיליוני ש"ח	ב- %	במיליוני ש"ח	ב- %	במיליוני ש"ח
2014 דצמבר	36,727	49.7	35,447	48.0	1,745	2.3
2015 דצמבר	44,649	55.4	34,511	42.8	1,456	1.8
2016 דצמבר	45,427	57.8	31,986	40.7	1,243	1.5

התפתחות יתרת תיק האשראי לדיור נטו, בריבית משתנה וקבועה בישראל:

סך תיק האשראי	משתנה		קבועה	
	מט"ח	צמוד	לא צמוד	צמוד
במיליוני ש"ח				
2014 דצמבר	1,745	23,788	29,495	11,659
2015 דצמבר	1,456	22,034	31,587	12,477
2016 דצמבר	1,243	20,194	31,249	11,792

התפתחות האשראי החדש לדיור על פי מסלולי ריבית בישראל:

להלן התפתחות ביצועי האשראי החדש על פי מסלולי ריבית משתנה וקבועה (הלוואה בריבית משתנה הינה הלוואה שהריבית שהיא נושאת עשויה להשתנות לאורך תקופת חיי ההלוואה):

2014		2015		2016		
ממוצע שנת	ממוצע שנת	רביע ראשון	רביע שני	רביע שלישי	רביע רביעי	
שיעור מביצוע						
באחוזים						
22.9	18.6	19.4	18.9	17.6	18.3	קבועה - צמודה
17.2	13.3	13.9	12.1	13.4	14.2	משתנה כל 5 שנים ומעלה - צמודה
2.0	1.2	1.2	0.6	0.3	0.3	משתנה עד 5 שנים - צמודה
21.5	32.1	29.0	32.1	29.7	29.4	קבועה - לא צמודה
6.6	6.0	6.8	7.7	8.1	8.3	משתנה כל 5 שנים ומעלה - לא צמודה
28.5	28.3	29.4	28.3	30.5	29.0	משתנה עד 5 שנים - לא צמודה
1.3	0.5	0.3	0.3	0.4	0.5	משתנה - מט"ח

שיעור האשראי החדש שהעמיד הבנק בהלוואות לדיור בריבית משתנה במהלך שנת 2016 עמד על 51% לעומת 49% בשנת 2015. הנתונים מתייחסים לכל מסלולי הריבית המשתנה ומגזרי ההצמדה השונים לרבות הלוואות בהן הריבית משתנה מדי תקופה של חמש שנים ומעלה. בנטרול הלוואות בהן שיעור הריבית המשתנה, משתנה מדי תקופה של 5 שנים ומעלה, אשר הוראת המפקח מחריגה אותה מהגדרת הלוואות בריבית משתנה, שיעור האשראי לדיור בריבית משתנה שהועמד במהלך שנת 2016 הינו 30% בדומה לשנת 2015.

להלן יתרת תיק ההלוואות לדיור והיתרות בפיגור מעל 90 יום פיגור בישראל:

שיעור הסכום בפיגור	סכום בפיגור	יתרת חוב רשומה במיליוני ש"ח	
1.1	800	74,410	דצמבר 2014
1.0	768	80,402	דצמבר 2015
1.0	749	78,667	דצמבר 2016

ההפרשה להפסדי אשראי ליום 31 בדצמבר 2016, הכוללת את ההפרשה הקבוצתית על הלוואות לדיור (להלן: "ההפרשה הכוללת") הינה 463 מיליון ש"ח המהווה 0.59% מיתרת האשראי לדיור, לעומת יתרת ההפרשה ליום 31 בדצמבר 2015, בסך של 497 מיליון ש"ח ומהווה 0.62% מיתרת האשראי לדיור.

נתונים המתייחסים לאשראי חדש לדיור בישראל:

במהלך שנת 2016 הועמדו הלוואות חדשות לדיור בסך של כ-9.8 מיליארד ש"ח מכספי הבנק. ההלוואה הממוצעת שהועמדה על ידי הבנק בשנת 2016 היתה 555 אלפי ש"ח, לעומת 623 אלפי ש"ח בשנת 2015 ו-585 אלפי ש"ח בשנת 2014.

התפתחות שיעור מימון, באשראי חדש, מעל 60% בישראל:

להלן התפתחות האשראי החדש שהעמיד הבנק בשיעור מימון הגבוה מ-60% (שיעור מימון הינו היחס בין שיעור האשראי שאושר ללווה, אף אם טרם הועמד כולו או חלקו בפועל, לבין שווי הנכס המשועבד, בעת העמדת מסגרת האשראי):

2014		2015		2016		
ממוצע שנתי	ממוצע שנתי	רביע ראשון	רביע שני	רביע שלישי	רביע רביעי	שיעור מימון
באחוזים						
18.5	18.8	15.5	16.3	18.4	15.6	מעל 60 ועד 70 כולל
14.5	16.7	13.5	12.7	17.8	14.7	מעל 70 ועד 80 כולל
0.4	1.1	0.2	0.1	0.1	0.1	מעל 80

התפתחות שיעור מימון, יתרת תיק האשראי בישראל:

שיעור המימון הממוצע של יתרת תיק האשראי ליום 31 בדצמבר 2016 עומד על 47.0% לעומת 47.1% בשנת 2015.

התפתחות באשראי חדש, בו יחס ההחזר נמוך מ-2.5 בישראל:

שיעור הלוואות שהועמדו בשנת 2016 בהן יחס ההחזר נמוך מ-2.5 במועד אישור האשראי, עמד על 1.3% מסך העמדות האשראי החדשות.

חישוב זה תואם את הנחיות בנק ישראל לצורך הדיווח על פי הוראה 876.

התפתחות באשראי חדש, בו מועדי הפירעון ארוכים מ-25 שנה בישראל:

שיעור האשראי החדש של הלוואות לדיור בשנת 2016, בהן מועדי הפירעון על פי חוזי הלוואה ארוכים מ-25 שנה, עמד במוצע על כ-36% מסך האשראי החדש שהועמד, לעומת שיעור ממוצע של כ-30% במהלך שנת 2015 ושל כ-29% בשנת 2014.

סיכון אשראי לאנשים פרטיים (ללא הלוואות לדיור)

היקף האשראי לאנשים פרטיים (להלן: "אשראי פרטי") כמו גם תמהיל האשראי נגזרים מפעילות משקי הבית בישראל. האינדיקטור המרכזי המשקף את רמת פעילות משקי הבית הינו היקף הצריכה הפרטית, אשר נמצא בשנים האחרונות במגמת התרחבות משמעותית.

האשראי הפרטי, אשר יכולת ההחזר שלו מבוססת בעיקרה על כושר ההשתכרות של משק הבית, מאופיין בפיזור רחב מאוד של לווים, במגוון של מוצרי אשראי (הלוואות לסוגיהן, עו"ש, כרטיסי אשראי) ובהיקף נמוך (בממוצע) של אשראי ללקוח בודד. פעילות הלקוחות הפרטיים מרוכזת בחטיבה הבנקאית, אשר אליה התמזגו בתחילת שנת 2016 סניפי בנק ערבי-ישראלי לשעבר.

החטיבה, הפועלת באמצעות הסניפים הפזורים ברחבי הארץ ובאמצעות ערוצים ישירים, מעניקה שירות מגוון, המותאם לפלחי הלקוחות השונים.

במטרה להתמודד עם הגידול בהיקפי האשראי הפרטי ועם מוטת השליטה הרחבה הנדרשת לניהולו, וכן במטרה ליישם ממשל תאגידי נאות, הורחבו וחוזקו מספר פונקציות, הן בקו הראשון בחטיבה הבנקאית, והן בחטיבה לניהול סיכונים המהווה קו הגנה שני.

בחטיבה הבנקאית פועלות מזה מספר שנים יחידות ייעודיות ומתמחות, כאשר המרכזיות שבהן:

מרכזי ניהול אשראי וסיכונים - מרכזים את הטיפול בכל בקשות האשראי שהן מעבר לסמכויות הסניפים, תוך יצירת הפרדה בין מנהל הלקוח לגורם המארגן את מתן האשראי; מהווים עוגן מקצועי לאנשי האשראי בסניפים; מנהלים שגרת מעקב ובקרה אשר תוצאותיה משוקפות הן לדרג השטח בסניפים והן להנהלת החטיבה.

יחידות גבייה מוקדמת ומרכזי חוב"ב - מרכזים את הטיפול בחובות שבהם אותר פיגור בתשלומים טרום סיווג הלווה כבעייתי, וכן בלקוחות שסווגו כבעייתיים. יחידות אלה מקיימות שירות מקצועי של הליכי טיפול, הסדרים וגבייה, ובכלל זה על ידי הפעלת משרדי עורכי דין חיצוניים.

בחטיבה לניהול סיכונים מבוצעים ניטור ובקרת קו שני, הכוללים בין היתר: איתגור מגמות וסגמנטים בתיק האשראי הפרטי, מעקב אחר טיב הניבוי של המודלים לאמידת סיכון הלווים, בחינת טיבם ושלמותם של נוהלי הבקרה של הגורמים העסקיים, בחינת מדגמים של תיקים פרטניים לפי הצורך ועוד.

מדיניות האשראי הפרטי, אותה מגבשת החטיבה לניהול סיכונים בשיתוף החטיבה הבנקאית, מהווה נדבך חשוב בהתוויית תיאבון הסיכון ובהכוונת הניהול השוטף של פעילות זאת. להלן מספר עקרונות מרכזיים מתוך מדיניות האשראי הפרטי:

- סיכון האשראי של כל לווה נאמד על ידי דירוג פנימי, באמצעות מודל סטטיסטי המתעדכן באופן שוטף והמבוסס על המידע מתוך חשבונות הלקוח בבנק. דירוג פנימי זה משמש במספר תהליכים מרכזיים בניהול האשראי. המודל הסטטיסטי והשימושים הנגזרים ממנו עוברים אישור ותיקוף בלתי תלויים על ידי החטיבה לניהול סיכונים טרום הכנסתם לשימוש. כמו-כן, מבוצע מעקב שוטף ושיטתי אחר מדדי הניבוי של המודל, על מנת לוודא את טיבם ותקינותם לאורך זמן. ככל שעולה הצורך, מבוצעים עדכונים ושיפורים.
 - מערך סמכויות האשראי מושתת על מספר עקרונות מרכזיים ובכלל זה הסמכות הפוחתת ככל שרמת הסיכון של הלווה גבוהה יותר. ניצול הסמכות מותנה בכללים הרלבנטיים כפי שנקבעו במדיניות ובנהלים.
 - נקיטת זהירות יתר במתן אשראי ללקוחות חדשים, תוך ביצוע בדיקות מול מאגרי מידע חיצוניים ומול מידע שמספק הלקוח כדוגמת תלושי שכר, דפי חשבון מבנק אחר, תעודת זהות בבנקאית ועוד.
 - הבנק רואה חשיבות עליונה בהקפדה על התנהגות עסקית הוגנת, תוך הדגשת הערכים של יושר, שקיפות ושמירה על טובת הלקוח מצד הבנק, בייזום ובליווי הלקוח, וכן על תמחור הכולם את רמת הסיכון. ההיבטים השונים של התנהגות עסקית הוגנת מודגשים ומרועננים בפני מנהלי הלקוחות וקציני האשראי הפרטי. בהקשר זה נעשה שימוש במגוון כלים, הן על ידי הדרכות, הן על ידי הנחיות נוהליות ספציפיות, והן בתהליכי העבודה במערכות הממוכנות.
 - כחלק משמירה על כללי התנהגות עסקית הוגנת, מבוצעת התאמת האשראי לצרכי הלקוח ויכולותיו. תשומת לב מוקדשת לתקופת האשראי, המטבע ומגזר ההצמדה, אשר יכולים להיות בעלי השלכה על יכולת החזר. הבנק מיישם את הוראות הפיקוח על הבנקים בנושא הכללים לגבי הצעות יזומות של אשראי פרטי.
 - הבנק לא ייזום ולא יעודד עסקות ספקולציה או עסקות לרכישת ניירות ערך.
 - הקפדה וערנות מוגברת להיבטי הציות העלולים לנבוע מהאשראי, בדגש על בחינת ההיגיון הכלכלי של העסקה ומקורות הפירעון.
 - לאור העלייה שחלה ברמת המינוף של משקי הבית בישראל, וכן לאור הצפי כי מגמה זאת צפויה להימשך, בוצע במהלך השנה האחרונה הידוק של תהליך החיתום, וזאת בשני מישורים מרכזיים:
 - א. הרחבה וחידוד של בחינת הבקשות למתן אשראי חדש או נוסף ללווה, כך שתכלול ניתוח כושר שירות החוב של הלווה באופן רחב יותר.
 - ב. צמצום הסמכויות של הגורמים העסקיים לאישור אשראי בסגמנטים מסוימים, בעלי רמת מינוף גבוהה יחסית.
 בנוסף להקפדה על תהליכי החיתום, הניהול והבקרה ברמת הלווה הבודד, הורחב והוגבר גם הניטור השוטף אחר האשראי הפרטי גם ברמה האגרגטיבית. ראה להלן התפתחות יתרות האשראי הפרטי בשלוש השנים האחרונות. אחת לרביע מופקים דוחות מעקב על ידי החטיבה הבנקאית, אליהם מתווסף איתגור של החטיבה לניהול סיכונים. ניטור זה כולל התייחסות למספר היבטים מרכזיים:
 - התפלגות דירוגי הסיכון של הלווים, תוך הבחנה בין לקוחות חדשים לכלל אוכלוסיית הלקוחות הקיימת, ובשים לב למגבלה פנימית שהוגדרה ביחס לשיעור המקסימאלי של האשראי בגין לוויים בעלי רמת סיכון גבוהה. הבנק עומד במגבלה, והיא אף הודקה במהלך השנה.
 - מאפייני סיכון ספציפיים (כגון הלוואות בפיגור, החזרי שיקים וכד').
 - התפלגות סכומים ותקופות. ראה להלן התפלגות לפי גודל האשראי ללווה בודד.
 - רמות המינוף.
- ב-31 בדצמבר 2015 מוזגו לחטיבה הבנקאית סיפוי בנק ערבי-ישראלי לשעבר, מהלך אשר לווה בתשומת לב ניהולית ובמעקב אחר השינויים שחלו בחלק מתהליכי העבודה ובמגמות בתיק האשראי.
- לאור הצפי להתמשכות המגמות במשק הישראלי ברמת הצריכה הפרטית ובעקבותיה ברמת המינוף של משקי הבית כפי שמשקתף בין היתר גם בגידול בהיקף ובשיעור החובות הבעייתיים בלאומי (ראה טבלה להלן) ולאור החלטות הנהלת הבנק והדירקטוריון שלא להגדיל את תיאבון הסיכון בסגמנט זה, יימשך גם בשנת 2017 הניטור ההדוק והמוגבר אחר ההתפתחויות בתיק זה.

להלן התפתחות יתרות סיכון האשראי הפרטי בבנק (פעילות בישראל, ללא הלוואות לדיור) בשלוש השנים האחרונות:

יתרת סיכון אשראי	
במיליוני ש"ח	
44,672	דצמבר 2014
46,461	דצמבר 2015
49,987	דצמבר 2016

להלן התפלגות סיכון האשראי הפרטי בבנק נכון ל-31 בדצמבר 2016 לפי גודל האשראי ללווה בודד:

גודל סיכון האשראי			
מ-	עד (אלפי ש"ח)	מיליון ש"ח	שיעור מהתיק
-	25,000	5,062	10.13%
25,000	50,000	7,489	14.98%
50,000	75,000	7,023	14.05%
75,000	100,000	6,221	12.45%
100,000	150,000	8,817	17.64%
150,000	200,000	5,356	10.71%
200,000	300,000	5,423	10.85%
300,000	מעל 300,000	4,596	9.20%

להלן התפלגות סיכון האשראי הפרטי בבנק (פעילות בישראל, ללא הלוואות לדיור) נכון ל 31 בדצמבר 2016:

יתרת סיכון		מסגרת עו"ש לא מנוצלת
ב-%	הכולל	
15.9	7,956	יתרות עובר ושב ויתרות מנוצלות בכרטיסי אשראי
5.2	2,585	הלוואות לרכישת רכב (ששועבד)
42.4	21,213	הלוואות אחרות
63.5	31,754	סך הכל סיכון אשראי מאזני
14	6,992	מסגרת עו"ש לא מנוצלת
21.8	10,905	מסגרת כרטיסי אשראי לא מנוצלת
0.7	335	סיכון אשראי חוץ מאזני אחר
36.5	18,232	סך הכל סיכון אשראי חוץ מאזני
100	49,986	סך הכל סיכון אשראי כולל

התפלגות החובות וסיכון אשראי בעייתי מסך החובות לאנשים פרטיים בבנק (פעילות בישראל, ללא הלוואות לדוור):

31 בדצמבר		
2015	2016	
במיליוני ש"ח		
28,166	31,369	אשראי לא בעייתי
161	294	אשראי בעייתי לא פגום
44	91	אשראי בעייתי פגום
28,371	31,754	סך הכל סיכון אשראי מאזני
0.7%	1.2%	שיעור סיכון אשראי בעייתי מסך החובות לאנשים פרטיים

למידע נוסף ובכלל זה הנוגע לחובות בעייתיים והוצאות בגין הפסדי אשראי ראה [ביאור 13](#), [ביאור 30](#) ובפרק החשיפה לסיכונים סעיף [סיכון האשראי](#); [הכולל לציבור לפי ענפי משק](#).

חשיפת הבנק למימון ממונף

בהוראת ניהול בנקאי תקין 311 נקבע כי מדיניות אשראי של בנק תתייחס בין היתר למימון ממונף. הבנק פועל על פי עקרונות ייחודיים במדיניות האשראי לסגמנט זה, ובכלל זה בהיבט של פרמטרים פיננסיים, סמכויות אשראי, ועוד.

ב-1 בינואר 2016 נכנס לתוקף עדכון להוראת ניהול בנקאי תקין 323 (מגבלות על מימון עסקאות הוניות) וכן הוראת ניהול בנקאי תקין חדשה 327 (ניהול הלוואות ממונפות). הבנק עומד בדרישות הוראות חדשות אלה.

נכון ל-31 בדצמבר 2016 מימון ממונף מוגדר על ידי הבנק בהלימה ובהרחבה להוראות העדכניות, וכולל הלוואות/לווים העומדים באחד מהקריטריונים הבאים:

1. אשראי למטרת עסקה הונית שהגדרתו לעניין המגבלה בהוראת ניהול בנקאי תקין 323 כאשר אשראי למימון רכישת אמצעי שליטה או כנגד אמצעי שליטה מוחזקים ללא זכות חזרה נכלל בכל שיעור מימון (גם אם נמוך מהמוגדר בהוראה).
 2. מימון לחברות החזקה שכל או עיקר פעילותן הינה החזקה בחברות בנות (ללא פעילות עצמאית משמעותית), שהגדרתן במדיניות הבנק.
- מימון ללווה, בסגמנטים השונים של ענפי המשק שהוגדרו, המאופיין בערכים חריגים משמעותית של פרמטרים מסוימים ביחס לנורמות בתחום ענף המשק הרלוונטי, כגון: יכולת שרות חוב לא מספקת ביחס לנורמות שהבנק קבע, יחס נמוך של הון עצמי למאזן.
- לאור עדכון הגדרת האשראי הממונף בהתאם להוראות ניהול בנקאי תקין אשר נכנסו לתוקף ב-1 בינואר 2016, לא ניתן לבצע השוואה כמותית מדויקת ליתרה לסוף שנת 2015. עם זאת, נציין כי באופן כללי היקף האשראי הממונף בבנק נמצא מזה שנים במגמת קיטון.
- נכון ל-31 בדצמבר 2016 סך יתרת החבות ברוטו של האשראי הממונף כפי הגדרת הבנק עומד על כ-4.6 מיליארד ש"ח, קיטון של כ-0.24 מיליארד ש"ח מסוף שנה קודמת.

31 בדצמבר		
2015	2016	
במיליוני ש"ח		
		ענף משק
258	601	אספקת חשמל
394	377	כרייה וחציבה
184	-	מידע ותקשורת
636	862	מסחר
1,434	699	נדל"ן
621	596	שירותים פיננסיים
705	434	תחבורה ואחסנה
606	1,029	תעשייה
4,838	4,598	סך הכל

(א) היתרה המוצגת לשנים 2015 ו-2016 הינה על פי ההגדרה המעודכנת בהלימה להוראת ניהול בנקאי תקין שנכנסה לתוקף ב-1 בינואר 2016.

סיכון שוק

למידע נוסף ראה [דוח על הסיכונים](#) באתר האינטרנט של הבנק.

הבנק מיישם את הוראות המפקח על הבנקים בנושא ניהול סיכונים השוק והנזילות של הקבוצה, במסגרתן נקבעו עקרונות יסוד לאופן ניהול הסיכונים ובקרתם, ובכלל זה האחריות של ההנהלה והדירקטוריון, הגדרת אמצעי הבקרה והכלים למדידת הסיכונים ואמצעי הבקרה והפיקוח על סיכונים אלה, תוך יישום ממשל תאגידי שכולל שלושה "קווי הגנה".

הבנק מקפיד על קיום דיווח שוטף ועדכני לגורמי ההנהלה, הדירקטוריון ולפיקוח על הבנקים.

מדיניות ניהול סיכונים השוק

מדיניות ניהול סיכונים השוק מהווה ביטוי לאסטרטגיית ניהול סיכון השוק של הקבוצה. זאת לצד הנהלים הקיימים לזיהוי, מדידה, מעקב, פיתוח ובקרה אחר סיכונים השוק. המדיניות נועדה מחד לתמוך בהשגת היעדים העסקיים תוך הערכת הסיכונים והסיכונים שיכולים לבוא מהחשיפה לסיכונים וזאת בהשוואה לרווח הצפוי מהם, ומאידך, נועדה להפחית את רמת הסיכון הנובעת מהפעילות השוטפת של הבנק, ובכלל זה לשמור על רמת נזילות גבוהה.

המדיניות מהווה כלי חשוב להגדרת תאבון הסיכון של הבנק בתחום הנוסטרו, חדרי העסקות וחשיפות השוק בכלל קבוצת לאומי. המדיניות מגדירה את הממשל התאגידי, חלוקת האחריות הארגונית ומנגנוני האסקלציה.

במסגרת המדיניות לניהול סיכונים השוק נקבעו מגבלות דירקטוריון לכל גורם סיכון שוק מהותי. כמו כן, נקבעו מגבלות ברמת מנהלת סיכונים ראשית ומגבלות נוספות המשלימות למגבלות אלו. מגבלות אלו נועדו להגביל את הנזק שעלול להיגרם כתוצאה משינויים לא צפויים בגורמי הסיכון השונים הקיימים בשווקים כגון שיעורי הריבית, אינפלציה, שערי חליפין, מרווחי אשראי סחיר ומחירי מניות.

החשיפות לסיכונים שוק מנוהלות באופן שוטף ברמת הקבוצה. חברות הבת בחו"ל קובעות מדיניות לניהול סיכונים שוק בהלימה עם המדיניות הקבוצתית ומסגרות הסיכון שאושרו בה. המידע על מצב החשיפות בפועל בהתאם למסגרות שנקבעו מתקבל מהחברות הבנות ומובא בחשבון בניהול הכולל של החשיפות בקבוצה.

ניהול סיכונים השוק מתבצע בשני מוקדי סיכון עיקריים - התיק הבנקאי והתיק למסחר. הגדרת התיק למסחר נגזרת מהוראות באזל והיא כוללת את תיק ניירות הערך הסחיר של הבנק ועסקות נגזרים בפעילות הסחירה. הגדרת התיק הבנקאי כוללת את העסקות אשר אינן כלולות בתיק למסחר.

למידע נוסף בנוגע לפעילות לפי תיקים ראה [דוח על הסיכונים](#) באתר האינטרנט של הבנק.

התחייבויות בדבר זכויות עובדים

הבנק מיישם את כללי החשבונאות בארה"ב בנושא זכויות עובדים, כפי שנקבעו על ידי בנק ישראל. ניהול סיכונים השוק בגין המחויבות לעובדים מבוצע בחלקו במסגרת התיק הבנקאי ובחלקו הנוסף מנוהל באופן נפרד ועצמאי אל מול "נכסי תוכנית", אשר נועדו לשאת תשואה לאורך זמן, במטרה לשרת את ערך ההתחייבות.

המחויבות האקטוארית לעובדים בעלת מח"מ ארוך ומושפעת באופן משמעותי משינויים בריבית ההיוון. שיעור ההיוון המשמש לחישוב ההתחייבויות האקטואריות לזכויות עובדים נעשה על בסיס עקום אג"ח ממשלת ישראל בתוספת מרווח אג"ח קונצרני AA בארה"ב. השפעת שינויים אלה על הון הבנק גבוהה. ביום 12 ביולי 2016 קיבל הבנק אישור פרטני מבנק ישראל לפיו, עבור מדידת הלימות ההון, היוון ההתחייבויות לזכויות עובדים יבוצע על פי עקום ממוצע נע של שמונה רבעונים של תשואות השוק המושפעות, כאמור, מעקום אג"ח ממשלת ישראל וממרווח אג"ח קונצרני AA בארה"ב. אישור זה מיתן באופן משמעותי את התנדודות של ההון הפיקוחי הנובעת משינויים בריבית ההיוון.

כנגד חלק מההתחייבות האקטוארית, קיימת השקעה ב"נכסי התוכנית" שנועדה לשרת מחויבות זו, באמצעות השקעה בנכסים מגוונים ומפוזרים כדוגמת מניות ונכסי חוב. ההשקעה כפופה למגבלות רגולטוריות ומגבלות הנקבעות על ידי הקופות.

א. סיכון הריבית

סיכון הריבית הינו הסיכון להפסד כתוצאה משינויים בשערי ריבית חסרת סיכון במטבעות השונים, בשל הפערים בין מועדי שינוי הריבית או הפירעון של הנכסים וההתחייבויות בכל אחד ממגזרי ההצמדה, כמקדם מכינהם.

מדיניות החשיפות בריבית הינה להגביל את מידת ההשפעה של שינויים אפשריים בריבית על השחיקה הפוטנציאלית של השווי הכלכלי¹ ושל הרווח המימוני לשנה הקרובה. החשיפה של הרווח לריבית מושפעת גם מהפעילות בעסקות נגזרים ותיק ני"ע למסחר.

סיכון הריבית נמדד ומנוהל בפועל על בסיס הנחות התנהגותיות שונות באשר לזמני הפירעון של הנכסים וההתחייבויות. על פי ניסיון העבר, הבנק מתייחס לחלק מיתרות העו"ש כהתחייבות לזמן ארוך. כמו כן, קיימות הנחות בהתייחס לפרעונות המוקדמים במשכנתאות. להערכות אלו חשיבות גדולה בניהול סיכוני הריבית, גם בשל הגידול המשמעותי ביתרות בשנים האחרונות.

מדידת החשיפה לשינויים בריבית מבוצעת הן לעליה והן לירידת ריבית בכלל מגזר הצמדה. מדידה זו נועדה לבחון את רגישות מבנה הנכסים וההתחייבויות הקיים לשינויי ריבית, ולכן החישוב המבוצע נעשה מבלי לשנות את מבנה הנכסים וההתחייבויות. במידה והריבית תהיה שלילית באופן מובהק המבנה של הנכסים וההתחייבויות ישתנה בהכרח.

תמצית החשיפות לשינויים בלתי צפויים בריבית ברמת הקבוצה (לפני מס ובמיליוני ש"ח)^(א) השינוי הפוטנציאלי בשווי הכלכלי כתוצאה מתרחיש:

תרחיש	31 בדצמבר 2016			31 בדצמבר 2015		
	עליה ב-1%	ירידה ב-1%	שינוי של 0.1%	עליה ב-1%	ירידה ב-1%	שינוי של 0.1%
במט"ו						
תיק בנקאי	(12)	(227)	10	(641)	708	(66)
תיק למסחר	37	(45)	4	(87)	111	(7)
במט"ח						
תיק בנקאי	(42)	(143)	0	(32)	(74)	(3)
תיק למסחר	52	(49)	5	7	(33)	2
	השינוי הפוטנציאלי ברווח השנתי מעליית ריבית של 1% ^(ב)					
	31 בדצמבר 2016		31 בדצמבר 2015			
	מט"ו	מט"ח	סך הכל			
סך הכל	523	215	379			

(א) היקף החשיפה מתעלם מקיומה של רצפת ריבית בשיעור של 0% על הפיקדונות. ככל שהריבית ממשיכה לרדת ומתקרבת לאפס, הפגיעה ברווח הפיננסי גבוהה יותר שכן כל הורדת ריבית על ידי בנק ישראל מתבטאת רק בהורדת הריבית על האשראי ולכן בהקטנת מרווחים ושחיקת רווחיות הבנק.
(ב) בירידת ריבית צפוי הפסד בסכום דומה.

¹ השווי הכלכלי של ההון מוגדר כהפרש בין הערך הנוכחי של הנכסים וההתחייבויות. בחישוב הערך הנוכחי מנכים את התזרימים בעקום התשואה חסר סיכון אשראי ואת התזרימים המט"חיים בלייבור.

חשיפת ההון לעליה/ירידה מיידית בריבית (לפני השפעת המס):

חשיפה במט"ח			חשיפה במט"י		
ליום 31 בדצמבר 2016					
שינוי של	לירידה	לעליה	שינוי של	לירידה	לעליה
0.1%	של 1%	של 1%	0.1%	של 1%	של 1%
(40)	268	(435)	176	(1,978)	1,537
ליום 31 בדצמבר 2015					
שינוי של	לירידה	לעליה	שינוי של	לירידה	לעליה
0.1%	של 1%	של 1%	0.1%	של 1%	של 1%
(25)	182	(292)	145	(1,895)	1,472

(א) מדידה זו כוללת את החשיפה לשינוי מידי בריבית של תיקי הנוסטרו המשוערכים לפי שווי שוק והמחויבות האקטואריות לעובדים. מדידה זו אינה כוללת את השפעת הרגישות של נכסי התוכנית לשינויים בריבית אשר נאמדת ליום 31 בדצמבר 2016 בירידה בשווי הנכסים של כ-117 מיליון ש"ח בתרחיש עליה של 1% בריבית. כמו כן, המדידה אינה כוללת את ההשפעות של הוראות המעבר של תקן זכויות עובדים, לפיהן מחושב יחס הלימות ההון.

במהלך 2016 עמדה הקבוצה בכל מגבלות החשיפה לריבית שקבע הדירקטוריון. למידע נוסף ראה [דוח על הסיכונים](#) באתר האינטרנט של הבנק.

רגישות השווי ההוגן של הנכסים וההתחייבויות לריבית

להלן השפעת שינויים פוטנציאליים בשיעורי הריבית על השווי ההוגן של המכשירים הפיננסיים של הבנק וחברות מאוחדות שלו, למטע פריטים לא כספיים, על פי כללים חשבונאיים:

שווי הוגן נטו של מכשירים פיננסיים לפני השפעת השינויים בריבית:

31 בדצמבר 2016						
מטבע ישראל			מטבע חוץ לרבות מטבע ישראל צמוד מט"ח			
לא צמוד	צמוד מדד	דולר	אירו	אחרים	סך הכל	
במיליוני ש"ח						
278,940	48,232	69,263	8,061	8,561	413,057	נכסים פיננסיים
252,169	6,790	214,767	55,373	28,222	557,321	סכומים לקבל בגין מכשירים פיננסיים נגזרים וחוץ מאזניים
231,563	55,451	91,577	15,107	7,038	400,736	התחייבויות פיננסיות ^(א)
276,575	8,526	193,704	48,587	30,473	557,865	סכומים לשלם בגין מכשירים פיננסיים נגזרים וחוץ מאזניים
22,971	(8,955)	(1,251)	(260)	(728)	11,777	שווי הוגן נטו של מכשירים פיננסיים
31 בדצמבר 2015						
מטבע ישראל			מטבע חוץ לרבות מטבע ישראל צמוד מט"ח			
לא צמוד	צמוד מדד	דולר	אירו	אחרים	סך הכל	
במיליוני ש"ח						
257,444	52,070	64,294	7,598	9,709	391,115	נכסים פיננסיים
258,434	7,256	193,030	57,823	24,915	541,458	סכומים לקבל בגין מכשירים פיננסיים נגזרים וחוץ מאזניים
211,447	59,362	87,666	13,889	9,199	381,563	התחייבויות פיננסיות ^(א)
283,626	8,796	170,470	52,076	26,125	541,093	סכומים לשלם בגין מכשירים פיננסיים נגזרים וחוץ מאזניים
20,805	(8,832)	(812)	(544)	(700)	9,917	שווי הוגן נטו של מכשירים פיננסיים

(א) כולל שווי הוגן של ההתחייבויות האקטואריות לעובדים ואינו כולל את שווי נכסי התוכנית.

השפעת שינויים פוטנציאליים בשיעורי הריבית על שווי הוגן* נטו של מכשירים פיננסיים:

31 בדצמבר 2016								
שווי הוגן נטו של מכשירים פיננסיים לאחר השפעת שינויים בשיעורי הריבית ^(א)								
שינוי בשווי ההוגן								
מטבע חוץ לרבות מטבע ישראלי צמוד								
מטבע ישראלי			מט"ח			מטבע ישראלי		
לא צמוד	צמוד	מט"ח	אחרים	אירו	דולר ^(ב)	מט"ח	הכל	הכל
במיליוני ש"ח								
גידול מיידי מקביל של 1%	22,574	(7,363)	(1,820)	(281)	(720)	12,390	613	5.21
גידול מיידי מקביל של 0.1%	22,937	(8,771)	(1,304)	(262)	(728)	11,872	95	0.81
קיטון מיידי מקביל של 1%	23,260	(11,050)	(849)	(239)	(736)	10,386	(1,391)	(11.81)

31 בדצמבר 2015								
שווי הוגן נטו של מכשירים פיננסיים לאחר השפעת שינויים בשיעורי הריבית ^(א)								
שינוי בשווי ההוגן								
מטבע חוץ לרבות מטבע ישראלי צמוד								
מטבע ישראלי			מט"ח			מטבע ישראלי		
לא צמוד	צמוד	מט"ח	אחרים	אירו	דולר ^(ב)	מט"ח	הכל	הכל
במיליוני ש"ח								
גידול מיידי מקביל של 1%	19,963	(7,086)	(1,079)	(550)	(692)	10,556	639	6.44
גידול מיידי מקביל של 0.1%	20,721	(8,657)	(839)	(545)	(699)	9,981	64	0.65
קיטון מיידי מקביל של 1%	21,643	(11,061)	(675)	(537)	(708)	8,662	(1,255)	(12.66)

* לא כולל אומדן שווי הכנסות בגין עמלת פירעון מוקדם.
 (א) מדידה זו כוללת את החשיפה לשינוי מיידי בריבית של תיקי הנוסטרו המשוערים לפי שווי שוק והמחויבות האקטוארית לעובדים. מדידה זו אינה כוללת את השפעת הרגישות של נכסי התוכנית לשינויים בריבית אשר נאמדת ליום 31 בדצמבר 2016 בירידה בשווי הנכסים של כ-117 מיליון ש"ח בתרחיש עליה של 1% בריבית. כמו כן, המדידה אינה כוללת את ההשפעות של הוראות המעבר של תקן זכויות עובדים, לפיהן מחושב יחס הלימות ההון.

(ב) מזה השפעת נכסים פיננסיים מורכבים: גידול מיידי מקביל של 1% - (345) מיליון ש"ח (ב-31 בדצמבר 2015 - (250) מיליון ש"ח), וקיטון מיידי מקביל של 1% - 171 מיליון ש"ח (ב-31 בדצמבר 2015 - 144 מיליון ש"ח).

ראה הרחבה להנחות ששימשו לחישוב השווי ההוגן של מכשירים פיננסיים [בביאור 1.1](#).

ליום 31 בדצמבר 2015									
מערך חיים	שיעור	מסך הכל	מערך חיים	שיעור	מסך הכל	ללא	מערך	מערך עשר	מערך חמש
ממוצע	תשואה	שווי הוגן	ממוצע	תשואה	שווי הוגן	תקופת	עשרים	עד עשרים	עד עשר
אפקטיבי	פנימי		אפקטיבי	פנימי		פירעון	שנה	שנה	שנים
בשנים	באחוזים		בשנים	באחוזים					
0.70	2.87	257,444	0.56	3.30	278,940	617	112	1,550	6,474
1.44	-	252,647	1.50	-	247,093	-	48	361	22,951
-	-	5,787	-	-	5,076	-	-	1	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
^(ב) 1.06	2.87	515,878	^(ב) 0.99	3.30	531,109	617	160	1,912	29,425
0.41	0.93	211,447	0.42	1.00	231,563	-	-	43	2,269
1.35	-	279,269	1.44	-	273,646	-	24	524	22,979
-	-	4,328	-	-	2,905	-	-	1	-
0.50	-	29	0.50	-	24	-	-	-	-
^(ב) 0.94	0.93	495,073	^(ב) 0.97	1.00	508,138	-	24	568	25,248
							136	1,344	4,177
							22,354	22,218	20,874
3.29	2.00	52,070	3.82	2.44	48,232	23	1,697	2,118	5,624
3.05	-	7,256	2.65	-	6,790	-	-	-	1,384
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
^(ב) 3.26	2.00	59,326	^(ב) 3.68	2.44	55,022	23	1,697	2,118	7,008
3.06	0.67	43,990	2.91	0.82	38,888	-	-	884	4,082
2.93	-	8,671	2.78	-	8,391	-	-	60	1,655
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	125	-	-	135	-	-	-	-
^(ב) 3.03	0.67	52,786	^(ב) 2.88	0.82	47,414	-	-	944	5,737
							1,697	1,174	1,271
							7,585	5,888	4,714

31 בדצמבר 2015

מערך חיים ממוצע אפקטיבי	שיעור תשואה פנימי	סך הכל שווי הוגן	מערך חיים ממוצע אפקטיבי	שיעור תשואה פנימי	סך הכל שווי הוגן	ללא תקופת פירעון	מערך עשרים שנה	מערך עשר עד עשרים שנה	מערך חמש עד עשר שנים
בשנים	באחוזים		בשנים	באחוזים					
1.32	1.81	81,601	1.26	2.48	85,885	209	130	772	5,439
2.62	2.71	10,317	3.44	2.83	10,029	-	95	703	1,783
1.00	-	266,812	0.96	-	291,443	-	3	471	17,108
-	-	8,956	-	-	6,919	-	-	-	(30)
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
^(ב) 1.05	4.52	357,369	^(ב) 1.01	2.48	384,247	209	133	1,243	22,517
0.28	0.99	110,362	0.18	1.08	113,337	10	1	44	21
1.30	-	238,694	1.19	-	263,660	-	213	597	19,379
-	-	9,963	-	-	9,090	-	-	61	(21)
0.50	-	14	0.50	-	14	-	-	-	-
^(ב) 0.95	0.99	359,033	^(ב) 0.87	1.08	386,101	10	214	702	19,379
							(81)	541	3,138
							(2,053)	(1,972)	(2,513)
1.17	2.31	395,236	1.09	2.78	416,301	4,093	1,939	4,440	17,537
1.24	-	527,633	1.23	-	547,007	1,681	51	832	41,443
-	-	14,743	-	-	12,132	138	-	1	(30)
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
^(ב) 1.19	2.31	937,612	^(ב) 1.15	2.78	975,440	5,912	1,990	5,273	58,950
0.69	0.80	366,647	0.60	0.93	385,128	1,350	1	971	6,372
1.36	-	527,933	1.34	-	547,167	1,470	237	1,181	44,013
-	-	14,291	-	-	11,995	-	-	62	(21)
0.08	-	347	0.06	-	353	180	-	-	-
^(ב) 1.06	0.80	909,218	^(ב) 1.02	0.93	944,643	3,000	238	2,214	50,364
							1,752	3,059	8,586
							27,885	26,133	23,074
			15.49	2.23	16,948	-	4,524	5,036	3,103

הערות כלליות:

1. בלוח זה, הנתונים לפי תקופות מציגים את הערך הנוכחי של תזרמים עתידיים כשהם מהווים לפי שיעור התשואה הפנימי שמנכה אותם לשווי ההוגן הכלול בגין המכשיר הפיננסי בעקביות להנחות שלפיהן חושב השווי ההוגן של המכשיר הפיננסי. לפירוט נוסף בדבר ההנחות ששימשו לחישוב השווי ההוגן של המכשירים הפיננסיים ראה [ביאור 3.33](#).
2. שיעור תשואה פנימי הינו שיעור הריבית המנכה את תזרמי המזומנים הצפויים ממכשיר פיננסי אל השווי ההוגן הכלול בגינו.
3. משך חיים ממוצע אפקטיבי של קבוצת מכשירים פיננסיים מהווה קירוב לשינוי באחוזים בשווי ההוגן של קבוצת המכשירים הפיננסיים שייגרם כתוצאה משינוי קטן (גידול של 0.1%) בשיעור התשואה הפנימי של כל אחד מהמכשירים הפיננסיים.
4. השפעת עסקאות גידור כלולה בסך כל הנכסים או סך ההתחייבויות, לפי העניין.
5. בחישוב מח"מ הנכסים וההתחייבויות במגזר הצמוד למדד נלקח בחשבון אומדן לגבי פרעונות מוקדמים ומשיכות בנקודות היציאה בתוכניות החיסכון, בהתאם למודל האומדן את הפרעונות המוקדמים הצפויים על סמך התנהגות החוסכים. מח"מ סך הנכסים על פי התזרים המקורי של תוכניות החיסכון גבוה יותר ומגיע ל-4.38 שנים, מח"מ סך ההתחייבויות מגיע ל-2.93 שנים, ופער שיעור התשואה הפנימי (להלן- ש"פ), מסתכם ב-0.52% השינוי בשווי הוגן בסך הנכסים הינו גידול של 1,358 מיליון ש"ח ובסך ההתחייבויות גידול של 18 מיליון ש"ח.
6. פירוט נוסף על החשיפה לשינויים בשיעורי הריבית בכלל מגזר של הנכסים הפיננסיים ושל ההתחייבויות הפיננסיות, לפי סעיפי המאזן השונים, יימסרו לכל מבקש.

החשיפה לריבית ועמידה במגבלות

להלן מצב החשיפה לשינויי הריבית ברמת הקבוצה המחושב על פי כללים חשבונאיים.

31 בדצמבר					
2015			2016		
מט"ח וצמוד מט"ח	צמוד מדד	לא צמוד	מט"ח וצמוד מט"ח	צמוד מדד	לא צמוד
משך חיים ממוצע (מח"מ) בשנים:					
1.05	3.26	1.06	1.01	3.68	0.99
0.95	3.03	0.94	0.87	2.88	0.97
0.10	0.23	0.12	0.14	0.80	0.02
0.82	1.33	1.94	1.40	1.62	2.30

(א) כולל עסקאות עתידיות ואופציות, ובהסתמכות על נתוני השווי ההוגן של המכשירים הפיננסיים.

בחישוב מח"מ ההתחייבויות במגזר הצמוד למדד ובמגזר השקלי הלא צמוד נלקח בחשבון אומדן לגבי פרעונות מוקדמים ומשיכות בנקודות היציאה בתוכניות החיסכון, בהתאם למודל האומדן את הפרעונות המוקדמים הצפויים על סמך התנהגות החוסכים. מח"מ סך ההתחייבויות על פי התזרים המקורי של תוכניות החיסכון גבוה יותר ומגיע ל-2.93 שנים, ופער שיעור התשואה הפנימי (להלן - ש"פ), מסתכם ב-0.52%.

בנתונים המוצגים לעיל מובאים בחשבון פרעונות מוקדמים במשכנתאות. מח"מ הנכסים לסוף 2016 על פי התזרים המקורי שאינו מביא בחשבון פרעונות מוקדמים גבוה יותר ומגיע ל-4.38 שנים, ופער הש"פ מסתכם בכ-0.52%.

בחישוב מח"מ המוצגים לעיל מובאים בחשבון פרעונות מוקדמים במשכנתאות. מח"מ הנכסים לסוף 2016 על פי התזרים המקורי שאינו מביא בחשבון פרעונות מוקדמים גבוה יותר ומגיע ל-4.38 שנים, ופער הש"פ מסתכם בכ-0.52%.

א. סיכון בסיס/שער חליפין

על פי כללי החשבונאות, ההון מוגדר כמקור שקלי לא צמוד, כך שהשקעה של ההון במגזר שאינו המגזר השקלי הלא צמוד, מוגדרת כחשיפת בסיס. החשיפה לסיכונים הבסיס נמדדת כאחוז מההון החשוף של הקבוצה.

ההון החשוף ברמת הבנק, כולל את ההון העצמי ועתודות מסוימות, בניכוי נכסים קבועים והשקעות בחברות מוחזקות, למעט ההשקעות בחברות בנות בחו"ל, אשר ממומנות ממקורות במטבע חוץ ולכן אינן מנוכות מההון. ברמת הקבוצה, ההון החשוף כולל את ההון העצמי ועתודות מסוימות, בניכוי נכסים קבועים והשקעות בחברות כלולות.

מגבלות חשיפת הבסיס שמאושרות על ידי הדירקטוריון, נקבעות על פי שיקולי תשואה צפויה וסיכון, ומחולקות בין חדרי המסחר, ALM וחברות הבנות.

חברות הבנות בחו"ל ובארץ מנהלות חשיפות בסיס בהיקפים נמוכים, על בסיס המדיניות המעוגנת בהחלטות הדירקטוריון, ובתיאום עם הבנק בארץ.

לשינויים בשער החליפין השפעה על שער המס האפקטיבי, הואיל והפרשי השער בגין ההשקעות בחו"ל אינם מובאים בחשבון בבסיס ההכנסה לצורך חישוב הפרשה למס, שלא כמו הפרשי השער בגין מקורות המימון בגינם. כנגד חשיפת המס הנובעת מהפרשי השער בגין השקעות בחו"ל המוגדרות כיחידות שמטבע הפעילות שלהן זהה לשקל מבצע הבנק עסקאות חיסוי.

להלן החשיפה הכלכלית בפועל ברמת הקבוצה, הנתונים מוצגים במונחים של אחוז מההון החשוף:

המצב בפועל		
31 בדצמבר		
2015	2016	
באחוזים		
(19.3)	(19.0)	לא צמוד
19.5	17.7	צמוד מדד*
(0.2)	1.3	מטבע חוץ

* החשיפה אינה מביאה בחשבון את השפעת רצפות מדד על ההון המושקע במגזר.

במהלך שנת 2016 שיעור ההון המושקע בממוצע על פני השנה במגזר הצמוד למדד היה כ-14.6%, שיעור זה נע במהלך השנה בין עודף של 7% ל-22.9% מההון החשוף. למגזר המט"ח נותב הון בשיעור נמוך יחסית ולכן ההשפעה של שינוי בשערי חליפין על הרווח אינה מהותית.

בשנת 2016, עמדה הקבוצה בכל מגבלות החשיפה בבסיס שאושרו על ידי הדירקטוריון.

להלן הרגישות לשינויים בשערי החליפין של מטבעות החוץ העיקריים ליום 31 בדצמבר 2016. המדידה מתייחסת להשפעת השינויים על הון הבנק וכוללת את הפעילות במכשירים מאזניים וחוף מאזניים:

דולר					
במיליוני ש"ח					
יין	פר"ש	ליש"ט	אירו		
3	(3)	6	(2)	31	עלייה של 5% בשע"ח
7	(5)	12	(7)	73	עלייה של 10% בשע"ח
(2)	3	(5)	(1)	(15)	ירידה של 5% בשע"ח
(4)	6	(9)	(7)	(34)	ירידה של 10% בשע"ח

ב. מניות

הבנק הגדיר מדיניות השקעה של הקבוצה לרבות קביעת מגבלות להיקף ההשקעה הכולל ובחברה בודדת, תמהיל ההשקעה ורמות הסיכון השונות בין סוגי ההשקעות הריאליות.

להלן החשיפה במניות (בהתאם לערך במאזן) ליום 31 בדצמבר 2016:

31 בדצמבר		
2015	2016	
במיליוני ש"ח		
1,050	981	מניות סחירות בתיק הזמין
1,653	961	מניות לא סחירות בתיק הזמין
2,703	1,942	סך הכל

סיכון נזילות ומימון

סיכון הנזילות

סיכון הנזילות הוא הסיכון הנוצר בשל אי הוודאות ביחס לאפשרות לגייס מקורות ו/או למימוש נכסים, באופן בלתי צפוי ותוך פרק זמן קצר, מבלי שיגרם הפסד מהותי. מדיניות ניהול סיכון הנזילות מהווה חלק אינטגרלי מהניהול העסקי האסטרטגי של קבוצת לאומי והיא הותאמה לדרישות הוראת ניהול בנקאי תקין 342 לניהול סיכון הנזילות ודרישות הוראה 221 "יחס כיסוי נזילות", המאמצת את המלצות ועדת באזל 3, לחישוב יחס מזערי לנזילות LCR (Liquidity Coverage Ratio), תוך ביצוע התאמות למשק הישראלי. על פי דרישות ההוראה, יחס ה-LCR לא יפחת מרמה מזערית של 80% בשנת 2016 ו-100% החל משנת 2017.

לאומי שומר על רמת נזילות נאותה, באמצעות השקעת תיק הנוסטרו בנכסים איכותיים ומפוזרים בשקלים ובמט"ח אשר מאפשרת לו לעמוד בכל צורכי הנזילות במגוון תרחישי קיצון, ובאמצעות מדיניות גיוס של מקורות יציבים ומגוונים ולטווחי זמן שונים בדגש על גיוס פיקדונות מקמעונאים וכן גיוס של אג"ח לתקופות ארוכות.

יחס כיסוי הנזילות של התאגיד הבנקאי מחושב על בסיס ממוצע תצפיות יומיות ויחס כיסוי הנזילות המאוחד מחושב על בסיס ממוצע תצפיות חודשיות לתקופה.

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		
2015	2016	
באחוזים		
א. בנתוני המאוחד		
יחס כיסוי הנזילות	132	105
יחס כיסוי הנזילות המזערי הנדרש על ידי המפקח על הבנקים	80	60
ב. בנתוני התאגיד הבנקאי		
יחס כיסוי הנזילות	130	103
יחס כיסוי הנזילות המזערי הנדרש על ידי המפקח על הבנקים	80	60

למידע נוסף בנוגע לסיכון הנזילות ראה [דוח על הסיכונים](#) באתר האינטרנט של הבנק [וביאור 25](#).

הבנק הכין תוכנית מגירה לטיפול במשבר נזילות אשר כוללת מערכת נורות אזהרה אשר יכולות להעיד על שינוי במצב הנזילות של הבנק. בהופעת סימן אזהרה מתכנס פורום ייעודי במטרה להעריך את המצב ולבחון את הצורך בהפעלת התוכנית בהתאם לרמת החומרה. התוכנית כוללת צעדים אופרטיביים מפורטים הנוגעים בין היתר בסדרי המימוש של הנכסים, מדיניות הטיפול בלקוחות ומערכות הדיווח לכל הגורמים העסקיים, לדירקטוריון ולבנק ישראל.

סיכון מימון

סיכון מימון הוא הסיכון לבניית מבנה מקורות לא מספיק יציב בטווח הארוך באופן שאינו משרת את השימושים המתוכננים.

הבנק מנהל לאורך שנים תשתית רחבה ומגוונת של מקורות מימון יציבים ולטווחי זמן שונים. מקור המימון העיקרי של הבנק הוא פיקדונות מלקוחות קמעונאיים. בנוסף, הבנק מממן את פעילותו באמצעות פיקדונות מלקוחות מסחריים ועסקיים וכן באמצעות הנפקות של כתבי התחייבויות. במהלך שנת 2016 גויסו כתבי התחייבות בסכום של כ-3.5 מיליארד ש"ח, וכן כתבי התחייבות נדחים הכשירים להיכלל ברובד 2 בסכום של כ-0.9 מיליארד ש"ח. ניהול המקורות מבוצע באופן שוטף ובנפרד, בשקלים ובמט"ח כ-31.6% מפיקדונות הציבור מגויסים במט"ח. המקורות מחו"ל מושקעים על ידי השלוחות באשראי ובנכסים נזילים, בעיקר באג"ח ברמת סיכון נמוכה. לבנק מגוון רחב של מקורות במט"ח מלקוחות תושבי חוץ, לקוחות מקומיים קמעונאיים, עסקיים ופיננסיים וכן פיקדונות פיזיים. בשנה האחרונה נשמרה יציבות בהיקף הפיקדונות במגזר זה בבנק. עודף הפיקדונות על האשראי במט"ח מושקע בנכסים נזילים ועסקאות החלף לטווחים קצרים.

כאמור, חלה עליה מהותית בהיקף הפיקדונות השקליים. בשל הריבית הנמוכה נמשכה מגמת גידול ביתרות העו"ש של הלקוחות. על מנת לקיים תשתית מקורות מימון יציבה ומגוונת, הבנק משווק מגוון פיקדונות אטרקטיביים לטווחי זמן שונים.

ריכוזיות מקורות המימון מנוהלת ומנוטרת באמצעות אינדיקטורים ומודלים לניהול הסיכון. הבנק מבצע מעקב אחר מבנה המקורות וריכוזיותם תחת מספר קטגוריות: גודל וסוג לקוח, מפקיד בודד, אורך חיי ההפקדה והתנהגות מאפיינת לאורך זמן. הניהול השוטף של מבנה המקורות כולל התוויה של מדיניות לגבי גיוון המקורות ותקופות המימון. ריכוזיות המקורות מבוקרת ומנוהלת במסגרת ניהול סיכונים הנזילות בבנק. מדידה שוטפת יומית של מדדי הנזילות, יחס כיסוי מזערי ומעקב אחר נורות אזהרה מאפשרים ניהול דינמי ומעקב אחר מקורות יציבים ומגוונים, שליטה ופיקוח על מצב הנזילות והתפתחות מגמות.

מצב ההצמדה, התקופות לפרעון ומצב הנזילות

א. מצב ההצמדה

בהתאם למדיניות ניהול מאזני ההצמדה, ההון הפנוי המוגדר כסך מקורות ההון בתוספת עתודות מסוימות ובניכוי השקעות בחברות כלולות ובנכסים קבועים, מושקע בנכסים שקליים לא צמודים, בנכסים צמודים למדד ובנכסים במטבע חוץ או הצמודים למטבע חוץ. מימון כל ההשקעות של הבנק בחו"ל ממקורות במטבע חוץ מונע את חשיפת הבסיס בגיבן.

להלן תמצית מצב מאזני ההצמדה, כפי שעולה מביאור 31 לדוח הכספי.

31 בדצמבר					
2015			2016		
מטבע חוץ ^(ב)	צמוד מדד	לא צמוד	מטבע חוץ ^(ב)	צמוד מדד	לא צמוד
115,182	51,672	271,308	119,752	48,573	293,216
117,558	52,305	245,875	121,733	49,057	265,263
^(א) (2,376)	(633)	25,433	^(א) (1,981)	(484)	27,953

(א) כולל עסקות עתידיות ואופציות.

(ב) כולל צמוד מטבע חוץ.

(ג) עודף התחייבויות במט"ח נובע בעיקר מעסקת חיסוי כנגד חשיפת המס בגין ההשקעות בשלוחות הבנק בחו"ל, השקעה במניות וקרנות המסווגות כפריט לא כספי וכן בגין חיסוי הכנסות עתידיות במטבע חוץ.

הניהול והדיווח השוטף של חשיפת הבנק לסיכונים בסיס מתבצעים על פי הגישה הכלכלית הכוללת התאמות ותוספות לגישה החשבונאית המוצגת לעיל. החשיפה בבסיס המחושבת על פי הגישה הכלכלית מפורטת בפרק "חשיפה לסיכונים ודרכי ניהולם".

בשנת 2016 חל גידול בסך כ-19.5 מיליארד ש"ח בהיקף פיקדונות הציבור (כולל כתבי התחייבות נדחים ושטרי הון). בהיקף האשראי לציבור חל גידול של 0.5 מיליארד ש"ח, בהשקעות באגרות חוב נרשם גידול של כ-9.1 מיליארד ש"ח ובהפקדות בבנקים, נטו, גידול בסך כ-14.8 מיליארד ש"ח.

להלן השינויים העיקריים שחלו במהלך 2016 בפעילות העיקרית בחלוקה למגזרי הצמדה:

המגזר השקלי הלא צמוד

שיעור הנכסים הכספיים במגזר השקלי הלא צמוד מסך הנכסים הכספיים הינו כ-63%.

עיקר הפעילות במגזר הינה לתקופות קצרות.

בהיקף האשראי לציבור חל גידול בסך כ-7 מיליארד ש"ח, 4.1%.

היקף המזומנים וההפקדות בבנקים, נטו עלה בכ-13.3 מיליארד ש"ח, והיקף ההשקעה בניירות ערך עלה בכ-3 מיליארד ש"ח.

בשנת 2016 נרשם גידול בסך כ-21.3 מיליארד ש"ח, 10.6% בהיקף הפיקדונות השקליים, גידול זה כולל גידול נטו של כ-0.6 מיליארד ש"ח בכתבי התחייבות נדחים.

יתרת עסקאות הנגזרים, נטו במגזר הסתכמה ב-31 בדצמבר 2016 בכ-24.1 מיליארד ש"ח, גידול בסך כ-1.1 מיליארד ש"ח בהשוואה לדצמבר 2015.

המגזר הצמוד למדד

בשנת 2016 האשראי לציבור קטן בכ-4.8 מיליארד ש"ח, כ-9.8%, וההשקעה בניירות ערך גדלה בכ-1.8 מיליארד ש"ח.

הפיקדונות צמודי המדד, כולל כתבי התחייבות נדחים, הצטמצמו בכ-5.2 מיליארד ש"ח.

יתרת עסקאות הנגזרים, נטו במגזר הסתכמה ב-31 בדצמבר 2016 בכ-1.5 מיליארד ש"ח, גידול בסך של כ-0.2 מיליארד ש"ח בהשוואה לדצמבר 2015.

מגזר מט"ח וצמוד מט"ח

שיעור הנכסים הכספיים במגזר המט"ח מסך הנכסים הכספיים הינו כ-26%.

האשראי לציבור במגזר מהווה כ-34% מסך פיקדונות הציבור. בשנת 2016 האשראי קטן בכ-1.6 מיליארד ש"ח, קיטון של 4.1%. ההשקעות בניירות ערך במט"ח הסתכמו בכ-36.2 מיליארד ש"ח, גידול של כ-4.4 מיליארד ש"ח בהשוואה לדצמבר 2015. בפיקדונות בבנקים, נטו חל גידול של כ-1.8 מיליארד ש"ח. מתחילת שנת 2016 פקדונות הציבור במט"ח גדלו בכ-2.6 מיליארד ש"ח, 2.4%. יתרת העסקאות העתידיות, נטו, במטבע חוץ כנגד שקלים הסתכמה ב-31 בדצמבר 2016 בכ-25.3 מיליארד ש"ח, קיטון של כ-1.6 מיליארד ש"ח בהשוואה לדצמבר 2015.

ב. התקופות לפירעון

בשנת 2016 בדומה לשנים האחרונות התאפיין הבנק ברמת נזילות גבוהה בשקלים. חלקה כתוצאה ממדיניות מכוונת של הבנק בגיוס מקורות יציבים ומגוונים, באמצעות גיוס פיקדונות ממספר גדול של לקוחות לטווחי זמן שונים ובכלל זה לתקופות ארוכות, וחלקה מגידול עודפי הנזילות בשקלים במערכת הבנקאית.

כ-31.8% מסך נכסי הבנק מופקדים לתקופות קצרות בבנקים ומושקעים בניירות ערך סחירים, בעיקר באגרות חוב ממשלתיות.

בשנת 2016 הבנק עמד בכל מגבלות הנזילות בתרחישים השונים. זאת, בהתאם למדיניות שמטרתה להבטיח עמידות גם בתרחישי לחץ קיצוניים תיאורטיים.

להלן תזרים מזומנים עתידי של הנכסים וההתחייבויות לפי תקופות לפרעון ולפי בסיס הצמדה (כולל מכשירים נגזרים ולא כולל פריטים לא כספיים) (פירוט נוסף ראה ב"אור 32 לדוחות הכספיים).

על פי הוראות בנק ישראל תזרימי המזומנים בגין התחייבות בעלת מספר מועדי פרעון ימיינו בהתאם להערכת ההנהלה על פי שיקול דעתה או מועד הפרעון החוזי המוקדם ביותר.

על פי חוזר בנק ישראל מספטמבר 2013, תאגיד בנקאי נדרש להציג את תזרימי המזומנים בגין נכסים והתחייבויות בהבחנה בין מטבע ישראלי (לרבות מטבע ישראלי צמוד מט"ח) לבין מטבע חוץ. בנוסף, תזרימי המזומנים בגין מכשירים נגזרים המסולקים, נטו, יסווגו למטבע ישראלי או למט"ח בהתאם למטבע בו התבצע הסילוק. אין לדווח על סכומים חוץ מאזניים של מכשירים נגזרים אלו.

עודף נכסים על התחייבויות*

ליום 31 בדצמבר 2016			
מטבע ישראל'	מטבע חוץ	סך הכל	
במיליוני ש"ח			התקופה שנותרה עד לפרעון:
(89,319)	(48,402)	(137,721)	עד חודש
(2,336)	13,048	10,712	מחודש ועד שנה
65,800	22,061	87,861	משנה ועד 5 שנים
39,385	12,544	51,929	מ-5 ועד 10 שנים
47,129	5,351	52,480	מעל 10 שנים
3,169	1,579	4,748	ללא מועד פרעון
63,828	6,181	70,009	סך הכל

ליום 31 בדצמבר 2015			
סך הכל	מטבע חוץ	מטבע ישראלי	
			בתמ"ד
(133,945)	(48,488)	(85,457)	התקופה שנותרה עד לפרעון:
			עד חודש
10,872	6,971	3,901	מחודש ועד שנה
77,094	17,225	59,869	משנה ועד 5 שנים
48,559	12,126	36,433	מ-5 ועד 10 שנים
58,387	9,949	48,438	מעל 10 שנים
1,539	469	1,070	ללא מועד פרעון
62,506	(1,748)	64,254	סך הכל

* בקיזוז עודף (חסור) יתרות בגין מכשירים נגזרים. למידע בנוגע לתיאור עיקרי המדיניות, אמצעי הפיקוח ומימוש המדיניות, והמגבלות הנהוגות בניהול סיכוני השוק, ובכלל זה סיכוני הבסיס והנזילות, ראה פרק [סיכון שוק](#).

מצב הנזילות וגיוס מקורות

מצב הנזילות וגיוס מקורות בבנק

עודפי הנזילות של המערכת הבנקאית בישראל הוסיפו להיות גבוהים גם בשנת 2016. לצורך ספיגת העודפים מקיים בנק ישראל מדי יום, שבוע וחודש מכרזים מוניטאריים.

במהלך שנת 2016 רכש בנק ישראל מט"ח בסך כולל של כ-6.3 מיליארד דולר, מתוכם כ-1.8 מיליארד דולר נרכשו כחלק מתוכנית לקיזוז השפעת תמלוגי הגז על שער החליפין.

לרכישות המט"ח של בנק ישראל השפעה מרחיבה על עודפי הנזילות השקליים במערכת הבנקאית, כמו גם לעודף פידיונות על הנפקות המק"מ במהלך שנת 2016.

הרכב הנכסים וההתחייבויות של הבנק ממשיך להצביע על נזילות גבוהה, כתוצאה ממדיניות מכוונת לגיוס מקורות יציבים ומגוונים, תוך דגש על גיוס מקורות ממספר גדול של לקוחות, מגזרי לקוחות שונים, לטווחי זמן שונים ובמטבעות שונים.

לאומי מקיים מעקב שוטף אחר מצב הנזילות שלו באמצעות מדדים המיועדים להתריע על שינויים במצב הנזילות, בין היתר באמצעות מודל רגולטורי וכן מודלים פנימיים שפותחו בלאומי בהתאם להוראת בנק ישראל, ובהתאם לסטנדרטים המקובלים בעולם. ההנחות השונות העומדות בבסיס המודלים הפנימיים נבחנות ומתעדכנות באופן שוטף, בהתאם להתפתחויות שחלות בפרמטרים הרלבנטיים העיקריים.

היקף יתרות המערכת הבנקאית (עו"ש ופיקדונות מוניטאריים) בבנק ישראל לסוף דצמבר 2016 עמד על כ-207 מיליארד ש"ח, לעומת כ-171 מיליארד ש"ח בסוף דצמבר 2015.

היקף יתרות לאומי (עו"ש ופיקדונות מוניטאריים) בבנק ישראל לסוף דצמבר 2016 עמד על כ-60 מיליארד ש"ח, לעומת כ-47 מיליארד ש"ח בסוף דצמבר 2015.

יתרת המזומנים ופיקדונות בבנקים נטו הסתכמה ליום 31 בדצמבר 2016 בכ-69.7 מיליארד ש"ח, בהשוואה לכ-52.2 מיליארד ש"ח בסוף 2015, שיעור גידול של כ-34%.

כמו כן, לבנק תיק ניירות ערך בהיקף של כ-70 מיליארד ש"ח, המושקע בעיקר באגרות חוב ממשלת ישראל, אגרות חוב של ממשלות זרות, ואג"ח של בנקים בחו"ל. זאת בהשוואה ליתרה בסך כ-64 מיליארד ש"ח ב-31 בדצמבר 2015.

במהלך התקופה הנסקרת עלה היקף הנכסים הכספיים החוץ מאזניים של הלקוחות בכ-20 מיליארד ש"ח והסתכם לסך של 615 מיליארד ש"ח.

המגבלות הרגולטוריות העיקריות על העברת אמצעים נזילים בין חברות הקבוצה בארץ ובחו"ל הן:

1. בנק ישראל אינו מגביל הפקדה של פיקדונות על ידי הבנק בחברות הקבוצה בארץ ובחו"ל אולם הטיל מגבלות על השקעות הון וכתבי התחייבות על ידי הבנק בחברות בחו"ל. לכל השקעה מהותית נדרש אישור מראש של בנק ישראל.

2. הוראות הרשויות בארה"ב מגבילות את הבנקים המקומיים בהיקף החשיפות מסוג כלשהו כלפי חברות קשורות. השיעור המירבי של החשיפה לחברה קשורה הוא 10% מהון הבנק בארה"ב, וכלפי הקבוצה עליה נמנה הבנק בארה"ב, השיעור המירבי הינו 20% מהונו.
 3. הוראות הרשויות בבריטניה מגבילות את הבנקים המקומיים בהיקף החשיפות מסוג כלשהו כלפי חברות קשורות. השיעור המירבי של החשיפה של הבנק בבריטניה כלפי חברות הקבוצה (למעט בנק לאומי לישראל בע"מ) הינו 25% מהון הבנק באנגליה. ניתן מחדש אישור מהרגולטור בבריטניה (waiver) להגדלת היקף החשיפה כלפי בנק לאומי לישראל בע"מ, כך שהשיעור המירבי של החשיפה כלפיו הינו כיום 100% מהון הבנק באנגליה.
- יתרת סך הפיקדונות של שלוש קבוצות המפקידים הגדולות הסתכמה ב-31 בדצמבר 2016 בסך 14,607 מיליון ש"ח.

סיכונים תפעוליים

סיכון תפעולי מוגדר כסיכון להפסד כתוצאה מאי נאותות או מכשל של תהליכים פנימיים, אנשים ומערכות, או כתוצאה מאירועים חיצוניים. הגדרת סיכון זו אינה כוללת סיכון אסטרטגי וסיכון מוניטין.

קבוצת לאומי פועלת במגוון רחב של פעילויות פיננסיות ולפיכך חשופה לסיכונים תפעוליים הכוללים בין היתר סיכונים אבטחת מידע וסייבר, סיכונים טכנולוגיים המידע, סיכונים מעילות והונאות וסיכונים המשכיות עסקית.

ניהול הסיכון התפעולי בקבוצת לאומי מתבצע בראייה מערכתית על ידי שלושה קווי ההגנה. ניהול הסיכונים התפעוליים מושתת על תהליך פרואקטיבי של זיהוי, הערכה, מדידה, ניטור, בקרה, הפחתה ודיווח של הסיכונים המהותיים שמבוצע בכל החטיבות בבנק.

מדיניות הבנק בתחום הסיכון התפעולי

מדיניות ניהול הסיכונים התפעוליים הקבוצתית מאושרת מידי שנה בדירקטוריון. המדיניות מעגנת את תפיסת ניהול הסיכון התפעולי בלאומי באמצעות עקרונות וקווים מנחים ובכלל זה: ניהול סיכון מותאם לפעילות בקווי העסקים השונים, חידוד אחריות נוטלי הסיכון בקו הראשון, ראייה אינטגרטיבית והנגשת המידע הניהולי, מיקוד בסיכונים בעלי פוטנציאל להשלכה משמעותית ומעורבות בזמן אמת בניהול סיכונים במוצרים ובפרויקטים מהותיים.

במטרה לאפשר לדירקטוריון ולהנהלה ממשל תאגידי הולם - נקבעה סובלנות לסיכון התפעולי אשר באה לידי ביטוי בצורת מגבלות כמותיות והצהרות איכותיות. מגבלות אלו מגדירות גבולות לפעילויות והתנהגויות עסקיות, ומהוות כלי תומך להנהלת היחידות בעת קבלת החלטות תעדוף בהקצאת משאבים.

מסגרת ניהול הסיכון התפעולי

השיטות והכלים לניהול סיכון תפעולי בלאומי נבחנים ומתעדכנים מעת לעת תוך מינוף ידע מקצועי מהארץ והעולם ובהתאם להנחיות הרגולטוריות של בנק ישראל.

פרופיל הסיכון התפעולי מנוטר תקופתית ומדווח מדי רבעון. במסגרת דוח סיכונים להנהלת הבנק ולדירקטוריון, כבסיס לקבלת החלטות. בנוסף, קיימת מערכת מיכונית התומכת בתיעוד הסיכונים, הבקורות ותכניות הפחתה, ואירועי הפסד וכמעט הפסד.

הבנק מעדכן את הערכת הסיכונים התפעוליים במסגרת סקר סיכונים הנמשך לאורך תקופה של שלוש שנים. העדכון מתבצע על ידי יחידות הקו הראשון תוך מתן הכוונה, אתגור וסיוע של החטיבה לניהול סיכונים. התהליך כולל זיהוי הסיכונים, הערכת הסיכונים והבקורות הקיימות והמלצות למזעור הסיכונים (תכניות הפחתה). הסיכונים מוערכים הן איכותית והן כמותית. נושאים בנקאיים שהוערכו ברמת סיכון גבוהה מאתגרים במסגרת תכנית העבודה של החטיבה לניהול סיכונים.

הבנק מנהל סיכונים בפרויקטים ומוצרים חדשים מהותיים על בסיס מתודולוגיה הכוללת זיהוי סיכונים והיערכות למזעורם וזאת במטרה לעמוד ביעדים העסקיים והתפעוליים של לאומי.

בנוסף, לשם הקטנת נזקים אפשריים בעת התממשות הסיכון, קבוצת לאומי רכשה מערך ביטוחים המכסה מגוון סיכונים תפעוליים, לרבות סיכונים סייבר.

הבנק מיישם תכנית לשינוי מבנים ארגוניים, מיזוג וריכוז פעילויות וייעול תהליכי עבודה ובקרה. זאת, במקביל לפרשיה מואצת של עובדים בעלי ידע, מקצועיות וניסיון. בתקופת המעבר עד להתייצבות, עולה הסיכון לתקלות וטעויות.

מאחר והסיכונים התפעוליים הינם חוצי ארגון ופעילויות, הבנק פועל להטמעת תרבות ניהול סיכונים מתקדמת ובכלל זה דיווח אירועים וביצוע הפקות לקחים.

במהלך 2016 שונה מבנה אגף סיכונים תפעוליים, IT וסייבר בחטיבה לניהול סיכונים במטרה להתאימו לשינויים המואצים בסביבה הבנקאית עסקית ובסביבה התפעולית טכנולוגית לרבות ניהול סיכוני סייבר וטכנולוגיה.

מוקדי הסיכון העיקריים בסיכונים התפעוליים

סיכוני אבטחת מידע וסייבר

ההתפתחויות במרחב הסייבר, הביאו לעלייה בהיקף ובעוצמת האיומים, יכולות התוקפים ורמת מורכבות המתקפות, ובהתאם לעליה משמעותית בחשיפה לסיכון הסייבר.

סיכונים אלה עלולים לחשוף את הבנק לפגיעה בפעילות העסקית ולפגיעה במוניטין.

העלייה בחשיפה לסיכון נובעת בין השאר מתוקף:

- הרחבת השירותים העסקיים הדיגיטליים ללקוחות (מחשבים ביתיים, מכשירים חכמים)
- שימוש גובר בספקים ובספקי משנה המקושרים לרשת לאומי

לאור השינויים המתמידים בסביבה העסקית הפיננסית ובמתאר האיומים במרחב הסייבר עודכנה אסטרטגיית ומדיניות הגנת הסייבר והביטחון. תפיסת הגנת סייבר מתמקדת בהקצאת משאבי ההגנה באופן דיפרנציאלי בהתאם לרמת הסיכון הגלום, ובהתייחס לפן הטכנולוגי, העסקי, האנושי והפיזי.

בהקשר זה, בהתאם לעיקרון המהותיות, בוצע מהלך להגדרת המידע הרגיש ביותר ונקבעו תפיסות בהקשר של הגורם האנושי (הרשאות, תפקידים ועובדים).

ההגנה על המידע הרגיש מתבצעת במספר מישורים: במאגרי המידע, מערכות המידע, במתן הרשאות גישה למערכות וניהולן השוטף, באמצעי אבטחה פיזיים והעלאת המודעות בקרב כלל העובדים.

בשנת 2016 לא נתגלו אירועים או מעילות בתחום הסייבר אשר השפיעו על ספרי הבנק.

הסיכון הטכנולוגי

בנק לאומי הינו בנק מתקדם ומוביל בחדשנות טכנולוגית וזאת במטרה ליצור שירותים מתקדמים ללקוחותיו. בכדי לאפשר את שירותים אלו נדרש הבנק לתשתיות דיגיטליות מתקדמות היוצרות מחד הזדמנויות עסקיות ומאידך, עולה רמת החשיפה לסיכונים טכנולוגיים בתהליכים העסקיים והתפעוליים.

לסיכון הטכנולוגי מימדים רבים: סיכונים אשר קשורים בניהול פרויקטים ובניהול המעבר לסביבת IT מורכבת, סיכונים הקשורים ביכולת לנהל את המידע הרב באופן איכותי ויעיל, סיכונים אשר קשורים לחשיפה הגדלה לפשיעת סייבר וסיכונים הקשורים ליכולת לשמור על עמידות והמשכיות עסקית רציפה.

סביבת ה-IT הינה מורכבת, משתנה בקצב מהיר והתלות בה הולכת וגדלה. לפיכך יש חשיבות גבוהה לכך שהתשתית הטכנולוגית תהיה יציבה, עמידה וחזקה.

לאומי מקפיד על שמירת איכותן ותפקודן התקין של מערכות המידע לרבות תהליכי העבודה הנדרשים ומשקיע משאבים רבים בתשתיות הטכנולוגיות.

במהלך 2016 יושמו הנחיות בנק ישראל בנושא בנקאות בתקשורת שכוללות תהליכי אימות וזיהוי לקוחות, אפשרויות ביצוע מגוון פעולות בערוצים שונים וחיזוק הבקורות על פעולות בסיכון גבוה.

בנוסף, בשנים האחרונות גובר השימוש בשירותי ענן בתחום המחשוב, תשתיות תקשורת ומערכות.

טכנולוגיות אלו מאפשרות ניצול יעיל ונוח של משאבי מחשוב, שטחים, ציוד ועוד.

לצד היתרונות, מימוש תפישת הענן טומן בחובו סיכונים שונים ובכלל זה סיכונים תפעוליים ורגולטורים הנובעים מהעברת המידע והאפליקציות למרכזים הנמצאים מחוץ לארגון, סיכון מוניטין עקב כשל תפעולי/עסקי או חדלות פירעון של הספק, פתח להונאות, לזליגת מידע ועוד.

לנושא זה נקבעה מדיניות ייעודית ונקבעו תהליכים ובקורות לניהול ומזעור הסיכונים הגלומים בפעילות זו.

מעילות והונאות

סביבת העבודה הדיגיטלית מגדילה את עצמת סיכוני מעילות והונאות הן בהיבט גניבת זהות וגניבת כספים והן בהיבט המידע, חשיפת פרטי לקוח ושימוש לרעה במידע.

כתגיד פיננסי, המחזיק את כספם ונכסיהם הפיננסיים של לקוחות, אמון הלקוחות הוא התנאי הבסיסי לניהול העסקים. אי לכך סיכוני מעילות והונאות בלאומי מנוהלים תוך השקעת משאבים הולמים לזיהויים ולהפחתתם ובכלל זה פיתוח כלים לניטור ומניעה הן בפעילותן השוטפת והן בפעילויות ניטור ממוקדות.

בבנק פועלים מוקדי ניטור ייעודיים למניעת גילוי מעילות והונאות, המנטרים ובודקים פעילויות חריגות של עובדי הבנק וגורמים חיצוניים. כחלק מהתמודדות עם הנושא, מתוכנן בנוסף מרכז הגנה אחוד אשר יאגד את גורמי הניטור השונים בבנק בנושא מעילות והונאות.

סיכון ה-Conduct - התנהלות הוגנת מול לקוחות
להרחבה ראה פרק [שינויים בסביבת הסיכון והשפעתם על הקבוצה](#).

סיכוי המשכיות עסקית

הבנק מנהל ומיישם תהליכים להמשכיות עסקית במסגרתם מכין עצמו להתאוששות ממקרה אסון ולהמשכיות לפעילות העסקית, התהליכים כוללים:

- מדיניות להמשכיות עסקית המגדירה את הממשל התאגידי, העקרונות, התהליכים העיקריים בחירום.
- מסגרת העבודה אשר כוללת תכנית המשכיות עסקית, ניתוח השלכות עסקיות, אסטרטגיית התאוששות ומתודולוגיית תרגול.
- תשתיות טכנולוגיות - מערך המחשוב של הבנק מושתת על שני מרכזי מחשוב ואתר גיבוי נוסף.
- מערכת לניהול משברים.
- ביצוע תרגולים על פי תכנית תלת שנתית תוך הרחבת תכולת ואופי התרגולים המתבצעים בבנק במטרה לשפר את רמת המוכנות של הבנק ולאפשר תהליך של הפקת לקחים לזיהוי פערים וצמצום.

סיכונים אחרים

סיכוי רגולציה וציות

א. ציות, איסור הלבנת הון ואיסור מימון טרור

לצורך ניהול אפקטיבי של הנושא, הוקם בלאומי מערך ציות ואכיפה שבראשו עומד קצין הציות הראשי. קצין ציות ראשי (Chief Compliance Officer) אחראי למילוי החובות לפי הוראות החקיקה בנושאי איסור הלבנת הון ואיסור מימון טרור. קצין הציות הראשי משמש גם כממונה על האכיפה בתחום דיני ניירות ערך וגם כ- Responsible Officer בתחום ה-FATCA, כפי שיפורט להלן. פעילות מערך הציות מבוצעת באמצעות צוות מקצועי בעל ידע והבנה מעמיקה בתחומי הציות ומבוססת על תהליכי עבודה, בקרה ומערכות ממוכנות.

מערך ציות ואכיפה כפוף ליועץ המשפטי הראשי.

מורכבותה והתפתחותה של הפעילות הבנקאית, מחייבת את הבנק להקפדה יתרה על קיום מכלול החובות שחלות על התאגיד הבנקאי, בקשריו עם לקוחותיו, מכוח חקיקה ראשית, תקנות, צווים, היתרים והוראות בנק ישראל.

הוראת ניהול בנקאי תקין 308 "ציות ופונקציית הציות בתאגיד הבנקאי" נכנסה לתוקף ביום 1 בינואר 2016. ההוראה מגדירה את תחומי האחריות של הציות באופן פורמאלי וברמה הקבוצתית. ההוראה מפרטת את ההגדרה של הוראות ציות וקובעת כי "סיכון הציות" נגזר מחוקים, תקנות, הוראות רגולציה, נהלים פנימיים, כללי התנהגות ועמדות רשות. ההוראה קובעת כי נדרש להעריך את אפקטיביות ניהול סיכון הציות, ולמצוא אמצעים למדידתו, כאשר, כאמור, סיכון הציות נגזר ממכלול החקיקה הרלוונטית לפעילות הבנק.

בהוראה נקבע כי פונקציית הציות תהיה אחראית לפחות על ניהול סיכון הציות הנגזר מהוראות הליכה (כגון: הוגנות הבנק כלפי לקוחותיו, הלבנת הון ומימון טרור, ייעוץ ללקוח, ניגוד עניינים, הגנה על הפרטיות, היבטי מיסוי רלוונטיים למוצרים או לשירותים ללקוחות ועוד). כאשר הסיכון נגזר מיתר ההוראות החלות על התאגיד הבנקאי, יוכל הסיכון להיות מנוהל על ידי פונקציות אחרות מקו ההגנה השני.

בהתאם להוראה, נערך מסמך מדיניות ציות כוללת המרוענן ומאשר על ידי הדירקטוריון אחת לשנה. במסגרת מסמך המדיניות עוגן ממשל תאגידי הכולל תחומי אחריות הדירקטוריון, הנהלה וקצין הציות הראשי וחלוקת האחריות של שלושת קווי ההגנה בהיבטי ציות.

נקבעה מתודולוגיה חדשה להערכת סיכון בהוראות רגולציה (הוראות ציות כפי הגדרת ההוראה החדשה). בהתאם להוראה עורך מערך הציות תוכנית עבודה רב שנתית ומכוונת סיכון, הכוללת תקצוב זמן למטלות ופעילויות.

שמירה על תרבות ציות נאותה, לרוחב הארגון, מחייבת קיומה של מסגרת בקרה ואכיפה אפקטיבית, אשר תעוגן בתהליכי העבודה ותאפשר עמידה במכלול הוראות הציות. לצורך כך, נקבעו תהליכי בקרה ואכיפה סדורים על מכלול תהליכי העבודה וסיכוי הציות הנגזרים מהם. מטרתה של מסגרת הבקרה והאכיפה הינה בין היתר, לאתר פערים וחשיפות קיימים ופוטנציאלים לשם בחינת הצורך בעדכון תהליכי עבודה, נהלים, ביצוע הדרכות והטמעות.

תהליכי הבקרה מתבססים בין השאר על ניתוח הוראות ציית, ממצאי הביקורת הפנימית והחיצונית, תלונות הציבור שימצאו רלבנטיות, הליכים משפטיים כנגד הבנק או בנקים אחרים היכולים להצביע על חשיפות ציית אפשריות, ניתוח מגמות ואירועים בארץ ובעולם.

המערך נמצא בקשר שוטף עם חברות הבנות בארץ ובחו"ל לצורך מעקב ליישום נושאי הציית בכללותם ויישום מדיניות הציית הקבוצתית.

בהתאם למגמות המתפתחות בעולם, מטפל הבנק במגוון נושאים בתחום ציית, איסור הלבנת הון ואיסור מימון טרור ובהיבטי מיסוי ודיווח לרשויות המס הרלוונטיות ללקוח.

ב. אכיפה

בינואר 2011 התקבל בכנסת חוק ייעול הליכי האכיפה ברשות ניירות ערך (תיקוני חקיקה), התשע"א-2011. מטרת החוק, הינה ייעול האכיפה של הוראות החקיקה בתחום דיני ניירות הערך. במסגרת חקיקה זו ניתן יהיה להטיל סנקציות שונות על תאגיד, שהפר את ההוראות הרלוונטיות וכן על עובדי התאגיד, לרבות נושאי המשרה.

בהמשך לחוק פרסמה הרשות לניירות ערך מסמך קריטריונים להכרה בתכנית אכיפה פנימית בתחום ניירות הערך וניהול השקעות (להלן: "מסמך הקריטריונים").

במסמך הקריטריונים הנחתה רשות ניירות ערך את התאגיד למנות ממונה על האכיפה. תפקידו, על פי מסמך הקריטריונים, הוא להיות אחראי על יישום תכנית האכיפה.

קצין הציית הראשי של הקבוצה משמש גם כממונה על האכיפה ומרכז בידי סמכויות ואמצעים ליישום הוראות החקיקה הרלוונטיות לתחומים אלו.

הדירקטוריון אישר את תכנית האכיפה הפנימית, לאחר שהתכנית תוקפה על ידי מומחה חיצוני ולאחר שנהלי האכיפה המרכזיים נסקרו על ידו.

ג. FATCA – Foreign Account Tax Compliance Act

במרס 2010 תוקן בארה"ב ה-Internal Revenue Code באופן שמחיל משטר דיווח שמטרתו לחייב מוסדות פיננסיים זרים (FFI) להעביר מידע אודות חשבונות המוחזקים על ידי לקוחות אמריקאיים.

הבנק מיישם נוהל FATCA המשקף יישום הנחיות - FATCA כפי שמשמע מהסכם ה-IGA והתקנות המקומיות שנקבעו בהתאם (תיקון פקודת מס הכנסה 227).

על מנת לוודא ציית של קבוצת לאומי (להלן לאומי) ויחידים בה, להוראות החקיקה פועל הבנק במספר נדבכים שעיקרם: מינוי קצין הציית כממונה לנושא (Responsible Officer), אימוץ מדיניות ונהלי עבודה מתאימים, פיתוח כלים ממוכנים תומכים בתהליכי העבודה, גיבוש מנגנוני הדרכה והטמעה, בדיקה, בקרה ותפעול הנדרשים למילוי ההנחיות והנחיות החברות הבנות בקבוצה להיערכות מתאימה.

ד. OECD – Standards for Automatic Exchange of Financial Account Information

בשנת 2013 ארגון ה-OECD פרסם תקן אחיד ליישום חילופי מידע אוטומטיים לגבי חשבונות פיננסיים בין מדינות (להלן: "התקן"). התקן נבנה ברוח ה-FATCA האמריקאי ונועד להגביר את השקיפות והפיקוח על דיווחי המס של תושבי המדינות המחזיקים חשבונות פיננסיים מחוץ למדינת התושבות שלהם. ביולי 2016 פורסם החוק לתיקון פקודת מס הכנסה (מס' 227) בנושא יישום ה-FATCA ויישם התקן. תקנות ליישום התקן טרם פורסמו.

לאומי נערך לעמידה בדרישות התקן ובכלל זה אימוץ מדיניות, גיבוש נהלי עבודה מתאימים, פיתוח כלים ממוכנים לתמיכה בתהליכי העבודה, גיבוש מנגנוני הדרכה והטמעה, תפעול ובקרה. שלוחות בנק לאומי באנגליה וברומניה החלו ביישום התקן ביום 1 בינואר 2016 בהתאם להוראות הרגולציה המקומית החלות עליהן.

סיכונים משפטיים

היועץ המשפטי, אשר הינו חבר הנהלה בבנק וראש חטיבת הייעוץ המשפטי, אחראי להובלת ניהול הסיכונים המשפטיים.

תחומי הסיכונים המשפטיים והטיפול בהם

סיכונים משפטיים נובעים מחמישה תחומים עיקריים:

- סיכוני חקיקה - סיכונים הנובעים מפעילות הבנק אם אינה תואמת הוראת חקיקה ראשית או משנית, הוראות בנק ישראל או הוראות רשויות מוסמכות אחרות.
- סיכוני התקשרות חוזית - סיכונים הנובעים מפעילות הבנק מול לקוחות, ספקים וגורמים אחרים שהבנק מתקשר עמם בהסכמים שונים, אם אינה מגובה בהסכם המסדיר מלוא זכויות הבנק, או שההסכם אינו ניתן לאכיפה מלאה.

- סיכוני פסיקה – סיכונים הנובעים מפעילות הבנק אם אינה תואמת פסיקה תקדימית.
- סיכונים הנובעים מהליכים משפטיים המתנהלים נגד הבנק.
- סיכונים הנובעים משינויים במדיניות אכיפה.

הטיפול בסיכונים המשפטיים:

בקבוצה מיושמת תכנית ניהול סיכונים משפטיים שמטרתה לאתר, למנוע, לנהל ולמזער את הסיכונים המשפטיים. התכנית כוללת מסמכי מדיניות וממשק בין חטיבת הייעוץ המשפטי לבין יחידות הבנק, וכן נהלים פנימיים החלים בתוך חטיבת הייעוץ המשפטי שמטרתם לוודא כי הייעוץ המשפטי הניתן בבנק הינו ייעוץ מקצועי ומעודכן. מסמך המדיניות מעודכן באופן שוטף במהלך השנים, לרבות בשנת 2016.

לגבי חברות הבנות של הבנק בארץ ובחו"ל, נקבעה מדיניות כללית לניהול סיכונים משפטיים במסגרת מסמכי מדיניות ייעודיים, אשר על פיה הכינו החברות נוהל פנימי לניהול סיכונים משפטיים התואם את פעילותן ואת מדיניות הקבוצה בנושא. הנהלים הפנימיים אושרו על ידי חטיבת הייעוץ המשפטי ובדירקטוריונים של חברות הבנות. בהתאם למסמכי המדיניות נדרשות חברות הבנות להפנות נושאים מסויימים לייעוץ משפטי מתאים. בנוסף, שולחות החברות למונהל הסיכונים המשפטיים דוחות תקופתיים חצי שנתיים בסוף הרביע השני והרביעי בכל שנה, וכן דוחות מדיניים, בהתאם לנדרש במסמכי המדיניות. הדיווחים נשלחים בהתאם לפורמט אחיד שהוכן בחטיבת הייעוץ המשפטי. בשנת 2016 עודכנו מסמכי המדיניות לניהול סיכונים משפטיים בחברות הבנות בחו"ל ומסמך המדיניות לניהול הסיכונים המשפטיים בחברות הבנות בארץ. כמו כן, גובש ונערך תרחיש קיצון משפטי.

במסגרת התכנית לניהול סיכונים משפטיים הושם דגש על:

- מניעת ומזעור סיכונים משפטיים.
 - איתור מוקדי הסיכונים המשפטיים המהותיים והטיפול בהם.
 - הכנת הסכמים, הנחיות ונהלים מתאימים.
 - בדיקת הוראות החקיקה (לרבות פסיקה) והוראות רשויות, ובחינת השלכותיהן על עבודת הבנק.
 - הפקת לקחים בנושאים שונים ויישום הלקחים במסמכים המשפטיים הנהוגים בבנק, וכן העברת חוות דעת בנושא ליחידות הרלבנטיות בבנק.
- לצורך ביצוע תכנית ניהול הסיכונים המשפטיים פועלים בחטיבת הייעוץ המשפטי, בראשות היועץ המשפטי הראשי שהוא מנהל הסיכונים המשפטיים, גורמים וועדות, שתפקידם לאתר באופן שוטף דברי חקיקה ופסקי דין חדשים בעלי השלכה על עבודת הבנק, לבחנם ולרכז הטיפול בהשלכותיהם. אגף רגולציה שהוקם בתקופת הדוח, עוסק באיתור וטיפול במידת הצורך בהוראות רגולטוריות חדשות (חקיקה ראשית, חקיקה משנית, הוראות רשויות), כבר בשלב הצעת החוק, או הרגולציה הרלוונטית. פעילותם של הגורמים והוועדות הנ"ל מוסדרת בנהלי עבודה פנימיים של חטיבת הייעוץ המשפטי. בין היתר קובעים הנהלים את ממשק זרימת המידע בין כל אחד מן הגורמים הנ"ל לבין הנהלת החטיבה וצוות הסיכונים המשפטיים הפועל בחטיבה.

כללי

קיימת חשיפה כללית, אשר לא ניתן להעריכה או לכמתה, הנובעת, בין היתר, ממורכבותם של השירותים הניתנים על ידי הבנק והחברות המאוחדות ללקוחותיהם. מורכבות שירותים אלו צופנת בחובה, בין היתר, פוטנציאל לטענות, פרשנויות ואחרות, הנוגעות לשורה ארוכה של תנאים מסחריים ורגולטורים. לא ניתן לצפות מראש את כל סוגי הטענות שיועלו בתחום זה ואת החשיפה הנובעת מטענות אלו ואחרות בקשר עם שירותי הבנק והחברות המאוחדות, המועלות, בין היתר, באמצעות המנגנון הדיוני הקבוע בחוק תובענות ייצוגיות.

כמו כן, קיימת חשיפה בשל שינויים רגולטורים והנחיות של המפקח על הבנקים. ההתקשרויות עם הלקוחות הינו, בחלקן, התקשרויות הנמשכות לאורך שנים רבות, במהלכן עשויים להתרחש שינויים במדיניות, ברגולציה ובמגמות הדין, לרבות בפסיקת בתי המשפט. הבנק והחברות המאוחדות פועלים באמצעות מערכות מיכניות מורכבות, אשר לאור השינויים כאמור, יש צורך להתאימן באופן שוטף. כל אלו יוצרים חשיפה תפעולית ומשפטית מוגברת.

בנוסף קיימת חשיפה כללית הנובעת מכך שכנגד הבנק והחברות המאוחדות מוגשות מעת לעת תלונות למפקח על הבנקים, שעלולות בנסיבות מסוימות להביא לנקיטת הליכים משפטיים נגד הבנק. לעת הזו, לא ניתן להעריך האם קיימת חשיפה בגין תלונות אלו ולא ניתן להעריך אם תינתן הכרעה רוחבית של הפיקוח בעניין תלונות כנ"ל ו/או אם תוגשנה תביעות ייצוגיות או אחרות כתוצאה מהליכים שכאלו, וכן לא ניתן להעריך את החשיפה הפוטנציאלית לתלונות כנ"ל. לפיכך, לא נכללה הפרשה בגין החשיפה האמורה.

בטבלת חומרת גורמי הסיכון המובאת להלן, מוצגת הערכת החומרה עבור כל אחד מהסיכונים השונים, הנגזרת מהערכת ההשפעה של התממשות תרחישי הקיצון הפוטנציאליים שהוגדרו על הלימות ההון של הבנק. נציין כי אף אחת מהחשיפות לגורמי הסיכון אינה מוגדרת כגבוהה, והתפלגות הסיכונים המתקבלת תואמת את תיאבון הסיכון ואת יעדי הקבוצה. למידע נוסף בנוגע לניהול הסיכון ראה פרק [הגדרת חומרת גורמי הסיכון](#).

טבלת חומרת גורמי הסיכון

סיכון	הגדרה	רמת חומרה*
1	סיכון אשראי כולל	סיכון להפסד כתוצאה מהאפשרות שצד נגדי לא יעמוד בהתחייבויותיו כלפי התאגיד הבנקאי. ההתייחסות היא לסיכון אשראי מאזני וחוזף מאזני.
1.1	סיכון איכות לווים ובטחונות	סיכון בגין כניסה לכשל של לווה/צד נגדי הגורמת לאי עמידתו בהתחייבויות כספיות חוזיות, כניסה לכשל של לווה או של צד נגדי בנגזרים והסיכון השיורי בגין אי יכולת לממש בטחונות.
1.2	סיכון ריכוזיות לווה גדול וקבוצת לווים	סיכון אשראי הנובע מגודלם היחסי של לווים בתיק האשראי של הבנק
1.3	סיכון ריכוזיות ענפית ומגזרית	סיכון אשראי הנובע מריכוז של אשראי ללווים בענפי משק ובמגזרים מסוימים
2	סיכון שוק כולל	סיכון החשיפה של נכסי הקבוצה לשינויים בשערי חליפין, ריבית, באינפלציה ומחירי נכסים, הקורלציה ביניהם ורמות התנודתיות שלהם
2.1	סיכון בסיס	הסיכון עקב תנודות בשער חליפין כולל באינפלציה (תיק למסחר ובנקאי)
2.2	סיכון ריבית	הסיכון עקב תנודות בשערי ריבית (תיק למסחר ותיק בנקאי)
2.3	סיכון מרווח ומחירי מניות	הסיכון עקב תנודות במחירי מניות ואג"ח בתיק המסחרי ובתיק הבנקאי עבור נכסים המשוערכים לפי מחיר שוק
3	סיכון נזילות	הסיכון בחוסר היכולת לעמוד באי הוודאות ביחס לאפשרות לגייס מקורות ו/או לממש נכסים, באופן בלתי צפוי ותוך פרק זמן קצר, מבלי שיגרם הפסד מהותי
4	סיכון תפעולי	סיכון להפסד הנובע מליקויים או כשלים של תהליכים, פרויקטים גדולים, אנשים או מערכות או אירועים חיצוניים. סיכון זה כולל סיכון משפטי, אך אינו כולל סיכון אסטרטגי וסיכון מוניטין
5	סיכון רגולציה	סיכונים הרגולציה מורכבים משלושה סיכונים בעלי קשרי גומלין: הסיכון המשפטי, סיכון הציות וסיכון רגולציה וחקיקה
6	סיכון מוניטין	הסיכון שפרסום שלילי יגרום לירידה בבסיס הלקוחות, ירידה בהכנסות, בנזילות או עלויות משפטיות גבוהות
7	סיכון פנסיה	מכלול הסיכונים הקשורים להתחייבויות שונות לעובדים
8	סיכון אסטרטגי	סיכון עסקי הכולל את ההשלכות הנוכחיות והעתידיות על הון, רווחים ומוניטין או מעמד הנובעים מהחלטות עסקיות שגויות, מיישום בלתי נאות של החלטות או מההעדר תגובה לשינויים ענפיים, כלכליים, רגולטורים וטכנולוגיים.
9	סיכון מערכתי עולמי	סיכונים הנגרמים עקב אירועים חיצוניים גלובליים שעלולים לגרום התממשות של מספר סיכונים במקביל
10	סיכון מערכתי מקומי	סיכונים הנגרמים עקב אירועים מקומיים שעלולים לגרום התממשות של מספר סיכונים במקביל

* בהתייחס לפגיעה אפשרית בהלימות ההון והערכה סובייקטיבית של השפעת סיכונים קשים לכימות. רמת הסיכון אינה מבטאת את ההסתברות להתממשותו, אלא את הפגיעה בבנק בקרות התרחיש.

מדיניות חשבונאית ואומדנים בנושאים קריטיים

כללי

הכנת הדוחות הכספיים המאוחדים בהתאם לכללי חשבונאות מקובלים ובהתאם להוראות המפקח על הבנקים דורשת מהנהלה שימוש באומדנים והערכות המשפיעים על הסכומים המדווחים של נכסים, התחייבויות וכן על סכומי הכנסות והוצאות. האומדנים וההערכות מתבססים בדרך כלל על תחזיות כלכליות, הערכות לגבי השווקים השונים וניסיון העבר תוך הפעלת שיקול דעת אשר הנהלה מאמינה כי הינם סבירים בעת החתימה על הדוחות הכספיים.

התוצאות בפועל של סעיפים אלה עלולות להיות שונות מהאומדנים ו/או ההערכות.

[כביאור 1](#) לדוחות הכספיים מובאים בפירוט עיקרי המדיניות החשבונאית אותה יישמה קבוצת לאומי.

להלן תיאור תמציתי של נושאים חשבונאיים קריטיים עיקריים המגדלים הערכות ואומדנים של ההנהלה ואשר נדונו בין הדיקטוריון, ההנהלה ורואי החשבון המבקרים המשותפים:

הפרשה להפסדי אשראי וסווג חובות בעייתיים

הוראות מדידה וגילוי של חובות פגומים, סיכון אשראי והפרשה להפסדי אשראי

הפרשה קבוצתית

ההפרשה הקבוצתית להפסדי אשראי מיושמת עבור קבוצות גדולות של חובות קטנים יחסית והומוגניים, ובגין חובות שנבדקו פרטנית ונמצא שאינם פגומים. מדידת הפסדי האשראי מבוססת על הוראת הדיווח לציבור. ההפרשה הקבוצתית בגין מכשירי האשראי החוץ מאזניים מבוססת על שיעורי ההפרשה שנקבעו עבור האשראי המאזני, תוך התחשבות בשיעור המימוש לאשראי הצפוי של סיכון האשראי החוץ מאזני.

שיעור המימוש לאשראי של סיכון האשראי החוץ מאזני מחושב על ידי הבנק בהתבסס על מקדמי המרה כמפורט בהוראות ניהול בנקאי תקין מספר 203, מדידה והלימות הון-סיכון אשראי - הגישה הסטנדרטית, בהתאמות מסוימות במקרים בהם קיים בבנק ניסיון עבר המצביע על שיעורי המימוש לאשראי.

בהתאם להוראת הדיווח לציבור, שעודכנה בינואר 2015, נקבעים שיעורי ההפרשה הקבוצתית בחלוקה לפי ענפי המשק השונים (כאשר בכל ענף נקבע שיעור אחד עבור אשראי שאינו בעייתי ושיעור נפרד, גבוה יותר, עבור אשראי בעייתי). זאת, בהתבסס על ממוצע שיעורי ההפסד ההיסטוריים לחובות מסופקים בכל ענף משק (שיעורי מחיקות חשבונאיות). ממוצע שיעורי ההפסד ההיסטוריים הינו ממוצע שיעורי המחיקות נטו בשנה השוטפת ובשנים הקלנדריות המלאות שקדמו לה, החל משנת 2011. בנוסף מתחשב הבנק בגורמים סביבתיים רלבנטיים, לרבות התפתחויות בתנאים ענפיים, נתונים מקרו כלכליים וענפיים, שינויים בנפח ובתמהיל האשראי, גורמים נוספים ביניהם ריכוזיות האשראי וכן הערכות מומחה לגבי הסיכונים וניהול הסיכונים בבנק. בהתבסס על הגורמים הסביבתיים הרלבנטיים כאמור, קובע הבנק תוספת לשיעור ההפרשה הקבוצתית בגין כל ענף משק, מעבר לממוצע הפסדי העבר. בהתאם לעדכון האמור שפורסם על ידי בנק ישראל ביום 19 בינואר 2015 להוראת הדיווח לציבור, תוספת זאת מעבר לממוצע לגבי אשראי לאנשים פרטיים שאינו בעייתי - לא תפחת מ-0.75% החל מדצמבר 2014.

בגין הלוואות לדיור מחושבת הפרשה מזערית לחובות מסופקים לפי נוסחה שקבע המפקח על הבנקים בהתחשב, בין היתר, בעומק הפיגור בתשלומים השוטפים של הלוואה, באופן שבו שיעורי ההפרשה גדלים ככל שמעמיק הפיגור. תחולת חישוב ההפרשה לפי נוסחת עומק הפיגור מתייחס לכלל הלוואות לדיור, למעט הלוואות שאינן נפרעות בתשלומים תקופתיים והלוואות הממנות פעילות בעלת אופי עסקי. כמו כן, על יתרת הלוואות לדיור שאין בהן פיגור מבוצעת הפרשה קבוצתית שמבוססת על נתוני הפרשות עבר (בכפוף לשיעור מינימאלי בסך 0.35% שקבע המפקח על הבנקים).

הבנק בוחן את נאותות ההפרשה הקבוצתית מידי רבעון בהתבסס, בין היתר, על הערכת הסיכונים הגלומים בתיק האשראי ועל בחינת מגמות והתפתחויות בסגמנטים העיקריים, ומתוך ראייה צופת פני עתיד, ככל שניתן להעריך. זאת, תוך יישום העקרונות של הוראת ניהול בנקאי תקין 314 "הערכה נאותה של סיכונים אשראי ומדידה נאותה של חובות".

סיווג חובות בעייתיים והפרשה פרטנית

הבנק בוחן באופן שוטף ובהתאם לנהלים את תיק האשראי במטרה לאתר, מוקדם ככל הניתן, לווים בהם עלתה רמת הסיכון והחשיפה, והזקוקים לתשומת לב ניהולית מיוחדת ולווי צמוד. זאת, על רקע מאפייני סיכון או כתוצאה מתנאים כלכליים/משקיים העלולים להשפיע על מצב הלווים, במטרה לשפר את מצבם. לגבי הלקוחות העסקיים והמסחריים הערכת עומק הבעיה נעשית תוך הפעלת שיקול דעת על ידי הגורמים העסקיים המטפלים בלווה, על ידי יחידות ניהול סיכונים אשראי בחטיבה לניהול סיכונים ובאמצעות הערכה אובייקטיבית ככל האפשר של הקשיים שאותרו, במטרה לקבוע את דירוג הסיכון שלהם.

בחטיבה הקמעונאית לקוחות עם אובליגו מעל מיליון ש"ח מזוהים ונבדקים פרטנית על ידי הגורמים המוסמכים בחטיבה לעניין סיווגם כחובות בעייתיים, והיתר מטופלים לעניין זה כקבוצה של חובות הומוגניים וקטנים יחסית, תוך ביצוע הפרשה קבוצתית.

כחלק מהאמצעים שמפעיל הבנק לניהול סיכוני האשראי, קיימת מתודולוגיה לאיתור וזיהוי חובות בעייתיים המיושמת בכל קווי העסקים (בכל אחד, בהתאמה למאפייניו). המתודולוגיה כוללת תהליך עבודה רבעוני מובנה שבמסגרתו נערכת סריקה יסודית של תיק האשראי, תוך שימוש במספר קריטריונים המהווים התראה מוקדמת להפיכתו של חוב לבעייתי, זאת במסגרת הטיפול בלקוחות המוגדרים כ"לקוחות רגישים". בחטיבה עסקית ומסחרית ובחטיבה לאשראי בינלאומי ונדל"ן המטפלות בלקוחות הגדולים של הבנק ובחברות העסקיות הבינוניות מתבצע בנוסף תהליך בקרת אשראי רבעוני בו נבחנים לווים שדירוג הסיכון שלהם טוב יותר מזה המחייב הכללה באוכלוסיית הלקוחות המוגדרים כרגישים.

מתודולוגית הטיפול בחובות בעייתיים מחייבת בין היתר, בחינה שיטתית של נאותות ההפרשה להפסדי אשראי בגין החובות המסווגים כ"פגומים". ההפרשה מוערכת בהתאם לפער בין יתרת החוב הרשומה לערך הנוכחי של תזרימי המזומנים העתידיים הצפויים לשירות החוב מהפעילות של הלקוח ומימוש ביטחונות ונכסים אחרים, מהוונים בשיעור הריבית האפקטיבית של החוב. לגבי חובות שהחזר שלהם נסמך על ביטחונות (חובות מותנים בביטחון) ואין מקורות החזר זמינים ואמינים אחרים, ההפרשה נקבעת בהתבסס על השווי ההוגן של הביטחון בניכוי עלויות מימוש ולאחר הפעלת מקדמי ביטחון בכל הקשור לשווי הבטוחה שיהיה ניתן לממשו ולהיפרע ממנו.

בחינת נאותות ההפרשה נעשית מידי רבעון, כאשר היחידות לניהול סיכוני אשראי (נס"א) בחטיבה לניהול סיכונים (או ענף אשראי מסחרי בחטיבה הבנקאית, בהתאם לשיוך הלקוח) מאשרות את בחינת נאותות ההפרשה המבוצעת על ידי היחידות העסקיות. כמו כן נבחן כושר שירות החוב של לקוחות המסווגים בסמלי חוב אחרים (חוב בהשגחה מיוחדת וחוב נחות).

התהליך המתואר של סיווג חובות ואמידת ההפסדים הפוטנציאליים בתיק האשראי כרוך, בין היתר, בהערכות סובייקטיביות, להן השלכה על סיווג החובות ועל גובה ההפרשה להפסדי אשראי.

בהתאם לעדכונים בהוראות ניהול בנקאי תקין, האחריות הכוללת לנאותות הסיווגים וההפרשות מוטלת על החטיבה לניהול סיכונים. בנוסף לדיונים המתקיימים בהנהלות החטיבות העסקיות ונציגי החטיבה לניהול סיכונים, מתקיים מידי רבעון דיון גם בוועדת הפרשות של הבנק בראשות המנכ"ל הראשי, לגבי הסך המצרפי של ההפרשות הנדרשות לאותו רבעון, וכן בהתייחס לסווג והפרשות ספציפיים (מעבר לסף סכום שנקבע).

מכשירים נגזרים

בהתאם להוראות הדיווח הכספי של המפקח על הבנקים, הבנק מיישם את הוראות התקנים FAS138, FAS133, FAS149 ו-FAS157 על תיקוניהם, בכל הקשור לטיפול ולהצגה של מכשירים נגזרים.

שווי הוגן מוגדר כסכום/מחיר אשר היה מתקבל ממכירת נכס או היה משולם לצורך העברת התחייבות בעסקה בין מוכר מרצון לקונה מרצון במועד המדידה. בין היתר, התקן מחייב לצורך הערכת שווי הוגן, לעשות שימוש מרבי בנתונים נצפים ולמזער שימוש בנתונים לא נצפים. נתונים נצפים מייצגים מידע הזמין בשוק המתקבל ממקורות בלתי תלויים ואילו נתונים לא נצפים משקפים את ההנחות של התאגיד הבנקאי.

FAS157 מפרט היררכיה של טכניקות מדידה המבוססות על הקביעה האם הנתונים ששימשו לצורך קביעת השווי ההוגן הינם נצפים או לא נצפים. סוגים אלו של נתונים יוצרים מדרג שווי הוגן כמפורט להלן:

נתוני רמה 1: מחירים מצוטטים (לא מותאמים) בשווקים פעילים לנכסים או להתחייבויות זהים.

נתוני רמה 2: מחירים מצוטטים לנכסים או להתחייבויות דומים בשווקים פעילים; מחירים מצוטטים לנכסים זהים או התחייבויות זהות בשווקים שאינם פעילים; מחירים הנגזרים ממודלים להערכה אשר כל הנתונים המשמעותיים בהם הינם נצפים בשוק או נתמכים על ידי נתוני שוק נצפים.

נתוני רמה 3: נתונים לא נצפים עבור הנכס או ההתחייבות הנובעים ממודלים להערכה אשר אחד או יותר מהנתונים המשמעותיים בהם הינם לא נצפים.

היררכיה זו דורשת שימוש בנתוני שוק נצפים, כאשר מידע זה קיים. כאשר הדבר הינו אפשרי, הבנק שוקל מידע שוק נצפה ורלבנטי במסגרת הערכתו. היקף ותדירות העסקאות, גודל מרווח ה-bid-ask וכן גודל ההתאמה הנדרשת כאשר משווים עסקאות דומות הינם כולם גורמים אשר נלקחים בחשבון כאשר קובעים את רמת הנזילות של שווקים ואת מידת הרלבנטיות של מחירים נצפים באותם שווקים.

הרמה במדרג השווי ההוגן שאליה משתייכת מדידת השווי ההוגן של מכשיר הפיננסי תיקבע על בסיס הרמה הנמוכה ביותר של הנתון שהינו משמעותי למדידת השווי ההוגן בשלמותו.

התקן דורש מהתאגיד הבנקאי לשקף את סיכון האשראי (credit risk) ואת הסיכון לאי ביצוע (nonperformance risk) במדידת השווי ההוגן של חוב, לרבות מכשירים נגזרים, אשר הונפקו על ידו ונמדדים לפי שווי הוגן. סיכון אי ביצוע כולל את סיכון האשראי של התאגיד הבנקאי, אך לא מוגבל לסיכון זה בלבד.

נקבעו הנחיות ספציפיות בנוגע למתודולוגיה ולנתונים שימשו בחישוב השווי ההוגן של מכשירים נגזרים. הבנק מבצע את חישוב הפרשה בגין סיכון אשראי ברמת לקוח, תוך שימוש במדד לאיכות האשראי בהתבסס על מודלים פנימיים או על נתוני שוק.

בדוח השנתי לשנת 2016 חישוב הפרשה לסיכון אשראי בוצע תוך שימוש במודל הכולל תרחישים שונים של חשיפה פוטנציאלית.

במקרים לא רבים בהם אין בבנק מודל מתמטי לשיערוך מכשירים נגזרים, השווי ההוגן נקבע על פי ציטוטי מחירים המתקבלים מגורמים הסוחרים במכשירים אלה. על אף שהציטוט מתקבל מברוקרים אמנים שהבנק בחר לעבוד עמם, אין ודאות שהמחיר שצוטט משקף את המחיר שיתקבל בפועל לעסקה בכל סכום שהוא, ובפרט לעסקה בסכום גדול.

למידע נוסף בנוגע לקביעת שווי הוגן ראה [ביאור 21](#).

ניירות ערך

ניירות ערך, למעט אגרות חוב מוחזקות לפדיון, מוצגים במאזן לפי שווי הוגן. מניות שלא מתקיים לגביהן שווי הוגן זמין מוצגות לפי עלות.

השווי ההוגן של ניירות ערך ישראליים מתבסס בעיקרו על מחירים מצוטטים מהבורסה לניירות ערך בתל-אביב ובניירות ערך זרים על מחירים המתקבלים ממקורות חיצוניים. לעניין ניירות ערך זרים רובו של התיק מחושב באופן יומי על ידי מוסד בינלאומי מוכר שעיסוקו בחישוב שווי הוגן של נכסים פיננסיים לצורך גילוי השווי בדוחות כספיים. מוסד זה הוא בלתי תלוי בגופים המנפיקים ובלתי תלוי בגופים המשווקים. החישוב מתבסס בעיקרו על מחירי עסקות בשווקים פעילים ועל שיערוך עסקות דומות. החישוב משקף את המחיר שקונה מרצון בשוק ישלם עבור ניירות ערך על בסיס מידע שוטף הנצפה בשוק. מכיוון שרק חלק מניירות הערך נסחרים בעולם בתדירות יומית, המשערך מבסס את נתוניו לצורך קביעת מחיר, באמצעות אלגוריתם תמחור על עסקאות שבוצעו בפועל, אינדיקציות למחירים מבנקים גלובליים ומקומיים, ברוקרים ובורסות. במידה ונתוני שוק מועטים או לא קיימים, המשערך משתמש במודלים מתוחכמים להערכת שווי, תוך התחשבות בזהות המנפיק והענף הרלוונטי.

בניירות ערך שהם אגרות חוב שאינן סחירות של חברות בישראל השווי ההוגן מתבסס על נתונים המתקבלים מחברת "מרווח הוגן". הבנק תיקף את המודל ווידא ברמה סבירה של בטחון את נכונות השווי ההוגן.

לעיתים, מטעמי שמרנות, כאשר קיימים אינדיקטורים, הבנק מבצע התאמות למודל ו/או מחיר שוק במטרה לקבוע שווי הוגן נכון יותר.

למידע נוסף ראה פרק המבנה וההתפתחות של הנכסים, ההתייבויות, ההון והלימות ההון סעיף [ניירות ערך](#).

למידע נוסף בנוגע לקביעת שווי הוגן ראה [ביאור 21](#).

הבנק בוחן בכל תקופת דיווח את הצורך ברישום הפרשה לירידת ערך של ניירות הערך שאינה בעלת אופי זמני. הבחינה מתבצעת בהתקיים סמנים אשר יש בהם כדי להצביע על האפשרות שערכם של ניירות הערך נפגם. הקריטריונים לקביעה באם ירדת הערך הינה בעלת אופי שאינו זמני מתבססים על השיקולים והמבחנים כדלהלן:

- כוונה ויכולת להחזיק את נייר הערך עד להשבה החזויה של מלוא העלות.
- הנכסים והביטחונות המגבים את נייר הערך.
- שיעור ירידת הערך מסך עלות נייר הערך.
- משך התקופה בה השווי ההוגן של הנייר נמוך מעלותו.
- הערכת כושר ההחזר.
- שינוי לרעה במצב המנפיק או במצב השוק בכללותו.

מדיניות הבנק היא להכיר בירידת ערך של נייר ערך כבעלת אופי אחר מאשר אופי זמני, אם מתקיים אחד או יותר מהתנאים הבאים:

1. נייר ערך אשר נמכר לפני מועד פרסום הדוח לציבור.
2. נייר ערך אשר סמוך למועד פרסום הדוח לציבור, הבנק מתכוון למכור אותו, בתוך פרק זמן קצר.
3. אגרת חוב אשר לגביה חלה ירידת דירוג משמעותית בין דירוג האג"ח במועד שבו היא נרכשה על ידי התאגיד הבנקאי לבין דירוג האג"ח במועד פרסום הדוח. ירידת דירוג מתחת ל-BBB מינוס בלבד נחשבת לירידת דירוג משמעותית לצורך סעיף זה.
4. אגרת חוב אשר לאחר רכישתה סווגה על ידי הבנק כבעייתית.

5. אגרת חוב אשר לגביה חל כשל אשראי שלא תוקן תוך פרק זמן סביר.

6. נייר ערך אשר השווי ההוגן שלו נמוך מהשווי בו נרכש לפרק זמן של לפחות תשעה חודשים לסוף תקופת הדוח הכספי ובסוף תקופת הדוח כמו גם במועד הסמוך למועד פרסום הדוח הוא נמוך בשיעור של 35% או יותר מהעלות (לגבי אגרת חוב - העלות המופחתת). לענין זה מתאפשרת חריגה אם בידי הבנק ראיות אובייקטיביות מוצקות להתקיים נסיבות מיוחדות.

לענין זה מתאפשרת חריגה אם בידי הבנק ראיות אובייקטיביות מוצקות וניתוח זהיר של כל הגורמים הרלבנטיים, אשר מוכיח ברמה גבוהה של ביטחון כי ירידת הערך הינה בעלת אופי זמני. הראיות האובייקטיביות והגורמים הרלבנטיים כוללים פרמטרים כגון: עליית שווי לאחר מועד הדוח הכספי, דירוג אשראי גבוה (קבוצה A או מעליה), ניתוח עמידות בתרחישי לחץ על ידי גורם מקצועי חיצוני או על ידי הבנק, גיבוי ובכלל זה השקעה ממשלתית ישירה בהון לצורך הבטחת האיתנות של הבנק המנפיק.

עקרונות אלו תואמים את ההנחיה שהוציא המפקח על הבנקים. ההגדרות של "ירידת דירוג משמעותית" ו-"ירידת ערך משמעותית" נקבעו על ידי הבנק.

התחייבויות לזכויות עובדים

הסכומים של התחייבויות לפנסיה מחושבים על פי מודלים אקטואריים. שיעור ההיוון המשמש לחישוב ההתחייבות האקטוארית לזכויות עובדים, של הבנק לפנסיה נעשה על בסיס תשואות השוק בהתאם לחלופה שהבנק בחר מתוך החלופות שנקבעו על ידי בנק ישראל, לפיהם העקום מורכב מתשואות אגרות חוב ממשלתיות בישראל בתוספת עקום מרווח של אגרות חוב קונצרניות בדירוג בינלאומי AA ומעלה.

בבחינה לאורך זמן של המתודולוגיה, שנבחרה על ידי הבנק, נתגלו אנומליות אשר חזרו על עצמן, שאינן סבירות ברמה הכלכלית. לפיכך, החליט דירקטוריון הבנק בהתבסס על המלצת ועדת הביקורת לאמץ מתודולוגיית היוון חלופית, אשר מוסיפה לעקום המבוסס על אגרות חוב ממשלתיות בישראל מרווח קבוע של אגרות חוב בדירוג בינלאומי AA התואם למח"מ ההתחייבויות לזכויות עובדים.

למידע נוסף בנוגע לשיעור ההיוון המשמש לחישוב ההתחייבות האקטוארית לזכויות עובדים ראה [ביאור 1.1](#).

השינוי טופל באופן פרוספקטיבי כשינוי אומדן. השפעת שינוי האומדן ל-30 בספטמבר 2016 הינה קיטון בהתחייבויות בגין זכויות עובדים של כ-432 מיליון ש"ח לאחר השפעת המס נזקף לרווח כולל.

כמו כן החישובים האקטואריים לוקחים בחשבון את תחזית עליית השכר הריאלית על סמך נסיון העבר שמשתנה בהתאם לגיל העובד.

הלן ניתוח רגישות כמותי להשפעת הנחות עיקריות בחישוב ההתחייבות האקטוארית.

קיטון של 1.0% בשיעור ההיוון של ההתחייבויות הנ"ל יגרום לגידול בסך של כ-2.7 מיליארד ש"ח בסך ההתחייבויות. קיטון של 1.0% בעליית השכר יגרום לקיטון בסך של כ-581 מיליון ש"ח בסך ההתחייבויות. עלייה של 5.0% בתוחלת החיים יגרום לגידול בסך של כ-267 מיליון ש"ח בסך ההתחייבויות. כל הסכומים הינם לפני השפעת מס.

המודלים האקטואריים כוללים הנחות לגבי: תוחלת חיים, שיעורי נכות, שיעורי עזיבה, שיעורי עזיבה עם תנאים מועדפים, שיעור ניצול זכויות הפנסיה ושיעור משיכת כספי פיצויים ותגמולים וכד'. על אף שהפרמטרים נקבעו בזירות ובמקצועיות ראוייה, שינוי בכל אחד מהפרמטרים האקטואריים או בכמה מהם ו/או בשיעור ההיוון ו/או בשיעור עליית השכר יביא לשינוי בגובה ההתחייבויות של הבנק.

הערכת האקטואר של זכויות העובדים נמצאת באתר מגנ"א של רשות ניירות ערך וכתובתו: www.magna.isa.gov.il

ליום 31 בדצמבר 2016 יתרת רווח כולל אחר מצטבר בגין הטבות לעובדים הסתכמה בסך 2,169 מיליון ש"ח לאחר השפעת מס, קיטון של 679 מיליון ש"ח לאחר השפעת מס בהשוואה ליום 31 בדצמבר 2015.

ביום 12 ביולי 2016 קיבל הבנק אישור מאת בנק ישראל לעניין אופן חישוב ריבית ההיוון שתשמש לחישוב ההתחייבות לזכויות עובדים לצורך מדידת הלימות ההון הפיקוחי. בהתאם לאישור, ריבית ההיוון תחושב על פי ממוצע נע של תשואות השוק, לתקופה של שמונה רבעונים שהסתיימה במועד הדיווח. השינוי יושם החל מהדוחות הכספיים לתקופה שהסתיימה ביום 30 ביוני 2016 ועד לדוחות הכספיים ליום 31 בדצמבר 2020 (כולל). שינוי השיטה מתן באופן משמעותי את התנודתיות הנובעת משינויים בריבית ההיוון. שינוי שיטת החישוב הגדיל את ההון הפיקוחי ליום 30 ביוני 2016 בסך כ-380 מיליון ש"ח.

ביום 15 בנובמבר 2016 החליט דירקטוריון הבנק בהתבסס על המלצת ועדת הביקורת לחשב את ההתחייבויות הפנסיוניות לעובדים, על בסיס מרווח קבוע של אגרות חוב בדירוג בינלאומי AA. השפעת השינוי על ההון הפיקוחי ליום 30 בספטמבר 2016 הסתכמה לסך של כ-296 מיליון ש"ח.

למידע נוסף ראה [ביאור 1.1](#).

יתרת ההתחייבות להטבות לעובדים ליום 31 בדצמבר 2016 לפי שיעור היוון על בסיס אגרות חוב קונצרניות בישראל ("שוק עמוק לגישת הרשות לניירות ערך") נמוכה בכ-709 מיליון ש"ח מיתרת ההתחייבות בפועל.

חישוב דרישות ההון בהתאם להוראות באזל 3 יעשה בהתאם להוראות מעבר שנקבעו בהוראת ניהול בנקאי תקין מספר 299, שקובעות שיתרת רווח או הפסד כולל אחר מצטבר הנובעת מהתאמות בגין הטבות לעובדים, והסכום שנזקף ישירות לעודפים ליום 1 בינואר 2013 בגין השפעת האימוץ לראשונה, לא יובאו בחשבון באופן מיידי אלא יהיו כפופים להוראות מעבר, כך שהשפעתם תיפרס כדלקמן: 40% מיום 1 בינואר 2015 ועוד 20% ב-1 בינואר של כל שנה עד ליישום מלא החל מיום 1 בינואר 2018.

התחייבויות בגין תביעות משפטיות

בין יתר התחייבויות הבנק קיימות הפרשות בגין תביעות משפטיות שונות נגד הבנק, ביניהן גם בקשות לתביעות ייצוגיות. הפרשות נקבעו על פי הערכת ההנהלה ומבוססות על חוות דעת משפטיות.

אחת לרביע נערך דיון בוועדת הפרשות של הבנק בראשות המנכ"ל הראשי וכן בוועדת הביקורת של הדירקטוריון, לגבי הפרשות בגין תביעות מעל סכום מסוים שהוגשו נגד הבנק.

לצורך הערכת הסיכונים בהליכים משפטיים המוגשים כנגד הבנק מתבססת הנהלת הבנק על חוות דעתם של היועצים המשפטיים החיצוניים המייצגים את הבנק בתביעות אלו.

חוות דעת אלו ניתנו על ידי היועצים המשפטיים החיצוניים על פי מיטב שיקול דעתם, על יסוד העובדות המוצגות להם על ידי הבנק ועל יסוד המצב המשפטי (הדין והפסיקה) כפי שהם ידועים במועד ההערכה, והנתונים, לא פעם, לפרשנות ולטיעונים אפשריים סותרים.

הערכת הסיכונים הגלומים בבקשות לאישור תובענות ייצוגיות הינה מורכבת שכן מדובר בתחום אשר ההלכות המשפטיות בו, גם בנושאים עקרוניים ומרכזיים, מצויות עדיין בהתהוותן וטרם גובשו במלואן. כמו כן, ישנן תביעות בהן, בשל השלב בו מצוי ההליך, אין ביכולתם של היועצים המשפטיים להעריך ולו גם במגבלות האמורות את הסיכון הכרוך בהן.

לאור האמור לעיל, יתכן שתוצאות התביעות בפועל תהיינה שונות מההפרשות שנעשו.

בנינים וציוד

בניני הבנק והציוד מוצגים בדוחות הכספיים לפי: עלות בניכוי פחת שנצבר והפרשה לירידת ערך.

בנינים המוצעים למכירה מוצגים לפי הערך בספרים או שווי מימוש כפי שנקבע על ידי שמאים - הנמוך מביניהם. גובה הפרשה לירידת ערך של נכסים המוצעים למכירה מושפע משינויים בהערכת הנכס.

הבנק מסווג בסעיף זה את העלויות בגין נכסי תוכנה שנרכשו או עלויות שהונו כנכס בגין תוכנות שפותחו באופן פנימי לשימוש עצמי.

תוכנות אשר נרכשות נמדדות לפי עלות בניכוי פחת שנצבר והפסדים מירידת ערך.

עלויות בקשר עם פיתוח והתאמה של תוכנות מחשב לשימוש עצמי מהוונות אך ורק אם ניתן למדוד באופן מהימן את עלויות הפיתוח, התוכנה ישימה מבחינה טכנית, צפויה הטבה כלכלית עתידית ולבנק כוונה ומקורות מספיקים על מנת להשלים את הפיתוח ולהשתמש בתוכנה. עלויות שהונו כוללות עלויות ישירות של חומרים, שירותים ושכר עבודה ישיר לעובדים. עלויות אלו נמדדות לפי העלות בניכוי פחת שנצבר והפסדים מירידת ערך. עלויות אחרות נזקפות לרווח והפסד עם התהוותן.

עלויות עוקבות בגין תוכנה מוכרות כנכס אך ורק כאשר הן מגדילות את ההטבות הכלכליות העתידיות הגלומות בכנס בגינו הן הוצאו. יתר העלויות נזקפות לדוח רווח והפסד עם התהוותן.

הפחת מחושב מהעלות, בהתאם לאורך החיים השימושי, לפי שיטת הקו הישר. עלויות המהוונות להשקעות בציוד מופחתות ממועד הפעלתן בהתאם להערכת משך השימוש בהן, החל מהמועד בו הנכס מוכן לשימוש.

הנהלת הבנק בוחנת מעת לעת את הצורך בהפרשות לירידת ערך של הנכסים שבבעלות הבנק. המבחן לירידת ערך הנכסים נעשה על ידי השוואת עלות הנכס בספרים לסכום בר השבה שלו. שווי בר השבה הינו הגבוה מבין מחיר המימוש של הנכס לבין שווי השימוש שלו (שהינו הערך הנוכחי לאומדן תזרימי מזמנים העתידיים הצפויים מהשימוש בכנס).

נכסים בלתי מוחשיים

ביום 22 באוקטובר 2015 פורסם חוזר בנושא "דיווח של תאגידים בנקאיים וחכ"א בישראל לפי כללי החשבונאות המקובלים בארה"ב בנושא נכסים בלתי מוחשיים". בהתאם לחוזר תאגיד בנקאי יישם את כללי החשבונאות המקובלים בבנקים בארה"ב בנושא זה, ובין היתר את כללי ההצגה, המדידה והגילוי שנקבעו בהוראות נושא 350 בקודיפיקציה בדבר "נכסים בלתי מוחשיים - מוניטין ונכסים אחרים".

להלן עקרי ההוראה:

ירידת ערך נכסים בלתי מוחשיים בעלי אורך חיים מוגדר - הבחינה תעשה ברמת קבוצת נכסים (רמה מצומצמת ביותר של קבוצת נכסים שמפיקה תזרים מזומנים נפרד).

יש לבחון האם הערך בספרים של קבוצת הנכסים גבוה מסכום תזרימי המזומנים הבלתי מהוון הצפוי לנכוע ממנה. אם כן, יש להכיר בירידת ערך בגובה ההפרש שבין הערך בספרים לבין השווי ההוגן של קבוצת הנכסים. ירידת הערך תוקצה באופן פרופורציונאלי בין הנכסים שבקבוצה ובלבד שערכו של נכס בודד לא ירד מתחת לשווי ההוגן.

ירידת ערך נכסים בלתי מוחשיים בעלי אורך חיים בלתי מוגדר - הבחינה תעשה לפחות אחת לשנה. במידה והערך בספרים עולה על שווי ההוגן, תוכר ירידת ערך בגובה הסכום שבו הערך בספרים עולה על השווי ההוגן.

ביטול הפסד מירידת ערך - ככלל לא ניתן לבטל הפסדים מירידת ערך של נכסים בלתי מוחשיים.

היוון עלויות ליצירת נכס בלתי מוחשי - ככלל יוכרו כהוצאה בעת התהוותן למעט במקרים בהם קיימות הנחיות ספציפיות אחרות כגון לגבי עלויות לפיתוח תוכנה לשימוש עצמי שיהוונו בשלב הפיתוח ראה [ביאור 1.1](#).

הבנק מיישם את ההוראה החל מיום 1 בינואר 2016 בדרך של יישום למפרע. ליישום ההוראה לא היתה השפעה מהותית על הדוחות הכספיים.

מסים על ההכנסה

הקבוצה מיישמת את תקן בינלאומי 12 IAS כפי ההוראות שנקבעו בהוראות הדיווח לציבור בנושא מסים על הכנסה החל מיום 1 בינואר 2012.

מסים שוטפים ונדחים נזקפים לדוח רווח והפסד או נזקפים ישירות להון במידה ונובעים מפריטים אשר נרשמים ישירות בהון.

המס השוטף הינו סכום המס הצפוי להשתלם (או להתקבל) על ההכנסה החייבת במס לשנת המס כשהוא מחושב לפי שיעורי המס החלים לפי החוקים שנחקקו עד תאריך המאזן.

מסים נדחים

ההכרה במסים נדחים לקבל/לשלם הינה בהתייחס להפרשים זמניים בין הערך בספרים של נכסים והתחייבויות לצורך דיווח כספי לבין ערכם לצרכי מסים. המסים הנדחים נמדדים לפי שיעורי המס הצפויים לחול על הפרשים הזמניים במועד בו ימומשו, בהתבסס על החוקים שנחקקו עד תאריך המאזן.

נכס מס נדחה בגין הפסדים מועברים, הטבות מס והפרשים זמניים הניתנים לניכוי מוכר בספרים כאשר צפוי (more likely than not) שבעתיד תהיה הכנסה חייבת, שכנגדה יהיה ניתן לנצל אותם.

הקבוצה אינה רושמת מסים נדחים בגין רווחים מהשקעות בחברות מוחזקות שבכוונת הבנק להחזיקן ולא לממשן, וכן בגין דיבידנדים שאינם צפויים לחלוקה על ידי חברות מוחזקות.

דיווח על מסים על הכנסה לפי הכללים בארצות הברית

ביום 22 באוקטובר 2015, פורסם חוזר בנק ישראל בנושא דיווח של תאגידים בנקאיים וחברת כרטיסי אשראי בישראל לפי כללי חשבונאות המקובלים בארה"ב בנושא מסים על הכנסה. על פי החוזר, תאגיד בנקאי וחברת כרטיסי אשראי נדרשים לאמץ כללי חשבונאות המקובלים בבנקים בארה"ב בנושא מסים על הכנסה. תאגיד בנקאי יישם את כללי החשבונאות המקובלים בבנקים בארה"ב בנושא זה. ההוראות שנקבעו בהתאם לחוזר יחולו החל מ-1 בינואר 2017 ואילך.

ביום 13 באוקטובר 2016 פורסם חוזר בנושא דיווח של תאגידים בנקאיים וחברות כרטיסי אשראי בישראל לפי כללי החשבונאות המקובלים בארצות הברית. החוזר כולל, בין היתר, הבהרות מסוימות לנושא דיווח על מסים על הכנסה לפי הכללים בארצות הברית. עיקרי התיקונים להוראות הדיווח לציבור הינם כדלקמן:

- הוראות המעבר עודכנו כך שהפרשים זמניים בגין תקופות קודמות ימשיכו להיות מטופלים לפי ההוראות שחלו עד ליום 31 בדצמבר 2016.
- הובהר כי הוצאות והכנסות ריבית בגין מסים על הכנסה יסווגו בסעיף "מסים על הכנסה". הובהר כי קנסות לרשויות המס יסווגו בסעיף "מסים על הכנסה".
- הובהר כי חוק יחשב כ"חוקק" רק עם פרסומו ב"רשומות".

- דרישות הגילוי בהוראות הדיווח לציבור ומתכונת הגילוי בדבר "הפרשה למסים על הרווח", הותאמו לדרישות בהוראות החדשות.
- הוסרה הדרישה להצגת ביאור מידע על בסיס נתונים נומינליים היסטוריים לצרכי מס לפי תוספות ג' ו-ג' שדרשו בהוראות הדיווח לציבור, כיוון שהביאור אינו מוסיף מידע למשתמשים בדוחות.
- ההוראות החדשות תיושמה כאמור מיום 1 בינואר 2017 ואילך. כמו כן, יש לסווג מחדש מספרי השוואה, כדי שיתאימו לאופן ההצגה לפי ההוראות החדשות.
- להלן סקירת עקרי ההוראות החדשות בישום הוראות התקינה האמריקאית בנושא מסים על הכנסה, כפי שאומצו בהוראות הדיווח לציבור:
- **השקעות בחברות בנות מקומיות (הפרשים זמניים אחרי יום 1 בינואר 2017)**
 - יש להכיר בהתחייבות מסים נדחים, אלא אם: חוקי המס מתירים השבה של ההשקעה בפטור ממס (למשל באמצעות פירוק או מיזוג סטטוטורי בפטור ממס) ללא עלות משמעותית, והחברה האם מצפה לכצע את ההשבה בדרך זו בסופו של דבר (יכולת וכוונה).
 - **השקעות בחברות בנות זרות**
 - יש להכיר בהתחייבות מסים נדחים, למעט אם עומדים בתנאים הבאים:
 - המשקיע יכול לשלוט במועד ההיפוך; וכן:
 - רווחים לא מחולקים יושקעו מחדש ללא הגבלת זמן, או שהם יכולים להיות מחולקים בפטור ממס.
 - **הכרה בנכס מסים נדחים**
 - נכס מסים נדחים יוכר רק אם נראה שההפרש הזמני יתהפך בעתיד הנראה לעין. עם ההכרה בנכס מסים נדחים, יש לקבוע האם קיים רווח עתידי חייב במס אשר כנגדו ניתן יהיה לנכות את ההפרש הזמני, על מנת לקבוע האם יש צורך בהפרשה לנכס מס, אשר תקטין את נכס המיסים הנדחים.
 - **נכס מס בגין הפרשים זמניים הניתנים לניכוי**
 - נכס מס נדחה מוכר על כל סכום ההפרש הזמני. אם יותר סביר מאשר לא שהנכס לא ימומש, כי אז תוכר הפרשה לנכס מס.
 - **שינויים במסים נדחים מפריטים שהוכרו במקור מחוץ לרווח והפסד**
 - מסים שוטפים ומסים נדחים בגין פריטים שהוכרו בתקופה השוטפת מחוץ לרווח והפסד, יוכרו מחוץ לרווח והפסד. קיימות הוראות ספציפיות להקצאת הוצאות המס בין מרכיבי הדוח השונים. בדרך כלל שינויים עוקבים בהפרשה לנכס מס הנובעים משינוי בהערכה של האפשרות לממש את נכס המס הנדחה שנוצר או משינוי בשיעור המס, יוכרו ברווח והפסד בתקופה השוטפת גם אם ההפרשה הוכרה לראשונה בהון.
 - **שינויים בשיעורי המס**
 - נכסים והתחייבויות מסים שוטפים נמדדים בדרך כלל תוך שימוש בשיעורי המס שנחקקו. נכסים והתחייבויות מסים נדחים בדרך כלל נמדדים לפי שיעורי המס שצפויים לחול בתקופת ההשבה. שינויים עוקבים במסים נדחים הנוצרים בעקבות שינויים בשיעורי המס בדרך כלל יזקפו לרווח והפסד בתקופה השוטפת, גם אם המסים הנדחים הוכרו לראשונה בהון.
 - **מסים נדחים בגין הסדרי תשלומים מבוססי מניות**
 - הפרשים זמניים הנוצרים בהסדרי תשלום מבוססי מניות מבוססים על סכום עלות הפיצוי שמוכר ברווח והפסד ללא התאמות נוספות עד שההטבה ממומשת. יצויין כי קיימים הבדלים נוספים בהתייחס להשפעות המס בגין תשלומים מבוססי מניות.
 - **התחייבויות לא כספיות ונכסים לא כספיים הנמדדים במטבע פעילות השונה מהמטבע לפיו נקבע בסיס המס שלהם**
 - אין להכיר בהתחייבויות לא כספיות ונכסים לא כספיים הנמדדים במטבע פעילות השונה מהמטבע לפיו נקבע בסיס המס שלהם, זאת כאשר הפרשים נוצרים בגין שינויים בשער חליפין או בגין הצמדה לצורך מס.
- נדרש ליישם הוראות אלה החל מיום 1 בינואר 2017 ואילך לרבות תיקון למפרע של מספרי השוואה. ליישום החוזר לא צפויה להיות השפעה מהותית על הדוחות הכספיים.

בקורות ונהלים לגבי הגילוי בדוח הכספי

הוראות המפקח על הבנקים מחילות על תאגידיים בנקאיים את דרישות סעיפים 302 ו-404 של ה-Sox Act. בהתייחס לסעיפים אלו נקבעו על ידי ה-SEC וה-Public Company Accounting Oversight Board הוראות באשר לאחריות ההנהלה לקביעתם וקיומם של בקורות ונהלים לגבי הגילוי ולקיום בקרה הפנימית על הדיווח הכספי וחוות דעת רואי החשבון המבקרים לגבי הביקורת של הבקרה הפנימית על דיווח כספי.

הוראות המפקח קובעות:

- תאגידיים בנקאיים יישמו את דרישות סעיפים 302 ו-404 וכן את הוראות ה-SEC שפורסמו מכוחם.
- בקרה פנימית נאותה מחייבת קיום מערך בקרה על פי מסגרת מוגדרת ומוכרת, ומודל ה-Committee Of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission (COSO) עונה על הדרישות ויכול לשמש לצורך הערכת הבקרה הפנימית.

הבנק מיישם באופן שוטף את ההוראה בקבוצת לאומי.

במהלך שנת 2016 ביצע הבנק תיקוף ועדכון של תהליכי בקרה מהותיים ובדיקות אפקטיביות של כל מערך הבקרה הפנימית על הדיווח הכספי.

הערכת בקורות ונהלים לגבי הגילוי

הנהלת הבנק, בשיתוף המנכ"ל הראשי, ראש החטיבה הפיננסית והחשבונאי הראשי, העריכו לתום התקופה המכוסה בדוח זה את האפקטיביות של הבקורות ונהלים לגבי הגילוי של הבנק. על בסיס הערכה זו, המנכ"ל הראשי של הבנק, ראש החטיבה הפיננסית והחשבונאי הראשי, הסיקו כי לתום תקופה זו, הבקורות ונהלים לגבי הגילוי של הבנק הינם אפקטיביים כדי לרשום, לעבד, לסכם ולדווח על המידע שהבנק נדרש לגלות בדוח הכספי בהתאם להוראות הדיווח לציבור של המפקח על הבנקים ובמועד שנקבע בהוראות אלו.

בעקבות כניסתה לשימוש של מערכת נח"ל המנהלת את החובות הפגומים של הבנק ברביע הראשון של שנת 2016, חלו שינויים במיכון תהליכי סיווג החובות הבעייתיים וחישוב הוצאה להפסדי אשראי, ולפיכך חל שינוי בבקרה הפנימית של הבנק על הדיווח הכספי. במהלך הכנת הדוחות הכספיים יושמו בקורות מפתח מפצות הקשורות לשלמות הנתונים ולסבירות התוצאות. במקרים שנתגלו בהם ליקויים הבנק פועל לתיקונם בהקדם האפשרי.

שינויים בבקרה הפנימית

פרט לאמור לעיל, במהלך הרביע שהסתיים ביום 31 בדצמבר 2016 לא אירע כל שינוי מהותי בבקרה הפנימית על הדיווח הכספי של הבנק, אשר השפיע באופן מהותי או סביר שצפוי להשפיע באופן מהותי על הבקרה הפנימית של הבנק על הדיווח הכספי.

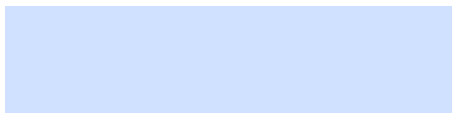
דירקטוריון

בשנת 2016 התקיימו 42 ישיבות של מליאת הדירקטוריון ו-92 ישיבות של ועדות הדירקטוריון. ישיבת הדירקטוריון שהתקיימה ביום 29 במרס 2017, הוחלט לאשר ולפרסם את הדוחות הכספיים המאוחדים - המבוקרים של הקבוצה ליום 31 בדצמבר 2016 ולתקופה שנסתיימה באותו תאריך. דירקטוריון הבנק מביע את הערכתו ותודתו לעובדים ולמנהלים של הבנק ושל חברות הקבוצה, בארץ ובחו"ל, על עבודתם המסורה ותרומתם לקידום עסקי הקבוצה.

29 במרס 2017

דוד ברודט
יו"ר הדירקטוריון

רקפת רוסק-עמינח
מנהל כללי ראשי